Dolfo Zorzut

INSTORIS E LÏENDIS FURLANIS

çholtis sù a Cormòns sul Judri

cunt-un dos çhàcaris

di

VÈNCUL

El prèsit al è di 2.50

615

Dat fur da Stamperie GIOV. PATERNOLLI

Guriçe 1914

DOLFO ZORZUT

INSTORIS E LÏENDIS FURLANIS

Dolfo Zorzut.

INSTORIS E LÏENDIS FURLANIS

çholtis sù a Cormòns sul Judri

cunt-un dos

ÇHÀCARIS DI VÈNCUL

El presit al è di 2.50

Dat fur da Stamperie GIOV. PATERNOLLI
Gurìçe 1914

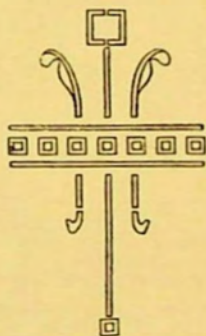
'L AUTOR AL TEN PAR SÈ DUÇH I DIRIÇ.

Al professor

Ugo Pellis

pal ben che 'l mi ûl a mi

e al Friûl.

Furlans!

No jè robe me, jè robe nestre çe che us dôi di lêi; ance 'l mût e la magnere di meti insieme a jè robe che mi â dat el miò païs; jè dute robe furlane dunce, robe sclete, a la buine, mitude li, come che la âi çhatade tal cur da nestre înt. Devi dî-lu che âi strussïat une vore intor di chisti rubutis, ma par furtune âi çhatat ance buine înt che mi â dat 'ne man: prin di dut el prof. Ugo Pellis, che 'l mi â in cà in là sborzat fur cualchi arbe mate; po dopo 'l miò prof. Zorç dotor Pitacco, che si pôl dî-lu 'l è stat el prin a sburtâ-mi indenant e mi â mostrat dutis chês bieli rubutis che son sparniçadis e, magari cussì no, bandonadis tal nestri biel Friûl e che si scugne ingrumâ prime che lèdin fraidis; e no puedi dismenteâ 'l prof. Mìlio Turus che 'l mi â conseat di plubicâ chisti sturiutis.

Sul fonç çhatarês ance un par di „parangons“ par contentâ la înt studiade.

Leet chisti mes rubutis e, se us plàsin, podês dome crodi che nissun, lafè, al sarà plui content dal vuestri sfloçhon

DOLFO ZORZUT.

Cormòns, ai 20 di zûin 1914.

— Drinn-drinnn-drin-drinnn . . .

Al sune 'l telèfono tal mezat di san Pieri, donge dal puàrtin dal Paradîs. Tal mieç dal mezat a jè une taule lungionone cun doi bancs, un par bande. In façe da puarte 'l è un armar cun bocai e buçins. A çampe par tiare 'l è un caratel di vin di Rosaçis. Parmîs dal barcon, int-un çhanton al è un taulin plen di librons grues e di çhartis. La puarte jè in sfese e drenti no jè un' ànime. Al telèfono al clame, ma no ven nissun.

Di fur, sot dal puàrtin, si sint une vos un pucut gruce, chê di san Pieri, che 'l sberle :

— Corpo dal verbo antico ! Ma çe coçe dure che vês ! . . Co us disi che cà no 'l è puest par vualtris, no 'nd-è, capîs-o furlan ? . . Vait, . . . là che orês ! . . . *(A mieze vos)* Çho, cumò sùnin ance 'l talèfino ! . . *(A fuart)* Çe stes-o lì come salamps ? No la vês capide ? Vualtris sês di chei „çençe Diu" e. . .

— Drinn-drindrin-drin-drinnn.

— Sacratari ! . . . — al sberle san Pieri stant di fur. — Dulà ses-tu ? Duarmis-tu o fâs-tu puisiis ? . . . Çhale çe che vuèlin che sglinghìnin che ti giàvin i çarviei !

Intant che lui al è voltat, chei „çençe Diu", fals ance dopo muarç, a tèntin di sbrissâ drenti tal folador di san Pieri. Ma lui, co 'l si volte, ti 'u olme e 'l sberle :

— Giò, sacravoltaç che sês, fur dal folador ! . . Orês-o che us rompi i vues cun chiste maçe di tulùin ? Fur di cà ! . . . Vait in malore, vait ! . . . Movè-si, movè-si ; no stet a pressembolâ-si ! . . . Ooo ! . . cussì ! . .

— Drin-drin-drin-drinnn. . .

San Pieri al ven tal mezat dut spirtat, cunt-une maçe di tulùin sot dal braç.

— Po sacratari, finançot dal diau, dulà ses-tu ? . . .

Al dà un peston cu la maçe su la taule. In chel al ven drenti pal barcon el sacratari, Pieri Zorut, che 'l rit sot coç e 'l çimìe che s' intint.

II

— Po, dulà ses-tu stat ?.. No tu sìntis che masènin chel masinìn dal talèfino che mi giàvin i sintimenç ? ! ..

— Sôi stat ... a spandi l' aghe ... culì daûr di un nul.

— A mi tu ûlis dâ-mi-le di bevi ?

— E, sâi ... che aghe no bevês !

— Çho, slengaçat ! Cuant la finaras-tu cun chê lengate ?

— No, no, san Pieri, no stait rabiâ-us : sôi stat cà di Plet a viodi se 'l â li vuìtis par stassere.

— Brut golosat ! .. Ben, viot çe dal mostro che ân che sùnin tant.

Sior Pieri al çhape in man chel tananai dal telèfono e 'l dis :

— Alò ! ... Sì, sì, san Zuan, sôi jo ! ... Scusait, ma 'l prinçipal al veve çe fâ e jo .... Sì, sì vês induvinat, sì .... cà di Plet, sì .... Sì, clamarai dute la clape. Za cumò vîn pôc çe fâ. Çe orês-o, la înt cumò a gi pense pôc al Paradîs. Alore mandai-lu plui prest che podês .... Ha-ha-ha ! ... Sì, sì, graçis ! Benon, pardìe ! ... Ha-ha-ha ! ... Sia lodato Gesù Cristo ! ...

San Pieri, vieli che 'l è, al sta sintat tal so çhadreon e 'pene finide la telefonate, al dis, curiôs plui di so mari :

— E po ? Çe is-e mo tant di ridi ? Çe 'l â-e 'l sacratari dal Signor ?

— O nuje, nuje d' impuartant ....

— Çho, mi tegnis-tu par un pote ? No stâ fâ-mi imbesteâ di plui. Anin, fur che vegni !

— San Zuan al mi â dit che jè rivade la pueste e ...

— E çe is-e mo tant di ridi par chist ? Ti â-e scrit Meni Muse o me fioç Pieri Corvat o 'l to fator Bindo Chiurlo ?

— No, ma al è rivat un libri di un çiart Dolfo Zorzut ...

— Di un to parint ? ...

— Ma no ! Zorzut al si clame, no Zorut.

— Va ben, va ben. Co si è viei ...

— No zòvin nance ... li orelis a vele pàr sintî ; capissi. Ben, un libri di instoris e lïendis furlanis.

— Benon, corpo dal verbo antico ! ...

— San Zuan and-â letis un par e gi plasonònin, màssime .... çiarti lïendis ....

San Pieri al ingrispe li çearis e 'l sgrasae.

— Jo gi âi dit-i a san Zuan che nus lu mandi subìte che lu lejarìn in clape ...

— Benon. Spiete ; mi ven un' idee.

III

„Sarà za une da sos monadis“! — al murmuje 'l sacratari.

— Torne là di Plet e di-gi che 'l parti cà li vuitis e po dopo va a clamâ dute la clape par stassere. Farìn 'ne fraje a cont dal libri. Is-e 'cemò vin tal caratel?

— Tite lu â emplat nossere. Tropi boçis vês-o doprat stamatine par parâ jù li tripis? Mi pâr che 'l caratel al scrosopi, che 'l vedi un sun di çòndar!...

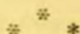
— A ti no âi di rindi-ti cont, sior finançot. Tu ten cont dai tioi regìstros là, tu; çhale di notâ duti li ànimis che vègnin drenti e baste. Ma sas-tu che tu 's mitut sù un' àrie! Çhale çe che tu fàsis! Umm! Mi pâr che tu âs masse beç, mi pâr, e che ti scòtin ta sachete! No tu fâs che cori ta ostarìe!

— No âi un pècul, no âi. 'L è dut çhar. E po mi pajais scuasi come cuant che eri impiegat sot i tatucs!

— Finissi-le di lamentâ-ti, scrocon. Cumò va a dî-gi a Tite che 'l çholi un pu di boris tal sçhaldejet e che 'l meti sù un pu di çùcar o un par di grans di zenevre e che 'l vegni a sprafumâ 'l sotpuàrtin e chì 'l mezat. Chei snacajôs di prime mi ân lassat une spuçe che Diu nus judi: mi vignive di rindi. Stassere dut devi nulî di bon. Jo cumò a vôi a çhatâ la me fèmine che 'l è tant timp che no la viodi. Se ven cualchidun a sdrondenâ tal porton, di-gi che 'l spieti, che vuè a vîn sagre. Mandi!

— Oçho li frasçhis.... che no us pètin tal çhaf e no us fèdin cualchi crùgnule...

— Lengate!...

Ta sale da „Clape da ànimis furlanis“. Al luc al è frabicat par àjar, che si capîs; al è fat sù a fuarçe di fetis di polente cun ornamenç di fasui nostrans e ladrìc e creps di buçins. Di fur parsore da puarte a jè piçhade une bree, un tapon di vìntule, e sù 'l è scrit cul çharbon. *Clape da ànimis furlanis.* La sale tal mieç a jè grandonone e plene di înt come un granar co si bale di carneval.

Favetti, se no lu savês ancemò, al fâs al cursor da Clape. E stimi jo cun chê giambis che 'l ti veve in chist mont! Al ti ven drenti, como ogni dì, cul so carnîr plen di lètaris e 'l va donge di une taule, dulà che 'l è sintat un trop di ànimis.

— Bon dì, contesse e la companìe !

— Bon dì. Çe is-e di gnof ? — gi dis la contesse Percoto.

— Jè cà une cartuline, un invit a crompâ un libri furlan par pos solç. — E la tire fur dal sac.

La contesse a met jù la çhalçe che guce par so sûr, a çir i oçhai, a sburte in bande un grun di çhartis — une novele pa „Falisçhis furlanis dal Paradîs" — ti lei la cartuline e subìte a clame Dall' Ongaro. Lui al met jù al ùltin nùmar dal „Forum Julii" di Guriçe, al lei ance lui e 'l tire pal veladon al spiçiar Del Torre e 'l prof. Ostermann, che çhacàrin di proverps, e 'l dà une stocade cul comedon a Gortani e a Bonini, che fevèlin di stilìstiche furlane, e 'l sacode Valussi, che 'l çhale Triest cul canoçhal e 'l si muart i lavris dut rabiôs.

— Giô, giô ! — al dis — Une biele gnuvitat ! Leet ! . . . . A, bisugne che lu crompini duçh chist libri, bisugne ; po capi !

— E sì, sacredavanzei ! — al dis al çhargnel. — Baste che sei robe ginuine e . . . che no 'l costi trop.

In chel si sint ta strade une vos gruce che sberle :

— Oe ! . . Amìs ! . .

Favetti al va sul barcon.

— O, san Pieri ! Dulà vais-o cussì sticat ?

— Sint, Carlut, di-gi a dute le clape che stassere a vègnin a mangiâ li vuitis cà di me ! Dopo çene us farai sintî alc di biel ! . . . .

E vie lui, dut sburit, come un fantat.

Favetti al dà une çhalade tai altris çhantons da sale. In font a gestre Arboit e Pargolesi a sùnin vilotis cu la ramòniche ; Bidas al compagne une „furlane" cul liron e Gallerio al prove sul armonium un gnof „mês da Madone" e cualchidun altri al sune cul sivilot di scusse o cul clarinet. Podês crodi çe disio !

In façe a çampe 'l è un trop di rabiaç che, stracs di çhantâ „I rujuç, che sbusinant vân sburiç jù pes montagnis . . . ." a fevèlin dal Tajament, dal Bernadia, di Osof, dal Tudajo e da invençion dal inzignir Ulivi. And-è un grun. Eco un pàr di nons : Antonini, Cavedalis, Michieli, Cella, Savorgnan, Barnaba, Vatri, Crovich, Soatti, Rampinelli. Plui sçhaldat di duçh al è Grivor, al gloriôs vançun da grande armade. Juste 'l li sta spiegant un so plan di batae . . . in stil napoleònic, cu la màchigne dal Ulivi. — Pensait — al sberle ; — tric-trac : punf di cà ; tric-trac : patatrac di là ; tric-trac : pùnfete la vie, e un bastiment daûr chel

atri al va cu li sgripis par àjar e intant noatris vie di cà, vie di là, sençe nance voltâ-si indaûr, parons di fâ çe che si ûl.... — E jù puins pa taule cunt-un gust che no us disi; pâr che 'l zui di more!

In façe da puarte parmîs di un armaron plen di libris al sta sintat sunt-un casson Ascoli — che san Pieri al â lassat sbrissâ drenti, parçè che 'l è furlan — e 'l scrif une lètere neolinguìstiche al prof. Bartoli a Turin. Donge di lui 'l è Calice, che 'l strussie a disladrosâ mior che 'l pôl Heine, e Bosizio, che no 'l rive mai a limâ avonde li „Geòrgichis". Gregorutti, stuf che nissun gi pense, al met insieme e 'l spieghe li ultimi iscriçions di Acuilee, par mandâ-gi-lis al prof. Brusin. Joppi al sta preparant une relaçion cui flocs, cunt-un grun di „folc che us trai!", par fâ-gi-le capî 'ne biele volte al Ministeri che sarès ore di publicâ i manuscriç da biblioteche di Udin. Pirona al coreç li boçis di stampe da gnove ediçion dal „Vogabolari" che 'l scugne plubicâ-lu a so spesis, za che in Friûl duçh a duàrmin. Pi in là 'l è 'l cont di Manzan e un trop di altris che fevèlin di stòrie.

Favetti al sta par lâ a visâ duçh, co 'l ti viot vignî drenti Zorut, ridint, cun Toni Tamburo. Sior Pieri al ti va dret come une sclopetade su la taule di mieç e cunt-un maçûl al bat par un caratel vueit, che 'l sarvîs di campanel pa sidutis da „Clape", e 'l ti fâs plui çhadaldiau che la scrove di Zanin a la sagre di Bolzan.

— Giô, Furlans! 'ne biele gnuvitat: çhalait, al è rivat chist biel librut d' instoris e lïendis par furlan che ance a Bolzan a mi mi contàvin co eri frut. Ai dat-i une çhalade. Alc di biel, lafè! San Pieri, a cont, 'l ûl fâ une frajade e us invide duçh pas vòt di stassere a mangiâ polente e vuìtis e... bevi un pàr di taçis di vin di Rosaçis, par che no us vegni la pivide. E dopo a lejarìn chisti bielis rubutis...

— Che viudìn! che viudìn!

— A, no pardie! Spietait fin chiste sere. Vignit, us racomandi. E po çe orês-o vê di mior? Polente, vuìtis e chist biel libri furlan. Viodarês çe ridadis che petarìn!

* * *

Relaçion stenogràfiche da crìtiche che Bonini 'l â fat da „Instoris e lïendis furlanis" dopo che la contesse veve let al libri a dute la „Clape".

— Po tu sì, Bonini!

— No âi voe.

— Che 'l feveli Bonini!... Bonini!...

— Sango e là! Mi tignîş-o par un deputat? Corpo dàl mostro, çe orês-o che us disi?... La me impunion sun chist libri?... Po za, gi ûl atri! Cun dute chê polente e chel toçh che âi ta pançe!... (Duçh si tàchin a sberlâ e a bati li boçis pa taule)... Po ben, po ben. Us dirai çe che mi ven tal çhaf... Cuant che la contesse cun chê so biele magnere a leeve, vualtris vês ridut, vês batut li mans di gust. Dunce chist libri us plas, e une vore. E ance a mi 'l mi plas. Eco, ta chist libri vîn viudut cuadris e cuadruç di vite a la furlane, presentaç cunt-un mût di dî maraveôs, furlan fur par fur, e par chist a vîn dismenteat par un pàr di oris di çhatâ-nus a jessi in Paradîs: a èrin, cul pinsir, lajù tal Friûl... (Umm! a Cormons! — al mastìe Grivor. — Tâs! — gi dis Antonini e gi dà une pocade)... Chiste leghe, làmpide e pure, nus ja strïat. A duçh a gi lùsin i voi pa contenteçe.... (E pal vin di Rosaçis! — al murmuje Zorut).... E no intìndi di dî dome da furlanetat da lenghe. La lenghe no jè che la conseguençe dal pinsir. Chi ta chist libri al pinsir al è sintut cul cur di un ver furlan e 'l è mitut lì cunt-une fineçe, cunt-une proprietat che inamore; la peraule a dis dut al pinsir e int-un mût che mior di cussì no podarès dî-lu. La vite a la furlane, sintude come che propi a jè, â çhatat l'espression in sè stesse. Sintî-le ben chiste vite, sintî-le juste come che jè, eco 'l difiçil. E eco 'l mèrit di Zorzut che 'l â savut cussì ben meti-nus denant chisti rubutis.

Lui al dis che no jè robe so, che jè robe nestre, dal nestri pòpul. 'L â-e reson? Sì e no. Lui no lis â creadis dal nuje chisti robis; jè vere. A lu ân judat i viei che gi lis jan contadis; ance vere. E juste in pont par chist scuasi dut çe che cualchi istòrie e lïende â di pôc resonat al va mitut in cont da tradiçion popolar. Ma çe che jè une vere creaçion artististiche jè la forme. E chiste jè di Zorzut. E, sîn sançirs, duçh noaltris, che vîn scrit par furlan, pudìn imparâ alc di chist libri scomençant dal cont Ermes... (che vuè al ja dismenteat al dolor di schene dai carnevai di Vignèsie — al zonte Cella).... fintinamai a Dree Blanc lajù... (che no 'l mi â comedat ancemò li mes dàlminis — al zonte san Pieri scolant une taçe plene).... Tai argomenç

po Zorzut no 'l gi entre. Ma.... di chist al podarès fevelâ-us mior di me Tin Ostermann o Leicht là vie.

— No, Pierin, fevele tu; chei doi là son son brave înt, a son; ma ân nons di un çiart savor....; avuè no vuei savê-nt, no vuei! Fevele tu, ti prei — al dis san Pieri.

Ben; eco. I argomenç, come che si viot ance dai parangons culì sul fonç, — po, dulà is-e 'l libri? Çho, lu â Ascoli! Al studiarà la sintassi, mitipen! (al dis a mieze vos) — i argomenç no son duçh di prin pel. E, cui al puedi-e pritindi-lu? Ançi, la veçhae ju fâs plui interessanç. Ta instoris an çhatin di vieris, passadis par cui sa çe tançh paîs, ditis di tanti bocis di viei, sintudis di tanti orelis di fruç: robis gambiadis, zontadis, stuarzudis, dreçadis, adatadis, imblecadis, misturadis; robis nassudis cà di nô, in Itàlie, o dadis sot fin tal nestri Friul di altris lucs lontans, come i çhâs di viç. E son robis di fruç e robis par înt plui sèrie, robis lissis o intrigadis, che, ance se no rìvin a interessâ dutis compagnis par chel che 'l è contat, a pôdin interessâ pal mût che 'l fat 'l è contat. — Ta lïendis po si capîs che gi entre di plui la man e 'l gust dal pòpul furlan; chi la robe nostrane jè plui bondante. Noatris lis sintìn tal cur come robe nestre, come bucugnuç di vite nostrane. E speçialmenti al nestri bon san Pieri.... (Vive san Pieri!... Vive!... — Graçis, graçis!... E jù un buçin di chel bon)..... al nestri bon san Pieri al nus pâr dut nestri. San Pieri, bon come che 'l è, al devi çho-si sul stòmit duti li tristi cualitaç dai ùmins e in speçial dai furlans e 'l finîs par doventâ al sìmbul, al rapresentant dal on furlan, cumò cunt-un viçi, cumò cun chel altri.... (Ai bon stòmit jo! — al dis san Pieri e jù un bon glutart).... Se nô ingrumìn dutis chisti cualitaç pôc bielis, che 'l dovarès vê vut san Pieri co 'l lâve cul carnîr ator pal Friûl, vîn un ritrat dal on furlan. Chiste figure prinçipal adatade a la nestre înt a jè 'l mèrit plui grant da creaçion popolar.

E ta figure di san Pieri sta dut al morbeç, al umorìsin, che ân chisti lïendis; çençe san Pieri sarèssin come 'l pan çençe sal. Pensait a chei stramboloç di timp, a chei anacronìsins, che sàltin fur di cà e di là che 'l è un gust. Chist fonç religiôs, rissultive maraveose di ridìcul, jo crodi che 'l vedi li ladrîs in do bandis: prin ta prèdicis che 'l pòpul al sint in glèsie e secont ta chê culture primitive dal pòpul, che jè basade su la religion jè limitade a chel pôc. E ance la fin cu la so bule intonaçion

moral a sa di prèdice, plui ta lïendis, si capîs, che ta storis che ân un fonç moral general e son màncul robe nostrane par sostançe.

Ma vonde par vuè; 'l è tart: anìn a durmî.... (Za 'l caratel 'l è vuèit cumò — al sbrundùle Zorut)....

— No, spietait, no stait a lâ a durmî ancemò; spietait, lassait che us disi ance jo un pàr di peraulis donge di ches di Bonini — al sberle Antonini e 'l monte sul banc. — Chist libri a no 'l â nance une sturiute di savor patriòtic.... No, Grivor, no stâ rugnâ!... Al libri no 'l podeve contâ altri che chel che 'l pòpul al conte. Ma ance cussì come che 'l è al è une biele afermaçion naçional. E che 'l sedi vignut a la lus propri tal Friûl oriental e che 'l vedi tante fineçe di lenghe e di sintiment furlan di podê insegnâ-gi une vore a duçh, a chei di cà e di là dal clap, al ûl dî 'ne vorone par me.... (Valussi: — Juste, juste!).... Al ûl dî che chel fûc, che Rome benedete a ja impïat, al art 'cemò biel, fuart, vivarôs, sun chei granççh modons romans, 'l ûl dî che duçh i vinç dal diau no son rivaç a distudâ nance un stiç.... (Valussi: — Vive Triest!... Vive!...)....Mistral, l'altre dì che lu âi incontrat, al mi diseve une gran veretat, che jo orarès mandâ-gi ai furlans 'tor dal Isunç ogni dì cui rais dal soreli che 'l sflandore, ogni sere cu li gotis di rosade: Un pòpul par mal che gi vadi, co 'l manten pure e vive la pròprie lenghe, al â une grande fuarçe ta mans e 'l pôl sperâ!

— Braf!... braf!... Vive!...

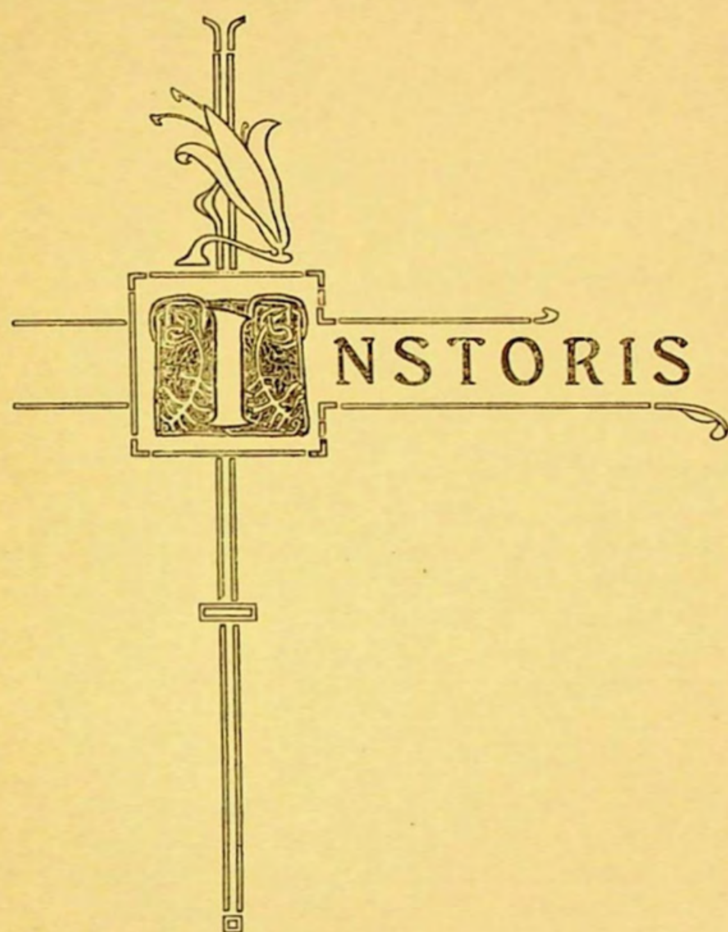
Duçh ti si jèvin in pîs, a bàtin li mans, a pèstin cu li boçis pa taule, a fân un davoi. E Barnaba, Crovich e Michieli a tàchin subìte:

„Cheste tiare cà jè nestre,
„nome nô cà sîn parons;
„fivilìn 'ne lenghe nestre:
„son di Rome i nestris vons....

E san Pieri, çhuchit che 'l è, podês crodi, çe che gi menave ance lui cun chê so vos di bas:

„Vive 'l Friûl! Vi-i-ve!...

Vèncul
stenògrafo da Clape da ànimis furlanis.

INSTORIS

El misteri dal cisçhel di Cormòns.

Ti jere une volte a Cormòns un zovin che no 'l veve nuje altri tal çhaf che i beç. Cuant che 'l ti viodeve pa strade une çharte cualunche un pôc invuluçade, subite lui la butave in bande cul pît; di gnot al s' insumïave simpri di gruns di napoleons plataç ta cualchi busate, e plui di dut po di un tesaur platat int-al cisçhel di Cormòns. Alore al si dismoveve e subite 'l preave.

— Signor, Signor, fasè-mit çhatâ chisçh beç, fasè-mi-ju çhatâ, us prei.

Une dì al va a spas su pa mont di Cormòns cu l'intençion di vê furtune. 'L è pôc lontan dal cisçhel, cuant che 'l ti viot une fèmine puere, viele, dute mal vistude e dute slambrade cunt-un rosari in man.

— Dulà vas-tu, chel zovin? — je gi domande.

— Par dî la veretat no sai nance jo dulà! cà... beç....

— A! cumò capissi, tu tu vâs a çirî beç?!

— Po, sì sì, sôi tant timp che çiri la me furtune, ma mi rameni simpri par dibant.

— Po ben, ven cun me — i dîs chê fèmine, — e se tu fàsis çe che ti disi jo, tu saras furtunat. Ses-tu coragiôs tu?

— Orpo! par chist afar.... po sì sì; no varessi paûre nance dal diau, — gi rispuint lui.

Je 'lore ti lu çhape pa man e ti lu mene cun se. E lu mene viars el cisçhel; lui al çhamine dut imbacuchit, content e sigur di vê la furtune in man. Dut int-un colp al fâs par dâ-i une çhalade al cisçhel, ma çhale che ti çhali no 'l pôl capî-le: la mont cun dut cuant el cisçhel no jè plui a lì. Al si nacuarç che 'l çhamine par un bosc mai viudut. Çe biel bosc! Àrbui alç e larcs; chisçh culì plens di pomis, chei lajù ancemò in sfluridure; sù int-ai ramaç al ti viot a svoletâ tançh biei uçei, di duçh i colors, che ti çhantin tant biel. Tu puedis dome crodi çe content che 'l ti 'l è! Ma çimût che 'l ti reste cuant che denant di se al si viot un biel palaç di veri, cunt-une puarte dute di aur e cui barcons di arint.

Chê fèmine lu mene drenti e lu lasse lì fer sot di un puarton e gi dis:

— Spiete culì chel che 'l vegnarà fur di chê puarte, che 'l ti darà une claf, çhapi-le, sas-tu, benedet, e no stâ vê paûre, che 'l sedi cui che 'l ul!

'Pene finit di fevelâ, chê fèmine viele a sparîs. In chel si viarç une puarte, un brut leon al ven fur cu la boce plene di fûc e tra ches palotis di dinçh lûs une claf di arint. Chist leon al si ferme co 'l viot el zovin e 'l alçe 'ne çate come par clamâ-lu donge. Chel zòvin al capîs e al fâs par lâ-gi donge, ma dopo plen di paûre subite al sesse indaûr.

In alore 'l leon al torne a lâ indenant, ma co 'l viot chel fûc e chei voi rabiaç al scugne tornâ indaûr.

El leon alore di ràbie al dà une rugnade, che fâs tremâ dut el palaç, al cruste i dinçh, 'l alçe la çate par clamâ-lu e i mostre la claf. Chel zovin al treme come un frosc, ma al çhape flat, al va indenant, donge donge di chê besteate. E 'l è tant donge che gi baste che 'l slungi un pôc la man e 'l è a pro. Ma gi càpite une tramarole pai vuès, un fret pa schene, gi ven la tele sui voi e al cole par tiare come muart.

Cuant che 'l torne a se, al si çhale ator plen di paûre e al viot a lì devant dal nas el puer cisçhel

di Cormòns. Al si jeve in pîns e fur di une çharande al ti viot a capitâ chê fèmine viele.

Je a gi va donge dute rabiade e vajulinte e gi dis:

— Maladet, ance tu no vuarê vê la claf! Tante paûre tu âs vut, e chê bèstie no ti varès fat propi nuje! No tu âs vuarut propi vê la furtune; chel biel cisçhel al sarès stat par te e tu tu varessis salvat la me puere ànime, che dovarà stâ culì ancemò a patî, se tu savessis çe tant! Diu, Diu, al ja di nassi ancemò 'l arbul che 'l ja di fâ la scune par chel che 'l mi â di liberâ-mi.

E vaïnt je sparîs.

Subite chel zovin al sint sot dai clas dal cisçhel un vaî, un rontâ, un çiulâ che faseve sgrìsui.

Dut avilit e plen di paûre 'l ti ja 'pene la fuarçe di tornâ a çhase.

....Chê fémine jè ancemò che remene dutis li gnoç e ramenarà fintramai che un la salvarà fur dai clas dal cisçhel di Cormòns.

El prior dal convent di san Valantin e 'l diau.

Jere une volte su la mont di san Valantin, su la mont, dulà che propi sote 'l Lusinç al rugne cuant che si disfe la nef e l' aghe a ven jù a tombolons par traviarsâ 'l nestri Friûl, un convent di fraris, un convent cugnussut par dut el mont. Plui di duçh a ti lèvin i Furlans lassù a preâ una Madone che faseve tançh meràcui. Lèvin a preâ par fâ vignî la ploe o par parâ vie i malans, li malatiis dal Friûl.

Ma lassù 'l prior dal convent al jere malcontent da vite siarade e simpri, 'tor mieze gnot, al ti jevave sù in sinton tal so jet e al çhalave fur pal barcon. E al zemeve:

— Còlin li stelis! Ta chiste sçhàipule çe grande pâs! Epur jo la pâs no la puedi çhatâ: el cur mi rosee int-al sen! Preâ no puedi! Maludî? Cui? Sôi colpe bessol! Mai un' ore di padin nance di gnot..... e sôi el prior! Che cualchi spirt al mi judàs!

E ogni sere lui al si lamentave cussì.

Ma une gnot, cuant che 'l orloi dal convent al mole dodis boç, pal curidor scur e cujet el prior al çhale fur pal barcon e al dîs:

— Jo sinti a vaî, a lamentâ-si i creç; a sinti culì sote a rugnâ el Lusinç come 'l mal timp, a sinti a ruzinâ la buere; dute la tiare pâr che sei in vuere; che máncul cumò cualchidun al mi judàs!

No 'l veve çhamò dite l' ùltime peraule che ti entre une sflamiade pal barcon, e 'l diau dut ros, cui voi come di sanc al si fâs donge dal prior:

— Coràgio, prior, — gi dis — coràgio, sango e là; dome jo, dome jo ti puedi puartâ la contenteçe, dome jo ti puedi fâ filiç.

— Signor, tu no tu mi âs judat, no vuei savê-nt mai plui di te!.... Sôi culì cun te, diàu, che 'l folc ti trai, fâs viodi mo tu cumò che tu ses plui bon di lui.

— Sôi cà par chel.

— Benon; e i paç.?

— La to ànime e nuj' altri.

— Umm! No fasìn afars.

— Sint mo, prior, in chist mont si devi divirtî-si plui che si pôl e dopo muarç si bute 'l mani daûr da manàrie e che la magne vadi pa so campagne!

— E, no po, tal unfiar no tu mi cuchis!

E 'l diau al pense: la code a ti bute fur flamis e i voi di fûc a emplin la çhamarute di lusor come 'l soreli tal mês di avril.

El prior al ti sta dut int-un glimuç, ingrizignit, cul çhaf platat ta mans secis ingritulidis. Duçh i doi a tàsin.

A lis fins el diau al dis:

— Sas-tu çe, fasarìn cussì 'lore: jo no vuei vê la to ànime, pense tu par je; ance 'l Signor al vuarà mandâ-ti cà di me, ma jo ti zuri di no vuarê-ti vê!

— Umm!

— Çe, ses-tu malcontent? Sint, jo ti fasarai vivi in ligrìe fin cuant che tu saras stuf e magonat, e tu tu devis prometi-mi che no tu disaras nuje a nissun, parçè che di ogni trup di piligrins che vegnaran cassù un al sparissarà e al vegnarà jù int-al unfiar cun me: jo cu li mes sgrifis ti lu çhaparai, dopo vê-gi fat fâ cualchi peçhat — sai za jo çimût! Ses-tu content cussì?

— Divirtî-mi.... jessi filiç fin cuant che vuei: — no lâ tal unfiar.... e tasê.... e nuje altri! Sì jo, sì jo!

— Cà la man! 'L afar 'l è fat.

E 'l diau al çhape 'l prior traviars da vite e vie lui par àjar. E 'l prior no 'l ti sint plui fret e cul diau al ti va vie pal mont lontanon, e al ti â çe che 'l ul. —

Intant tal convent, dopo che 'l prior 'l è sparit no si sa çimût, si scomençe a dî messis sore messis pa so ànime. Cualchi frari al si met a dî che lui in sun al ja viudut un àgnul che 'l puartave in Paradîs el prior in ànime e in cuarp. E chiste lïende a clame a trops i Furlans lassù ta chel santuari. Ma di ogni trop an ven a mançhâ cualchidun, e nissun sa çimût. E li robis a sarèssin ladis indenant cussì cui sa çe tant timp; ma une dì no puèdin plui çhatâ 'l cuadri da Madone. A çìrin par dut, ma no lu çhàtin.

Un par di dìs dopo un frari, lant a spas su pa mont che jè di chê altre bande dal Lusinç (Monsante), al çhate 'l cuadri tal mieç di un sterp di baraç. Al clame subite chei altris fraris e la înt, capide la reson che la Madone a ul vê là la glèsie e 'l convent, in spurçission a met la prime piere ; duçh i Furlans si mètin a lavorâ intor da gnove glèsie e dal gnof convent e làssin bandonat e vuet el convent su la mont di san Valantin.

Ma dopo un 50 ain el prior, stuf di lâ ator pal mont, al ti comande al diau di puartâ-lu su la mont di san Valantin par viodi 'l so convent di une volte. E 'l diau al ubidîs. E 'l prior al va drenti crudint di çhatâ i siei compains, ma 'l ti reste dut imbambinit, co 'l ti viot dut vuet.

— A, canae di diau ! Tu tu ses stat colpe che chist convent 'l è lât in malore. O, se lu vèssi savut prime ! Maladet jo che jai açetaç i paç !

— Prior benedet.... cui che 'l ja la rogne che 'l si la grati.

— Sôi stuf di vivi ! — al dis el prior e lant sul tor al ti viot a Monsante 'l gnof convent e di ràbie al sberle :

— Diau, disdrume la glèsie, disdrume 'l tor, disdrume 'l convent e fâs che chiste mont a resti sim-

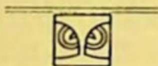
pri sençe àrbui, sençe çhasis, che sedi simpri sençe un bar di arbe. Diau, fási-mi ance chist plasê e dopo vonde !

E 'l diau al fâs dut cuant t-un colp di man.

— Cumò, âi vivut avonde ! — al dis el prior e al va sunt-un cret alt alt, al çhale jù e po punf jù int-une gran busate. Une sflamiade lu tapone e co 'l fun al va vie, a si viot a lì une buse ancemò plui fonde.

Ance al dì di vuè jè chê busate, e cuant che di unviar a scomençe a soflâ la buere ; ta chei creç si sint ancemò 'l diau e 'l prior che sbèrlin ; si ju sint a fâ barufe : el prior al ul che 'l diau lu çholi int-al unfiar, ma 'l diau, colpe 'l pat fat in chê volte, a no 'l pôl çholi-lu che 'l colàs el mont.

E la maludiçion dal prior a dure ancemò sun chê mont dute plene di creç e di clàs.

„A vôi a çirî 'l Paradîs".

Une volte viveve int-un paîs une mari che veve nome un fi di non Zanut; je ti lu tignive cont come la lus dai voi; lu tirave sù cul sant timor di Diu e gi racomandave simpri di jessi bon, par podê çhatâ-si po une dì che sei in Paradîs. E 'l frut al veve 'pene un dodis ain, che so mari, çhapade une brùte pulmunite sfulminant, â duvut lâ tal jet. Cuant che si sint za in fin di vite, ti clame so fi da çhaf dal jet, lu fâs zenoglâ e po gi dîs :

— Fi me, Zanut benedet, jo devi lassâ-ti, ti racomandi dome di jessi simpri bon; tu sas che si çhatarìn une volte in Paradîs.

-- Ben, marute, a mi ves tant fevelat dal Paradîs; çe is-e mo chist Paradîs?

— Benedet, el Paradîs 'l è un lûc dulà che si çhàtin a jessi duçh chei che son staç simpri boins; là saran duçh i contenç, dutis li beleçis dal mont; là jè dome la buine înt.

— E... çariesis a jan-o di sei?

— Tu pôs dome crodi, fi. E ue, fics, polente tante che tu ûs; là 'l è ance un zardin tant biel e un palaç sflandorôs dulà che duçh a prein. El Signor e la Madone a son parons di duti chês robonis. Sta bon; çhape une bussade. Ariviodi-si, fì. — Apene ditis chistis peraulis la so buine ànime a bandone chel puer cuarp. Puer frut, e çe vaî! „O bon Signor, ance

jo vuei lâ cun je in Paradîs!“ — Al çhamine, al çhamine, domandant la caretat di cà e di là pal mont; ma no 'l viot nissun lûc come chel che gi â dit-i so mari.

Finalmenti une dì al ti rive denant di un biel palaç, denant di un biel zardin cun-t-une fontane tal mieç, dulà che ti zùin a mïars li paveis 'tor da rosis; e li rosis a cùchin ta l' aghe e gi çimìin ai pes ros che di cà e di là ti corin imburiç. Sui ramaç dai àrbui fodraç di flors di ogni color son sintaç o saltùçin uçei, e fur da fueis tu sintis çhanç di Paradîs; di cà tu viodis ogni sorte di pomars, di là sot dai arbussîç stàtuis incoronadis di èlere, plagnis di margaritis, di gàrzulis rossis, zalis, che nûlin int-un mût che ti racree.

El frut al si ferme denant dal puarton; al çhale di cà e di là.

— Sì, culì al devi sêi el Paradîs — al pense. Al bat la puarte e gi ven a viarzi une biele zòvine, blance e rosse come un miluç incarnat.

— Çe us-tu vê, ninin?

— Ai tant çhaminat par çhatâ el Paradîs, finalmenti che lu âi çhatat! Lassè-mit vignî dentri.

— Ma culì no 'l è el Paradîs!

— Ma sì; 'l è dut compain di chel che contave me marute; e vo, meti pen, che ses la Madone: ses propri biele, come che diseve me mari. Madunute benedete, lasset che vegni dentri.“

— Spiete, ninin, un mumintut. — E chê siore va a contâ-i dut al so on; e çe biel che 'l ere ance lui!

— Sôi propri seneôs, — al dis — di viodi chist frut... — e cun je al va su la puarte.

— Eco mo se no 'l' è cà ance 'l Signor; po sì che 'l è lui! Propri culì al è 'l Paradîs. Signor, podi vignî dentri, amo?

— Ven, ven, ninin.

D' in chê dì lui al ja çe che 'l ul; chei doi siors, za che son sençe fruç, lu çholin par fi di ànime e cussì lui al cres, crudint simpri di sêi in Paradîs, content e filiç.

Ma une dì, biel che lui al sta studiant ta çhàmare, eco che 'l viot a cori pa sale la siore cu li làgrimis tai voi, dute rosse, e daûr di je el sior che 'l blesteme come un danat; al viot la siore a cori int-un çhanton, la viot che si inzeglone e gi domande perdon al so on; ma 'l sior cun puìns e pidadis a ti la bute par tiare come muarte.

— A! culì no 'l è el Paradîs! — al pense 'l frutut — Tal Paradîs jè buine int; là no si blesteme, no si vuèlin mal un cun l' altri; là si pree, e culì mai no âi viudut a preâ nissun. A! vuei lâ vie di cà.

E al va vie. Çhamine che ti çhamini, 'tor sere, cuant che 'l soreli, dopo vê sçhaldat une zornade intèrie la tiare, al mostre 'l torondel dut ros come 'ne bore e 'l dà l' ultime çimïade ai çhafs pleaç dal forment e po al va jù tal so convent e un ajarin fresc lizer al passe vie pa arbe e pa rosis, propri in chê volte al sint pôc lontan un sun di çhampane. Si çhale ator e al viot int-un çhamp un contadin sençe çhapiel sul çhaf e une contadine inzenoglade donge da vuàrzine, che ti prein sot vos: i bûs ance lor sìntin la pâs e vòltin chei soi voglons cu la sflaçhe.

— Culì po al devi sei donge 'l Paradîs; eco che chei là a prein.

Al va daûr dal sun di ches çhampanis e al rive denant di un convent. Propi in chel a passe la spurçission dai fraris.

A viodi chê devoçion lui content al si zenogle e al dis:

— O! culì, culì al devi sei el Paradîs, culì a prein, culì dut cuant 'l è come un zardin!"

Al çhape cur, al va donge di un frari cunt-une barbe lunge lunge.

— Chist, — al dis fra di sè, — al è sigur el Signor.

— Signor — al dis a fuart — se savessis çe tant timp che jo çiri el Paradîs! O! cumò che lu âi çhatat, lassai-mit entrâ.

— Ma no, benedet, culì no 'l è el Paradîs, culì nô a si preparìn pal Paradîs.

— Ma sì che 'l è: jo i crodi a la me puere mari; culì 'l è sigur el Paradîs, lassai-mit vignî dentri, us prei.

— E in alore ven, benedet, ven cun nô e tu laras sigur ance in Paradîs.

Lui al va e a lì al vif content e filiç tal mieç di chei boins devoç crudint simpri di sêi in Paradîs.

Ma une dì al va par cumbinaçion sul çhast e fra i peçoç e i sbrèndui al viot un cuadri da Madone dai siet dolors, dut in malore, sporc e rot. Al va donge par çholi-lu, ma viudint chê Madone dute sece e smuarte, al si met a vaî. Ma dut int-un al ti viot chê Madone vignî vie dal cuadri e vignî viars di lui: al cole in zenoglon. E la Madone i dis:

— Frut, frut, ti prei, puarti-mi alc di mangiâ, che âi tante tante fan, 'l è tant timp che no çerci nuje.

— Sì, Madunute — al rispuint lui. — E ogni dì lui al çhol un bocon di pan che i vançe dal gustâ e lu puarte a la Madunute.

Ma une dì el frari da biele barbe blance, lunge lunge lu viot cul pan in man e gi domande dulà che lu puarte. Lui alore gi conte dut cuant.

— Propi? — al dis riduçant el frari, crudint che 'l frut al si vès sumïat — va va a çholi ancemò un bocon e puarti-gi-lu sù. Jo no puedi vignî, parcè che devi lâ a madins; va tu!

E vie sù lui, Zanut, dut content.

— Madunute, Madunute, di cumò indenant jo us podarai puartà tant pan che vuarês. Al sa za dut el Signor, chel cu la barbe lunge lunge. Ma culì in Paradîs mi par che dovarès jessi ance la me marute; disè-mit vo, Madunute, dulà che jè!

— Sint, ninin, jo sai che tu tu crodis ancemò di sêi in Paradîs; no jè mìngul vere, sas-tu. Ma za che tu tu ses stat simpri bon, jo vuè ti puartarai in Paradîs; tu viodaràs, tu varàs dut cuant çe che tu ûs vê, e là tu çhataràs ance la to buine mari. Sint; di-gi a di chel frari cu la barbe lunge lunge che ance lui al vegnarà vuè sù a compagnâ-ti. Ariviodi-si in Paradîs.

Pene ditis chistis peraulis la Madone a sparîs. El frut al cor jù content e al gi conte dut a di chel frari.

Int-al doman, cuant che 'l çil al scomençe a doventâ ros e 'l soreli al sta par vignî fur a fâ lusor, e a planc a planc i flors da taviele sclipignaç di rosade, si spacòlin e si dìsin „bon dì," da ùltime stele che jè par sparî si molin jù come dos paveis, jù viars la tiare doi agnuluç, mandaç da Madone. A rìvin ta chel convent, dàn une bussade a chei doi che son 'çemò indurmidiç e svelç a ju çhapin sot da so alis di arint e ti svolètin vie di chê bande che 'l soreli al cuche fur dut sflandorôs e puàrtin l' ànime di chel frutut inoçent e di chel vieli penitent lassù in alt, in Paradîs.

El miluç di aur.

Une fèmine veve tre fiis; a dutis tre je i vuareve un ben di vite, ma a di chê plui zòvine plui che mai. Un voli varès dat par che no i suçedès nuje di mal. E chê fèmine jere une siore, sì lafè; a di chê plui pìçule a gi crompave di duçh i bebeis; e parçè mo? Parçè che ches dos altris, za grandis, si crompavin dome biei àbiç e, ambiçionosis come che jerin, nance no çhalavin no i zovins dal paîs: masse înt basse par lor! Lor a vuarevin vê un prìnçip. Inveçe chê plui zòvine, discolçe, vistude simpliçute, sençe vê moroseç pal çhaf, ti coreve lìbare pai çhamps come un uçilut; ti coreve daûr da paveis, lis çhapave, lis siarave int- une biele sçhaipulute; ti çholeve sù maçeç di rosis di duçh i colors e biel biel ju puartave a so marute.

Par chist chês plui grandis vèvin ràbie e ti çirivin simpri di çhatâ cualchi tare 'tor di chê ninine e subìte corevin a dî-gi a so mari.

Une dì so mari a gi dis a li fiis:

— Sintit mo, vuè a larai int-a çitat; stait biel cujetis, che co torni us puartarai un biel paromp; a voaltris dos che ses plui grandis, che us covente za cualchi morôs, us comprarai doi biei rucins, che ta vuestris vuarelis fasaran gole e lusaran come stilutis traviars dai çhavei neris, e a ti, Tunute, (cussì si clamave la plui zòvine) ti puartarai un biel

miluç di aur e ti disarai ben dopo par çe cont. Ben, us racomandi di tignî cont di Tunute, voaltris dos, ves-o capit?

Je si çhape sù e vie je int-a çitat.

'Pene lade vie, chês dos scomençin a dî-i di dut a chê puere Tunute.

— A! e çe mari! Cussì nus trate! Rucins a nô!! A nus coventin-o rucins a nô?! Sîn za bielis instes. E chiste sìmie cà, a no gi coventin rucins a je, no?! Po za, un miluç di aur a je! Cui sa trop che 'l costarà chel miluç e çimût che 'l sarà fat!.... Un miluç di aur a je, che jè plui zòvine di nô! Spiete, canae, spiete! Nô tignî-ti cont?! Va za ben: ti fasarìn cagâ li friçis, ti fasarìn.

Chê puere si met a vaî, a renzi, a rontâ; e ches altris si mètin a ridi, chê mostris.

— Vîn di copâ-ti, a vîn! — gi disin.

E ti la mènin par une taviele. Tunute çhale li rosis, li paveis: — Mandi rusutis bielis, mandi paveis cu la vieste piturade dal Signor; mandi ninin di riul, là che làvi a resentâ pa me marute! No us viodarai plui! E la mame saludai-le voaltris, cuant che passarà par cà..... — cussì pense Tunute.

Pàssin chiste taviele e van sù par une mont alte alte. Chê puere frute, discolçe, çhape çopedons; chei siei piduç tenarins son duçh sporcs di sanganìç e pluvin misturat. E sù e sù par creç e par clàs, traviars baraç.

Ti rìvin su la spiçe da mont. Lì parsore a ti jè une busàte.

Juste in chel el soreli al sta par lâ a durmî. Ches dos canais çhàlin Tunute:

— Tu tu crodis di sei biele come chel soreli lajù; ma çhale, ance lui al devi murî!

E ti la çhàpin traviars da vite e la bùtin drenti ta chê busate. No ja vut timp di dî nance amen che jè za sul fonç!

Ches dos si çisìchin: — Cui sa se jè muarte? — E ti çhòlin sù clàs e.... jù clapadis sun chê puere; e no ti van vie che cuant che ti la jan sapulide sot di un

grun di clàs. E ridint come dos matis si mètin a cori jù pa mont, come se no fos stat nuje par lor, bruti canais.

— Cumò po lu çhaparìn noaltris el miluç di aur.

— Brave! çe vîn-o di dî-gi a nestre mari? A murarà di dolor chê, scometi.

— Po che crepi chê veçhate: ja za vivut vonde. Che almàncul fos muarte prime che nassès chê lassù.

— Ma çe vîn-o di dî-gi, mo?

— E!.... sas-tu çe, gi darìn d'intindi alc.... Eco, sint, mo. I disarìn: a vuè, 'pene che èrin solis, a càpite une companìe di çingaraç e a vuèlin vê Tunute, ma noaltris sùbit la vîn difindude; la vuarevin salvâ, ma lor inveçi nus jan çhapadis ance nô, nus jan leadis dutis tre e nus jan menat vie sunt-un çhar; po noaltris dos nus jan moladis; di Tunute nô no vîn savut nuje plui.

— Brave, e chê stupidate a crodarà. — Cussì, çhacarant, ti rìvin a çhase tor miezegnot e subite ti van a durmî. Int-al doman di matine a rive chê parone: viot siarade la çhase, bat, nissun no i rispuint; torne a bati e nuje. In alore dà un sburton, la viarç va sù int-a çhàmare, viot li dos fiis ancemò int-al jet; ma no viot Tunute:

— Sù sù, çe is-el stat? E Tunute?

Chês dos si dismòvin e si tàchin a vaî.

— A! mari, mari! — tòrnin a rontâ.

— Anin po sù, contait.

— Tunute la jan puartade vie i çingars!

— A! Signor, Signorut benedet, puere jo! Contaimit, us prei, contai-mit dut.

E ches cunt-une muse di Jude còntin sù chê stòrie che vèvin imbastide.

— A! jo no puedi vivi plui sençe da me Tunute, devi lâ a cirî-le; se çhati i çingars gi dôi cualunche monede, baste che mi la tòrnin. Eco, culì us jai puartat i vuestris regai e 'l regal di Tunute us lu lassi a voaltris par intant.

E tire fur dal zei un pumidoro (miluç di aur) e po vie je a çirî Tunute.

Tu puedis dome imaginâ-ti chês dos surs a viodi chel miluç di aur! Lu çhòlin in man, viòdin che 'l è tenar e di ràbie si muàrdin li mans!

— No impuarte, se ance vîn çhapade chiste robe di nìe; je intant jè muarte e nissun no 'l podarà vignî a savê alc di je!

Intant chê puere femine vaìnt a çîr di un paìs int-a chel altri so fie. Par dut a domande se jè passade par chês bandis une trupe di çìngars e se jan viudut so fie; par dut a sint la stesse rispueste:
— No nô, parone!

E cussì, disperade, a passe une stemane intèrie.

Une dì ti rive 'tor misdì int-un païsut. Plui par polsâ che par mangiâ a ti va int-une ostarìe. Ul mangiâ, ja fan, ma no pôl; duçh i aventors la çhalin sot coç, ma tàsin.

In chel al ti càpite drenti un biel uminut, vieli, cunt-une barbe blance, lunge lunge, cunt-un zei sot el braç.

— Cui cròmpi-e siviloç par sivilâ? —

E cussì sberlant al ti va donge ance di chê puere femine.

— Çe ves-o parone, che ses cussì passionade?

— E no vuarês che sei passionade?!....

E lì si tache a contâ-gi di so fie.

— Puere fèmine, se podès judâ-us! Saves-o çe, comprait chist sivilot.

— Us prei, us prei, e çe â-o di fâ mo jo di lui?

— Stait a sintî, çe biel che 'l sune!

Al si met a sivilâ, ma inveçe di çhanç a vègnin fur peraulis.

E chê puere fèmine sta a sintî.

„Sivile, sivile, o biel viçhut,
„sivile, sivile, che conti dut,
„li surs mi àn copade,
„sot i clàs mi ân soterade.
„Sivile, sivile, o biel viçhut,
„sivile, sivile, che conti dut,
„ciri-mi, marute çhare,
„'l è tant timp che sôi sot tiare.“

— A! çha, çha! chiste jè la vos di me fie Tunute! Viçhut benedet, menai-mit menai-mit dulà che ves çholt chisçh siviloç, us dôi çe che vuares.

— A planc, a planc, parone, no stet copâ-mi. Ma je a ti lu çhape chel viçhut traviars da vite e lu alçe di pês: lui al si lasse puartâ; a no 'l pese nie! E sù pa mont e sù e sù e biel che ti van indenant, je sint chê vos simpri plui donge.

„Çiri-mi mari,
„sù ancemò,
„mari, sot tiare,
„in somp dal mo."

E curint a ti va sù pai creç cun chel vieli e ti rive finalmenti su la çime. Lì ti viot a vignî fur fûc fur di une fuesse. A cor là e ti viot Tunute, so fie Tunute; e Tunute jè tant biele e lûs come une sante.

— O! graçis, viçhut benedet, graçis! Disè-mit çe che vuarês vê pal plasê che mi vês fat.

— Nuje, parone.

E t-un colp al sparîs. Ma fur da buse je a sint li peraulis:

— Marute, al jere 'l mago Sabin.

Je çhale drenti, e 'tor di so fie a ti viot tançh siviloç propri come chei dal viçhut. Son i clàs che àn butat sun je so surs: cumò son gambiaç int-a chel mût. Je a ti salte drenti, çhol sù so fie Tunute, e jù pa mont imburide.

'Tor gnot ti rive a çhase; lasse di fur la puere muarte e, rabiade che jè, ti va drenti e ti viot li fiis che rìdin e çhàntin e màngin e bèvin e sçhàldin el for par fâ fujaçis. Je 'lore, invelegnade come une lìpare, lis çhape e sberle:

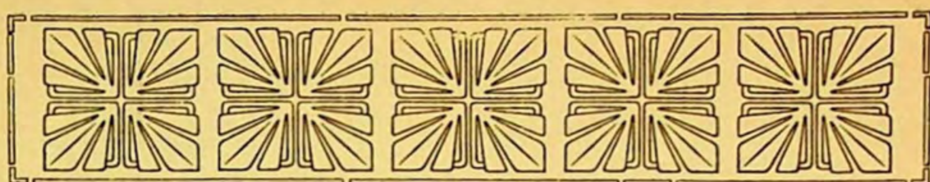
— Sassinis, voaltris copâ me fie!

E cunt-une fuarçe di leon lis çhape, a viarç le boce dal for impïat e lis bute drenti.

Dopo va a çholi Tunute e la poe su la taule. A lì ti viot el miluç d' aur; lu çhol e gi lu striçe su

la muse. Chê musute ti dovente blance e rosse come vive. Ma partiare còlin li samençis, çhàpin tiare ta frissuris dal salìç e t-un bati di voli mènin sù ator ator plantis bielis plenis di pumidoros e lì ancemò cumò ti crèssin e a pàrin chê buine frute imbalsamade dal mago Sabin.

El mago Sabin.

Tunin al ti â vuadiat Tunine e une trupe di amìs si ân çhatat insieme par fâ-gi un evive ai nuviç. E çe ligrie! Si scomençe a burî fur di ogni cualitat di vilotis; a duçh gi lùsin i voi e 'l vin al ti sparîs che 'l è un gust. Duçh ti son contenç dome un al ti 'l è là in bande: 'l è Jàcun, el prin moròs di Tunine che 'l ti çhale di brut Tunin:

— Sù po, Jàcun, sù ance tu un çhant — gi dis un da companìe.

— Çe çhanç! Ve là chel canae.....

— Tâs, tâs, ti prei, no stâ fâ-ti sintî!

— Çe tasê! Canae sì, jo puedi sberlâ a fuart!

Chisti peraulis a lis sint Tunin; al gi dà une çhalade dut rabiat, ma al fâs fente di no vê sintut nuje. Ma Jacun al si tache a sberlâ:

— Chê altre po jè une purçite, une scrove, sai jo che....

Tunin si jeve in pîns, al çhol sù in man un bocal di vin e cun dute chê fuarçe che 'l ti ja gi lu tire. Par maludiçion al gi çhape tal çhaf; Jàcun al cole jù, distîrat, muart. Duçh moi moi sençe viarçi bec scomènçin a lâ fur di chê çhase.

Ti rèstin soi Tunin e Tunine. Se tu ju vessis viuduç!....

— Çe ja-o di fâ jo cumò, Tunine? Vegnaran i spiçoç a çhol-mi.

— A! ti prei, tâs, ti prei, sçhampe Tunin!

— Çe? jo sçhampâ? Jo bandonâ-ti.

— Va, ti prei, va vie. Se no tu ses sigur muart; ti piçharan. Inveçe, se tu sçhampis, forsi tu âs cur di podê tornâ a çhatâ-mi. Ven, ti prei, ven di fur!

Ti van fur. Tunine a ti â come un ros di sope di vin sun chê musute! Tunin, ance lui al ti â un no sai çe intor!.....

Ti van fur; si sìntin sunt-une bance sot dal tei dal bearç. Sù in çîl çisìchin li stelis, 'l ajarin da viarte al bute jù sun lor i flors che nûlin tant bon; dut 'l è in pâs. Un rusignûl al par che 'l vai co 'l sint a dî:

— Sas-tu, Tunine, jo devi lâ! Ma tu ten cont di te, ten cont di chiste bussade.

Tunine sbasse il çhaf e si met a vaî. Tunin la lasse sintade cul cur ingropat e 'l si met a cori par chei trois. Al cor dute la gnot. Li stelis a sparissin a pôc a pôc e 'l ros dal çîl al càpite simpri plui in sù. E Tunin al si çhate t-un colp denant di un gran bosc. Al fâs par lâ in enfre di chei àrbui, ma in chel al ti viot a vignî fur un biel viçhut cunt-une barbe blance lunge lunge, un biel viçhut cun doi voi çelesçh di Paradîs, vistut a la buine.

Chist viçhut al ven incuintri a Tunin e gi dis:

— Biel zovin, çe âs-tu che tu vâs cussì 'burìt?

— A! viçhut, viçhut benedet! Jo sôi futut, se nissun mi salve.

— Parçè mo, fì miò?

— Mi còrin daûr par çhapâ-mi. Jo vuarèssi çhatâ in cualchi lûc un sarviçi.

— E çe sas-tu po fâ?

— Jo sôi bon di fâ di dut. Za no mi çhataran! Sintit mo, parçè che a scugni sçhampâ di chisti bandis.

E lui al gi conte dut cuant.

— Cussì? Ben, ben, ven cun me. Jo ti darai di lavorâ. Dome vuei vê-ti un mês par prove.

— Sì, sì, vedarês che sarês content di me.

E Tunin al va cun chel viçhut int-un biel lûc. Tal mieç di un zardin al ti 'l è un biel palaç dut cuant di veri, mìngul scherç; Tunin al ja pôc çe fâ. Chês cuatri voris ti lis fâs come nuje. Al ja dome di sarvî chel viçhut.

Al passe 'l prin mês e al càpite 'l mago e 'l gi dis a Tunin.

— Brao Tunin, jo sôi content di te; reste reste cun me, che jo ti ularai simpri ben: jo sôi el mago Sabin.

Al dis cussì e 'l va vie.

Tunin al jere dut content e filiç di restâ simpri là di chel mago tant bon che 'l ti va pal mont in dutis li formis par fâ dal ben a la înt dal mont. —

Cussì a pàssin un 20 ain. Tunin si ja dismenteat di Tunine, dal so paîs, di dut e di duçh. Ma une sere, cussì juste par indurmidî-si, pensant cumò di chist, cumò di chel, gi càpite tal çhaf el so paîs. Al si recuarde dai siei compains e subìte al si impense da so Tunine: di chê sere sot di chel tei, di chê bussade....

— Ah! cui sa el miò frut, çe grandon che 'l sarà: e jo dovê stâ tant lontan. — E cun chist pinsîr al si indurmidîs.

Pene indurmidit, al si insumìe: al viot la so Tunine blance e rosse che rit tal mieç di un prat, tal mieç dal çerfoi ros ros e che ti zuje cunt-une scufute. Lui al fâs par cori donge; ma 'l si inçopede e al cole.

In chel al si dismof, al si çhale ator e no 'l viot nuje 'tor di se: al è dismot riduçant, ma subite lui al ven a capî che 'l jere dome un sun, e scuasi rabiat al torne a indurmidî-si.

Ma 'pene siaraç i voi, i torne un sun: gi par di viodi la so Tunine che ti mene pa man un frut, devi menâ-lu a scuele parçè che 'l frut al ti ja sot el braç i libris. E lui al ti ju viot duçh i doi a lâ vie ridint e zujant: el frut a gi dà a di chê femine ches rosis tant bielis che 'l cuei sul rival da fuesse, e je a fâs un biel maçet. Ti çhamìnin cussì contenç, ma

dut int-un moment Tunin al sint la vos dal frut che 'l dis : — Mari, dulà is-el el tate, che jo i darèss-i chistis dos rusutis ? — E Tunin al viot Tunine a vaî.

Cui sudors freç sul çarneli al si dismof; al si suje i voi : ance lui al vaìve.

— A ! çe monadis ! Suns po ! E sarès ore di durmî in pâs cumò.

E dut rabiat al si fâs sot da plete, al si tapone ben ben, par che no gi vegni plui nuje tal çhaf.

Ma ve, che gi pâr di jessi a çhase so ; al viot la so Tunine dute legre donge di un predi zòvin ; chist predi dut content al ti pree t-un libri. — Sint, pre Tite, jo sôi propri filiçe che almàncul tu cumò tu prearas pa ànime di to puer pari.

Tunin al dà un sçhas, al si dismof.

— Çe â-e di jessi ? Tre suns daurman e simpri di chê me benedete e dal miò frut. A sarà sigur alc di gnof ta me çhase. Vuei lâ propri a viodi. Sôi za tançh ain vie, a vuei tornâ tal miò paîs.

Al pete un salt jù dal jet ; no 'l pôl durmî plui. Al spiete che 'l crichi 'l dì par lâ là dal paron e dî-gi dut cuant.

Finalmenti 'l mago al torne dai siei strïeç.

— A ! mago Sabin, jai voe di lâ a çhase.

— Ma parçé mo ? Reste, reste cun me !

— Mi displas, ma no puedi plui stâ ; vuei lâ a viodi dai miei.

— Ben ben, co jè cussì..... Tu tu mi âs sarvit tant timp, 'l è di just che ti dei alc pal vïaç. Çho, ti dôi 400 çichins di aur.

— A, graçis ! Che Diu us al meriti, mago Sabin.

— Va cun Diu, benedet ! bon vïaç.

Tunin al va fur ; al çhamine, al çhamine, al çhamine e dopo un pàr di oris che 'l ti çhamine al si impense :

— Çho, çe stùpit cho sôi stat, dovevi ben domandâ-i po al mago çe che 'l ûl dî el prin sun.

Al si volte e vie lui indaûr.

— Mago Sabin, sôi culì indaûr.

— Parçè mo, fi miò ?

— Jai fat un sun che vês di spiegâ-mi.

— Sì jo, vulintir, ma come che jo ti âi pajat, cussì ance tu tu mi pajaras.

— E trop ja-o di dâ-us ?

— E ! benedet, 100 çichins.

— Sì jo, a sôi content, eco cà i beç !

— Ben, conti-mi cumò el sun.

E Tunin al si met a contâ el prin sun. E 'l mago a ti lu stâ a sintî cu la man ta chê barbe blance blance, cu li çeis dutis ingrispadis, dut pinsirôs. Cuant che Tunin al ja finit, lui al dà une slissade a chê so barbe e cunt-une vos clare e nete a gi dis a Tunin :

— Chist sun culì al ûl dî che *no tu devis mai bandonâ la strade viere par atindi a di chê gnove.*

— Benon, a tegnarai a menç chist vuestri consei, mago Sabin.

E vie lui Tunin pa so strade. Al va, al va vie mastïant ches peraulis dal mago.

— Ma çhale çe bocon di salamp che sôi ; za che eri là dovevi dî-gi ance 'l secont sun, çe çhastron !

E subite al torne indaûr.

— Sôi indaûr cà, mago Sabin, âi di contâ-us ancemò un altri sun.

— Ben, ben, conti-lu ; ma tu capiràs, che jo no fasi la vore dibant : tu scugnis dâ-mi 100 çichins !

— Va ben, eco culì i solç.

E Tunin al conte çe che 'l ja viudut tal secont sun.

— Jai capit ! Dut chist al ûl dî che *no tu devis mai interessâ-ti dai afars di chei altris.*

— Nuje altri, nuje ? nuje ?

— Propri nuje di plui di cussì.

— Graçis.

E al va fur e al dis tra di se :

— E jo che crodevi di vê un fi za grant ! Ma cumò che sôi in vïaç, vuei lâ instes indenant, jai un fi za grant, predi za!..... Oh ! çe batècul che sôi : e 'l tiarç sun mo ? Ance di chel jo vuei savê çe che 'l ul dî !

E di balìn al torne indaûr.

— Jai vut ancemò un sun, mago Sabin. Jo us prei di spiegâ-mi-lu ance chel.

— Sì jo, benedet; dome par chist tu mi daràs 150 çichins; el tiarç sun al è simpri plui impuartant di chei altris. Ti rèstin 50 ancemò e ti bastaran pal vïaç. Conte, conte cumò.

Tunin gi conte 'l sun.

— O! jai dit jo, che 'l tiarç 'l è 'l plui impuartant, al ûl dî *che tu lassis la ràbie da sere par tal doman di matine.*

— Cussì?... E jo crodevi... di vê za un fi predi! Ma instes a vuei lâ tal miò paîs, po ançi subite...

— Ma no, no, benedet, sta cà di me par usgnot: 'l è za scur! Sta culì, tu çenaràs, tu duarmaràs e doman a buinore tu podaràs lâ.

— Za che vo vuarês cussì, a restarai.

E 'l mago al perece cunt-un libri une taule dute plene di ogni ben di Dio: boce çe ûs-tu! E si tàchin a mangiâ. Finit di mangiâ, el mago al bat su la taule cu la bachete e subite ti si presente une fujaçe biele e grande che faseve la biele voe.

— Chiste fujaçe cà no stâ mangiâ-le se no in companìe dai tiei.

— Va ben. Graçis tant!

Subite dopo a van a durmî.

Int-al doman Tunin al salude ancemò une volte 'l mago e po cu la fujaçe sot el braç vie lui; vie pensant simpri ai conseis dal mago.

Çhaminant al ti rive sunt-une crosade: e lì sintaç sun pareçhar al ti viot doi di lor. Al si viçine e subite lui a ju cognos: son doi dal so paîs, di chê stesse etat.

— O! ses-o culì, çimût va-e, Tite, e tu Zuan?

— Ma çimût nus cognossis-tu?

— Jo sôi Tunin, no tu ti racuardis di chê gnoçe?

— Ma no tu ses muart, no ti ân çhapat i spiçoç?

— No pal bambin! A sôi salf. E, çimût is-e cu la me Tunine?

– Ma, benedet, noaltris sìn staç soldaç fin cumò e cumò turnìn a çhase. Juste ben, tu nus fasaràs companìe. Vegnis-tu cun nô tu!

— Sì jo, po ançi.

— Tunin! çimût ti âs-tu salvat? A trupis i spiçoç ti ân dat daûr. E nô juste in chel an nus jan clamat drenti in vuere; e çe tantis che 'n vìn passadis nô.... Se tu savessis!....

E cussì, contan-si-le, ti çhamìnin simpri dreç pa strade maestre e ti rìvin denant di un bosc.

— Çhale, Tunin, noaltris pudìn sçhavaçâ par culì; jo cognossi ben un troi culì, la fasarìn plui curte.

— Nance par ideis; jo no vegni pai trois!

— Rivìn prime a çhase, mat che tu ses!

— O, no no! Vait mai bessoi!

— Za che no tu ûs, va tu pa to strade, nô larìn pa curte.

A lì si bandònin. Tunin al ti va simpri pa so strade.

Int-al doman al rive int-une çitat. Al va int-une ostarìe e 'l ordene alc di mangiâ. E al ti sint la ostèrie che dis:

— Puere înt çimût che son laç a finî-le!

— Çe is-el nassut, parone? — gi domande Tunin.

— No savês nuje? A son staç copaç doi foresçh int a chel bosc; avuè un çhaçador al ja çhatat chei doi puareç duçh sanganaç.

— Is-e propi vere?!

— Sì sì, che jè vere, magari cussì no!

— O! — al dis Tunin tra di se, — viodis-tu, viodis-tu, se tu levis pal troi, Tunin! O chel mago, chel mago benedet!

Dopo vê mangiat al bandone la çitat e al çhamine dut el dì; 'tor gnot al rive int-un bosc, e a lì al ti viot un biel palaç e, strac che 'l ti 'l è, al bat e 'l entre int-une çhamare scure. Su pai murs a ti son mitudis in ordin crepis e vues di muart. Gi ven incuintre un on vistut di neri cunt-une barbe nere nere, lunge fin dapîs.

Tunin al gi ûl za domandâ 'l parçè di ches robis, ma subite al s'impense di ches peraulis dal mago: „No tu devis mai interessâ-ti dai afars dai altris" e al tâs. Chel on al gi puarte di mangiâ cueçis di on e di bevi int-une crepe di muart.

Chiste volte po Tunin al ti â za viarte la boce, ma subite a la siare e, plen di fan che 'l è, al si tache a mangiâ e dopo mangiat sençe dî nuje, plen di maravee, al va fur di chel palaç. 'Pene lât fur al dà un çhalon su la façade e lì al ti viot (prime a no jere nuje) chistis peraulis: — Tu che tu ses vignut drenti, beat tu che no tu âs domandat, se no tu saressis muart: ches crepis e chei vues a son di chei che culì jan vuarut domandâ. —

'Pene let si met dut content in vïaç e 'l binidîs el mago. Al ti çhamine, al ti çhamine e ti 'l è za pôc lontan dal so paîs. Al sint za di lontan un scampanotâ di cà e di là, un çhantâ di ligrie.

Al viot li primis çhasis e sul tor da glèsie une bandere: a lì al si met a vaî come un frut dal gran plasè. Si çhol sù e al entre tal so paîs. Dut el paîs imbanderat, dut in fieste; al cognos i prins che 'l çhate, ma nissun no lu cognos lui colpe di chê barbe che gi veve crissut-i. Al rive donge da so çhase, gi bat el cur a jessi viçin da so Tunine; ma çe i-se çe no is-e denant da puarte ti la viot simpri fresçhe e biele che gi fâs li bielis a di un predi; e ti lu cocole, ti lu busse. A! puer Tunin! no 'l sa çe fâ, al dà di man a di un curtîs, al si met a cori par copâ-ju, ma in chel al si recuarde dal tiarç consei dal mago: — lasse la ràbie da sere par tal doman di matine — e, cul cur rabïat, al ti va int-une ostarie, diçidut di çhapâ la bale di ràbie. Ma a lì al ti viot doi dal paîs, e al sint li peraulis:

— E, 'Sef, çe ligrie! el prin predi di cà, e chê Tunine se tu la vessis viudude! no pôl stâ ta piel, jè simpri ator di lui.

— Sì, sì, ma sarès plui ligrie, se fos culì ance che 'l puer Tunin.

— Çe dises-o galanton — al domande Tunin — che 'l predi al è 'l fi di Tunine?

— Çe domandis! sigur che 'l è!

— A! cussì!....

E Tunin al si met a cori a çhase come un mat.

— Tunine, Tunine me!

— Cui ses-o vo?

— Sôi Tunin, no tu mi cognossis?

— No sai çe che zove di dî bausiis: Tunin 'l è muart za 20 ain fa.

— Ma no, Tunine, no tu ti recuardis di chê sere dopo di ches gnoçis là sot el tei, ches bussadis? 'L è miò fì, nomo, chel predi là?

— Diu! Tunin, tu ses tu sì, che 'l sei ringraçiat el Signor! E jo che ti crodevi muart!

El fì predi di tante contenteçe al çhape 'tor el cuel so pari e no 'l pôl mai finî di bussâ-lu.

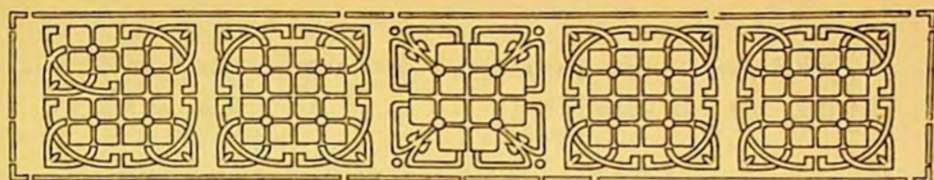
Int-al doman jè la prime messe. Tunin e Tunine çhàpin la binidiçion di so fì. Dopo messe si fâs la gnoçe. Tunin al tire fur la fujaçe dal mago, la tae e çha! fur ti còrin duçh chei 350 çichins. Cumò al conte dute la so stòrie e cuant che 'l rive al pont dulà che lui par zilusìe al vuareve copâ duçh i doi al dis:

— A, benedet chel mago, lui nus ja salvaç duçh cuançh.

E 'l predi, doventat plevan, simpri al tacave ta sos prèdicis ches tre règulis dal mago propi di cur:

1. *No tu devis mai bandonâ la strade viere par atindi a di chê gnove.*
2. *No tu devis mai interessâ-ti dai afars di chei altris.*
3. *Tu devis lassâ la ràbie da sere par tal doman di matine.*

Blançhuteflor e 'l zujador.

Une volte a viveve une viçhute che veve cun se un so nevot vuàrfin.

— Sas-tu ninin, el zûc al è 'l plui grant malan dal mont; tant che ti âi racomandat di no zujâ e pur vuè ti âi viudut indaûr donge di chei cuatri che piàrdin dut el timp sul sagrat da glèsie — gi dis une dì la none a chel frut.

— Ma no jai mìngul zujat jo, none, — gi ri spuint chel altri.

— Ben, vuàrdi-ti dal zûc!

Ma chel frut no 'l baçilave trop daûr da peraulis di chê buine viele. Ançi une dì al ti sta lì donge di chei zujadors, co 'l ven el pari di un e lu tire fur dal zûc pa vuarelis e lu fâs cori a çhase.

— Çha, çe pari, — a dìsin chei altris, — us-tu zujâ tu cumò? Juste ben che tu ses cà!

— E.... ma.... e la none....

— Çe none! I viei son simpri plens di scrùpui.

— Po ben, ma dome par un pôc!

Ma in chel a passe par di là la none e lu viot a zujâ.

— A, trist, tant e tant che ti âi racomandat di no zujâ! El zûc sarà sigur la to ruine!

E je si çhape sù e va a çhase e si la çhol a pèt, va int-al jet e mûr di dolor di cûr.

Crodis-tu che la muart da none vedi mitut su la buine strade chel frut trist? Nance par ideis!

E bessol, sençe che nissun lu tegni di voli, al si met a zujâ dut el dì. E zuje vuè e zuje doman, al ti dovente 'l plui braf zujador di chei paîs. E, braf come che 'l è, al vodegne solç tançh che 'n viot, e cussì in pôc timp al dovente 'l plui sior dal so paîs. Lui al ti crompe çhasis e çhamps, coroçis e çhavai e vie lui a spas pal so stàbil.

— Puere none, — al pense ogni tant — viodis-tu mo che tu âs dit bausiis? Is-e mo la ruine el zûc?

E al zuje simpri plui e al va pal mont e par dut al vodegne. Ma cul lâ dal timp nissun no 'l ul zujâ plui cun lui e cuintre stòmit al scugne tornâ tal so paîs. Lì bessol, sençe nissun amì, al passe i siei dìs. E dopo pôc timp al scomençe za a jessi stuf di vivi.

Une dì al va fur di çhase e giangiant al va ator pal so zardin; sot di un piarsolar al si sinte e tignint sù cu li mans el çhaf al pense:

— Epur jo no jai fat el miò dovê; cul zûc jai mandat in malore un grun di lor! Jè vere che varèssi fat mior a no zujâ, — sarès propi mior, ve, che jo spindessi chisçh beçaç pal ben da puere înt dal miò paîs, za che no puedi tornâ-gi-u a di chei puers che ju ân piarduç. Sì, jo vuei almàncul fâ content el puer, za che jai fat malcontent el sior.

Al fâs par jevâ-si sù e lâ subite a fâ como che 'l veve pensat, ma eco che 'l rive a volop un cavalîr vistut dut di neri sunt-un çhavalat dut ros che 'l bute fur fûc e flamis pai voi e pa boce, e dut çe che 'l tabìe al devi seçhâ-si sot i siei pîs. E chel cavalîr dut imburit al si ferme propi denant dal zujador; al dismonte e gi domande:

— Us-tu fâ une partide cun me?

— A, jai diçidut di no zujâ plui!

— A, eco, eco, chel braf zujador! eco chel che al ja vodegnat a dut el mont! Flabis e sflocis e nuje altri!

— Çho — al rispuint el zujador, — jo saressi bon di mostrâ-ti che.....

— In alore zuje! Se no tu ses bon di nuje!

— Jo, bon di nuje?! ven cà, mo, mitìn-si a zujâ.

Dit e fat si mètin a zujâ. E 'l zujador al vinç. Pòntin el dopli e lui al torne a vinçi; no 'cor dî-lu che 'l zujador al vinç duçh i beç di chel altri.

— Çe, jo bon di nuje? Jas-tu viudut? A?

— Cumò po sì che crodi; ma sint, zuìn l'ànime.

— Çimût intindis-tu di dî?

— Sint: jo sôi cussì e cussì ruvinat, jai dut piardut çe che vevi. Cumò zuìn e cui che 'l piart, al piardarà la so ànime, vuei dî che lui dopo muart al doventarà come un sclaf di chel che 'l vinç! Gi stas-tu?

— Ma... e, se 'l è alc di comedâ in chist mont?

— Fasìn cussì: cui che 'l piart, al ja timp ancemò un an par meti in òrdin li sos çhossis; culì si çhatarìn di cà a un an e une dì. Dacordo?

— Po ben, po ben; sôi content!

Bùtin i daç. Ma chiste volte 'l zujador al piart.

— A, cavalîr! dut çe che tu âs piardut, dut jo ti torni indaûr, ma tu torni-mi l' ànime!

— Chist po nance par ideis; tu âs pur dit di sì prime; cumò no zove nuje.

— Ance dut çe che jo jai, ti dôi: lassi-mi la libertat!

— No, no e no, sta atent che di cà a un an e une dì jo sarai culì par çhol-ti. Mandi!

Apene dit, el cavalîr e 'l çhaval a sparìssin; un nul di fun e un odor di unfiar fàsin spuçâ l'ájar 'tor el zujador. E 'l zujador al dà un çhalon par tiare e al ti viot scrit...... Çe mo? „Tu tu saras danat: tu jas piardude l'ànime al diau."

— Diu, Diu! çe ja-o di fâ cumò? Danat?! E par vie dal zûc! A! puere none, tu vevis propi reson, ve, tu! Malandret ance 'l zûc! Jo 'i piardude l'ànime. Ma.... el nestri vèscul no 'l podarèssi-el forsi.... Sì, a vuei lâ là dal vèscul!

Di balìn al si çhol sù e vie lui là dal vèscul. E rivat là, al gi conte dut cuant:

— Ma, benedet, — i gi rispuint el vèscul, — jo no sai e no puedi propi judâ-ti; va,... prove là dal pape, forsi lui....

E 'l zujador vie lui là dal pape.

— Santitat, cussì e cussì.

— Ma fradi miò, çe âs-tu fat tu?! Tu tu ses piardut, jo no puedi judâ-ti; ance jo sôi un peçhador. Spiete, no stâ disperâ-ti: va sun chê montagne che tu viodis là vie, alte alte e plene di nef; lassù tu çhataras un rimit, un sant on, scunzuri-lu pa plais dal nestri Signor che 'l ti judi e forsi ti zovarà!

E 'l zujador e vie sù lui par che montagne: al çhamine su pai clàs e pai creç, traviars di sterps e baraç e al rive su la nef da çime. Al viot une çhasute, al va drenti e int-un çhantunut, al ti cuche un on sec sec cunt-une barbe blance come la nef e lunge come chê di Matusalem.

— Che 'l Signor al sei laudat — al dis el zujador 'pene lât drenti,

— Par duçh i sècui, amen! Çe furtune, ti â-e puartat cassù, fì miò?

— Sôi stat là dal vèscul, po là dal pape par vie di chist afar — e vaînt come un frut lui i conte dute la stòrie cul diau e po chê di dute la so vite.

— Ma, benedet, tu âs fat propri mal, ma tu ses pintut cumò; spiete che dei une çhalade int-a chist libri.

Al ti tire fur un libron grues une cuarte, e lu viarç, al va donge da puarte par viodi mior a lêi e po al mostre cul det.

— Viodis-tu lajù chê aghe tra ches dos monç?

— Sì, la viodi a lusî, sì!

— Ben, tu va jù, plati-ti daûr di une çharande e spiete. Là rivaran par àjar tre bielis culumbutis, dutis tre di un color diferent, une blance, une nere e une blance flor. Tu tu spietaras che ches si pòin donge l' aghe. Tu viodaras alore che ches tre colombis a doventaran tre bielis fantatis, vistudis di

àbiç dal color da li alis che vèvin prime. Tu tu spietaras che si dispòin e che si bùtin int-a l' aghe. Tu 'lore tu vegnaras fur da çharande e tu çholaras i vistiç di chê blance flor, tu ju plataras e di çe che nassarà viot di prufitâ!

— Graçis, sant on, graçis!

E dut content jù lui par di chê altre bande da montagne e ancemò prime che vegni gnot al è za donge di chê aghe, platat int-a çharande.

Pene platat, al ti sint un svoletâ e 'l glu glu da colombis; e po ti lis viot a rivâ bielis come tre paveis, come tre gotis di aghe; ti lis viot che ognitant si bùssin, contentis. Fàsin un zìr tor di chê aghe e po si bùtin di plomp par tiare pôs pas lontan da çharande.

'Pene toçhat tiare, gambìin forme e dovèntin tre bieli zòvinis, blancis e rossis, une plui biele di chê altre, vistudis cun àbiç di sede dal color da plumis di prime; une blance come 'l lat e cui siei braç toronç lusinç, chê altre nere come 'ne more e cui siei çhavei molaç jù par ches spalis color di rose, e la tiarçe, la plui biele, color blance flor, chel color che çholin dal çil e dal mar sot sere i voi da stelis dal çil.

Contentis, çhantant e balant e ridint come tre fadis, si dispòin e insieme pètin un salt sot aghe. Svelt in alore 'l zujador al sbrisse fur e al robe i vistiç di chê blanceflor e ju plate daûr da çharande e 'l sta in spiete.

Come tre sirenis intant ches si còrin daûr ta l' aghe, bielis come tre rosis sfluridis ta aghe fresce e clare. Po, stufis di svuatarâ e di sclipignâ-si, tòrnin fur e van a vistî-si, ma çir che ti çir, chê dai vistiç color blanceflor no pot çhatâ li sos robis. Ches altris intant mètin su i àbiç e tic e tac dovéntin dos colombis.

— Anín vie nô! — dìsin a di chê puere, — nô sin za vistudis, ses-tu pronte po tu?

— O Diu! no çhati i vistiç, no çhati.

— Noaltris duvìn lâ, a ven gnot e tal scur no pudìn lâ a çhase, no pudìn çhatâ la strade.

— A! spietait ancemò un pôc, us prei.

— No pudìn. Vulintir, ma no pudìn. Anìn vie. Mandi.

E vie lor di svol.

Chê altre si met a vaî; va ator a çirî pa 'l or da l' aghe.

— Puere mai me! Mi toce stâ culì!... — a zem.

In chel al ven fur chel zovin cui vistiç plataç.

— A! zovin, ti prei, sas-tu dulà che son i miei vistiç?

— Ve-ju culì.

— O benedet, ninin, da-mi-ju cà, ti darai une bussade che ti fasarà restâ simpri biel e zovin come che tu ses.

— No mi baste

— Da-mi-ju cà, su po biel!... Tu tu ses chel zujador.... Sì, jo sai dute la to stòrie; chiste bussade jè par regal e cuant che tu saras in pirìcul, a ti zuri che ti judarai; baste dome che tu mi clamis: jo sôi Blanceflor.

El zovin dut content gi dà i vistiç e je gi dà une bussade tant fuarte che gi lasse come une rose rosse su la muse e po si gambìe int-une colombe e vie daûr li sos surs.

El zovin al torne tal so paîs.

Al passe un an e, par spietâ chel cavalîr dut neri, al si sinte sot di chel piarsolar tal so zardin; lì al pense a lo so fin.

— Bandonâ chist biel mont! Lassâ chist zardin!

E propi chel àrbul sflurit a gnof 'l è plen di sivi-ladis di uçei, che ti zòrnin e ti çhàntin che 'l è un gust. Lui al spiete 'l cavalîr misteriôs: sù dal çîl a plombe jù une sflamiade e lì 'l è t-un bot el çhaval cul cavalîr; lui al ti çhol sù sul çhaval el zujador, lu tapone cunt-un ninçûl dut ros; fûc e flamis e fun, e vie par àjar.

Tal doman chel zujador al si çhate a jessi int-un biel palaç; el cavalîr lu çhale ridint:

— Cumò tu tu ses culì ta chist biel palaç. Chel rimit là su la mont al ja tant preat par te che jo

inveçi di puartâ-ti subite subite çhalt int-al unfiar, dovi tignî-ti culì come in preson fin cuant che tu mûris. Ma jo ti fasarai ben prest copâ, se no tu saras bon di tâ çe che ti comandarai. Par vuè polse.

Rive 'l doman; son undis oris di matine e chel cavalîr, che no 'l è altri che 'l diau, al clame 'l puer zujador e gi dis:

— Tu tu devis lâ novante miis lontan a çholi par me un zei di strìculis sun chê montagne là vienon, plene di nef. Viot, cumò son undis oris, viot par misdì di sei culì, se no, tu sas.....

Chel puer on al va jù int-al bearç, e al si tache a vaî come un disperat; no 'l sa çe fâ; ma dut int-un colp al si racuarde da promesse di Blanceflor e al sberle cunt-un suspir:

„Blanceflor,
judi-mi, o miò amor.“

Apene dit, càpite svolant jù dal çil une colombe che pene butade a si gambìe subite int-a chê biele zòvine:

— Çe us-tu, ben miò, çe ti manci-e?

— Judi-mi, se tu tu mi ûs ben. Cussì e cussì.

— No stâ vê paure, jo sôi culì di çhase, da-mi cà 'l zei.

E vie je svelte come une saete pal àjar.

A misdì in punt je gi puarte 'l zei dut plen di bielis strìculis, gruessis come còculis.

El zujador dut content al va là dal diau.

— Çe?! is-e vere?! ses-tu za cà?! No tu ses muart 'lore ancemò; va ben, va ben, vuè tu la jas passade lisse.

Al ven el doman. E 'tor lis undis el diau lu torne a clamâ e rabiat al gi dis:

— Vuè tu devis lâ a çholi un zei di biele ùe un dusinte miis lontan di cà, là che stan di çhase i neris. Viot di sêi cà par misdì.

— A! puer jo! Cui sa se Blanceflor sarà buine di lâ cussì lontan!

Al va jù int-al curtif e al clame :

„Blançhuteflor
judi-mi, o miò amor.“

Blanceflor a ven jù e gi domande çe che 'l ûl vê.

— Cussì e cussì !

— Nuje di paûre! sôi ben jo par chel.

Je dovente subite une colombe e cul sémpli int-al bicut vie je pal àjar.

Prime che suni misdì, je jè za rivade e gi dà 'l zei plen di ùe al zujador.

— Ance vuè tu mi la jas petade — gi dis el diau. Ma viodarìn mo doman ; va vie cumò !

Int-al doman lu clame indaûr.

— Vuè tu devis lâ a çholmi chiste curubulute di pès int-al mar di glaç, viot che par misdì a tu sedis culì.

E 'l zujador al scomençe za a disperâ-si crudint che Blanceflor no podès lâ fin int-al paîs da glaç, ma lui instes al dîs :

„Blançhuteflor,
judi-mi, o miò amor.

Blanceflor a ven e lu cunfuarte :

— Jo ? ee ! vôi altri che int-a glaç par te, benedet: da-mi cà la curubulute.

E vie di chê bandis dal paîs dai corvaç.

No 'cor dî-lu che je prime di misdì jè za rivade cui pès e gi ju dà al zujador ; e lui dut content ju puarte al cavalîr.

— Ance vuè, birbant, tu ses salf! ma ancemò no tu mi ses lât fur da sgrifis.

E cuant che el zujador a 'l è lât fur da puarte, al dis el diau tra di se roseant-si di ràbie :

— Fol che lu trai ! Jo lu fasarai doventâ 'lore miò sclaf cul sposâ-lu cunt-une di ches tre bielis fantatis che ti âi.

Ches tre fantatis no son altri che ches zòvinis che 'l zujador al ja viududis in chê volte a nadâ 'nta chê aghe ; son ches tre zòvinis che dovarèssin

vê in man e fâ filiçe la vite dal on. Ma lui, el diau, lis ten simpri siaradis e magadis in chel mût tal so palaç, chê blance jè la noçençe, chê nere la modèstie e chê blanceflor la zuvintut e 'l amor.

El zujador al ere contenton di vê çhatat chel ajût in Blançhuteflor. Lui al duar za e al si insumìe di jessi liberat dal diau; çe-non-è tal sun gi comparîs Blanceflor e a gi pâr di sintî la so vos.

— Sint, ben miò, doman el diau al ti metarà in grant pirìcul, al ti farà sielzi une di noaltris par to femine; viot di sielzi-mi me, se no, tu tu ses piardut; noaltris a vîn el dovê di copâ duçh chei che duàrmin cun nô. Par chist ches mes altris surs ti dovarèssin copâ, ma jo, che ti vuei tant ben, ti salvarai inveçi. Sielzi-mi me. Tu viodaras tre colombis, dutis tre cun ches plumis compagnis, ma tu sielç chê che par plui crepadiçe.

Int-al doman el zujador al jeve.

'Pene jevat el diau lu clame int-a so çhàmare e gi dis:

— Çho, sint mo, jo âi viudut che tu ses un braf zovin, par chist e par che no si dispiardi la to samençe, âi diçidut di sposâ-ti cunt-une biele fantate. ......Oilà! Giò, oilà! — Al dà un sberlon e tre colombis a si poin sunt-une çhadree nere denant dal zovin.

— Chistis son tre bielis fantatis, sielç une. — E 'l zujador al se recuarde di dut çe che 'l ja viudut in sun e viudint une colombe crepadiçe cul bec sot li alis, al dis subite:

— Jo sielzi chiste cà.

— Vuè tu la sposaras; mieç palaç al sarà vuestri, e za usgnot a duarmarês insieme int-une çhàmare.

In chel chê colombe a dovente chê biele Blanceflor. Si çhàpin a braç e ti si mètin a spassizâ pal zardin. No 'cor che us disi che sot di chei àrbui a si jan bussat un grun di voltis e çhacarant Blanceflor a torne a dî-gi çe che gi veve dit-i in sun.

— Çimût vîn-o di tâ po par sçhampâ da sgrifis di chel mostro di diaolat?

— Sint: usgnot noaltris sçhamparìn; ti contaràì ben çimût.

In chê sere ti van a durmî e Blanceflor a gi conte sturiutis e cussì lu ten dismot e no lu lasse indurmidî.

— Ti prei, Blanceflor, lassi-mi durmî; jai tante sun.

— No, no, ançi tu devis stâ dismot; tu viodaras parçè.

Cussì pàssin li oris; son za undis. In chel al ven sù el diau e pa buse da clavàrie al sberle:

— Oe, Blanceflor, al duarmi-e?

— No lui, no ancemò!

E 'l diau al va vie.

— Sint, benedet, prest dovarìn sçhampâ.

— Tâs, Blanceflor, mi pâr di sintî.... tâs...

— Oilà, Blanceflor, oe! no 'l duar ancemò?

Jè la vos dal diau che 'l tarmène di fur.

— No lui, no ancemò.

— Viot che 'l duarmi par cà di un' ore, co sarà miezegnot.

— Sì, sì, va ben. —

— Sint, benedet, sçhampìn, sçhampìn; vîn dome un' ore di timp. Sint, va jù int-a stale, çhol chel çhaval donge da puarte, el çhaval plui svelt dal vint; viot di no falâ: son doi çhavai, sas-tu; çhol chel, se no, el diau nus çhaparà cun chel altri.

— No stâ vê paûre, fasarai dut cuant come che tu mi âs dit — gi rispuint el zujador.

Lui al va jù e al mene fur un çhaval; al torne sù e al clame Blanceflor.

— 'L è dut pront, svelte sù, vistissi-ti!..... Cussì; brave! Anìn!

— Spiete un moment che in cas di cualchi disgràçie âi gust di vê li mes fuarfis, el miò fus e la me gusele: dute robe magade. No si pot savê nuje...

Van jù, mòntin svelç sul çhaval, un daûr di chel altri e vie lor come 'l fun.

— Ma, benedet, tu no tu âs çholt chel çhaval che 'l fâs 30 miis al minut; 'l è 'pene so fi chist; cumò ve, sîn biei uçei! Sigur el diau nus çhaparà.

No ja nance finit di fevelâ che si çhale daûr e ti vualme 'l diau che 'l cor dut imburit come une saete sun chel altri çhaval, cualchi çentenar di pàs lontan di lor. Ma Blanceflor svelte a ti tire fur e bute jù par tiare la gusele e dal dit al fat al dovente tra 'l so çhaval e chel dal diau un bosc fis fis di àrbui grues e bas. El diau al ja çif e çaf par disberdeâ-si. E intant vie lor e si slontànin dal diau e ti van svelç come la sionere. Ma, corpo di chel mostro, dopo un pôc a si vòltin e a ti lu viòdin indaûr el diau a çhaval fur dal bosc e plui svelt come che 'l ti 'l è, gi mance pôc plui par çhapâ-ju. E çe sbìgule puer zujador! Podês nome pensâ-us. Capitâ ta ches çatis!

— Blanceflor, a nus gafe chel futut! Bute jù li fuarfis!

E je ti lis bute jù, e subìte al dovente un mar grant grant, font font daûr dal so çhaval. El çhaval dal diau al reste lontan di chê altre bande e ti lu viòdin che 'l sborfe e che 'l talpasse li ondis, dut invelegnat. Ma lor intant vie imburiç come dos çizilis. E vie e vie, lontanon.

Si vòltin indaûr e viòdin el diau che 'l ti ja za passat el mar. Alore Blanceflor a bute jù el fus e int-un colp di man ven sù une montagne alte alte che rive fintinamai tai nui. E dopo un pieç su la çime ti lu viòdin el diau dut rabiat, cun doi voglaç che samein dos boris; ti viòdin plombâ jù dal çîl come un nul; si sint a trai 'ne saete, po un taramot. Co 'l sparîs el fun, no ti viòdin plui nè çhaval nè diau plui.

— Çe uli-e dî dut chist davoi, Blanceflor?

— Cumò a sîn salfs, sîn fur dal cunfin dal so regnan. Pudìn ben ringraçiâ 'l Signor che nus ja salvat! — E prein, e finit di preâ, Blanceflor a ti dis al so compain.

— O, cumò sîn salfs; anìn indenant!

— No, spiete, Blanceflor, spiete, spiete che ti bussi; jo sôi salf colpe di te.

— Tâs, tâs, jai fat dut cuant parçè che ti vuei ben.

E si bùssin e si slàpin e po ti vân indenant contenç come doi uçiluç e ti rìvin int-un paîs. Dismòntin e ti van int-une ostarie. E... sarès za finide, sarès, ma çe us-tu.... el diau no 'l duar mai!

A lì ti sìntin che la fie dal re di ches tiaris a veve 'ne golone di sposâ-si; ma no veve ancemò çhatat nissun che gi plaseve. A ere di buchìn çivil! El re al veve fat plubicâ, che duçh i zovins che èrin di sposâ, a ti lèssin int-a capital a fâ-si viodi; se no, ju varès faç impiçhâ.

— O Diu, Blanceflor, nô cumò a dovarìn bandonâ-si; jo dovarai lâ ta chê çitat, ma sta sigure e çiarte che no mi dismentearai mai di te. Chê smorfiose sigur no si 'namorarà di me; se po ûl vê-mi, jo 'lore sçhamparai o fasarai di dut par giavâ-mi-le; ten par intant par pen chist anel.

— Va vie, va vie, miò ben, tu tu saras simpri miò, si....

Dopo vê-si bussaç, si sepàrin cu li làgrimis tai voi.

Blanceflor si met in sarviçi ta chel paîs. Noaltris intant lassìn-le là e nîn là di chel zovin.

'Pene distacat da so morose, chel zòvin al va vie cul cur ingropat e dopo tre dìs al ti rive ta capital.

Là al si presente a la fie dal re; e chê t-un lamp, nance se fos disdete, a ti si 'namore int-a chel zovin, clame so pari e gi dis che ul vê dome lui e nissun altri.

— Ma jo, Maestat, a sôi za imprumitut cunt-une.

— Chist a no 'l ûl dî che tu sedis zaromai sposat. O tu sposis me fie o ti toce murî piçhat. Ha! imprumitut! E dulà is-e mo chiste zovine, dulà is-e?

E lui sençe pensâ nuje di mal al gi dis el non dal paîs dulà che jè la so morose.

— Va benon 'lore: o sposâ me fie o copat tu e la to imprumitude. Une stemane di timp tu âs par pensâ, une stemane; âs-tu capit?

Puer zovin, çe vaî!

— Çe â-o di fâ?... Cuant che savarà la me Blanceflor!... E se no sposi la prinçipesse? O! ma pitost

che 'l re al mi la copi, 'l è ben mior che la sposi; 'l è mior

Cussì, passade la stemane, podês pensâ cun çe cur, al promet al re di sposâ so fie.

— Di cà un an vi çholarês. Par intant si devi fâ çe che ocor.

E si fàsin dî in glèsie dal plevan.

Intant Blanceflor viudint che 'l so morôs no 'l ti torne mai, si çhol sù e ance je ûl lâ int-a capital par savê alc. A va e ti rive strache, sanganade, dute rote e peçotose.

Ti rive denant di une sarturìe, va drenti e gi dis a la parone:

— Siore, che mi dei di lavorâ; sôi buine di cusî, di filâ, e dut di fin.

— Po sì, sì, sintè-vit culì, chê zovine. Dontre ses-o vignude?

— Cussì e cussì. — E gi conte di 'ndulà che ven.

E chê fèmine i dà di mangiâ e alc di solevâ-si; po Blanceflor scomençe a lavorâ e, brave che jè, a fâs plui lavor di dutis e plui ben di dutis li sartòris da çitat. Cussì je vif là, int-a chê sarturìe.

Une dì entre une zòvine e dis:

— Ves-o sintut la gnove?

— Çe mò?

— La fie dal re ja çhatat un che gi plas. U! çe biel zovin; a lu âi viudut, a lu âi; robis...

— E cui is-el?

— Un zovin cunt-une çhavelade nere nere, cun doi voi faç apueste par fâ vuarê ben, une boce..... E 'l â 'l çhapiel cu 'ne plume di pavon e scarpins orlaç.

— Diu, 'l è 'l miò! — A cruste i dinçh, a cruste, chê puere Blanceflor.

Puere diaule! Çe bot tal cur!

Intant ta cort dal re si fâs i preparatifs pal matrimoni. La fie dal re si fâs fâ i àbiç di sede di duçh i colors, duçh plens di diamanç e di perlis. Podês nome crodi!

E ti va a spas par çhapâ àjar e doventâ plui biele e parê-gi bon al so morôs.

Ma une dì a càpite la ploe, co ti jè a spas. E 'l çîl al pâr che 'l si disdrùmi cun chei nui rabiôs che van a torzeon cun lamps e tons e saetis. Je si ferme e cor a sotet propri ta chê sarturìe.

— Ui! la prinçipesse! — si çisìchin li sartoris.

— Cui is-e chê frutate là che jè cussì brave? — domande la fie dal re a la parone.

— Jè une puere fantate, rivade di un paîs lontanon. Jè propi brave, jè la mior che jai; ma no puedi capî parçè che jè simpri int-un vaî.

— Çe âs-tu ninine? — gi domande la prinçipesse.

— Jai piardut el miò morôs, a mi lu jan robat!

— A! cussì?.... Jo no vuei che sèdin altris malcontenç, cuant che jo sôi contente; doman tu tu vegnaras a gnoçis prime ancemò che mi sposi in glèsie!

— Graçis, prinçipesse.

Ma 'pene che la fie dal re jè fur da puarte, Blanceflor si met a sustâ e a vaî che pâr propi che mûri.

Int-al doman ance je, la puere Blanceflor ti va int-al palaç dal re. In prisinçe di chei siors e di chês bieli sioris, plenis di brilanç, je ti ûl platâ-si, ti ûl; ma lo so musute di àgnul ti çhate subite cualchidun che 'l pâr che la mangi cui voi.

Duçh van int-a sale, la prinçipesse ûl vê Blanceflor donge di sè.

Podês mo dome crodi, çe dolor di cur par je a vê di viodi 'l so morôs sintat donge da prinçipesse. E al zovin a gi spiçe di dî fur dut, ma po al tâs, par no fâ murî Blanceflor di dolor. Blanceflor a crot che lui la vedi tradide, a crot; e cussì duçh i doi ti stan là sençe viarzi bec e cui voi plens di làgrimis.

— Parçé ses-tu cussì sbatude vuè, biele sartòrie?

— And-âi pôc ben.

— E tu, benedet?

— Jo, sôi malcontent.... e.... no sôi colpe jo. Jo contaressi une storie....

— Conte, conte.

E lui al jeve in pîns e al scomençe a contâ a fuart a duçh cuançh. Al conte dal so prin peçhat, da so pinitinçe e dal perdon e che jè une a lì cun lor, une persone che lu ja salvat dal so nimì e che gi ûl tant ben, che gi ûl un ben di vite. Duçh stan a sintî chê stòrie e cualchidun al scomençe a butâ cualchi làgrime in scuindon; ance la prinçipesse sangluçe e dis:

— Is-e vive chiste persone?

— Po, altri che vive! Prin jai dit che jè cà cun nô! La viodes-o lì?

Duçh a rèstin e çhàlin Blanceflor e chel zovin.

La fie dal re jeve in pîns, çhape cunt-une man la man dal zovin e cun chê altre chê di Blanceflor.

— Sì, ses distinaç, çholè-sit; sarês on e fèmine! Jo sôi contente, ance se piardi chel on che gi vuei ben, sôi contente, a sôi, di viodi in voaltris el ver amor. Je jè plui degne di me. Cussì sei.

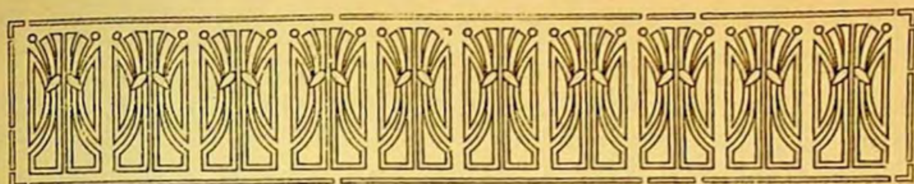
Cussì in chê dì finalmenti Blanceflor a si spose cul so morôs. La gnoçe distinade pa prinçipesse dovente la gnoçe di Blanceflor. La fie dal re a alçe la taçe e dis:

— Çhalet di vivi simpri filiç, seit simpri contenç L' è di just chê doi che ân tant tribulat, a si çhàtin une volte contenç. Vivet contenç e speri che prest viodarai ance cualchi frutut a zujâ sul to grin, Blanceflor.

E cussì jè stade: fruç come piruç, blancs e ros che 'l ere un gust. A son staç tançh ain insieme sin che une sdrumiere di nevoç jan emplat la çhase.

E dopo muarç un scultor par comant dal re, nevot dal re d'in chê volte, al ja vuarut scrivi sul muliment dute la storie e cussì chiste jè stade cugnussude par dut el mont. (Us â-e plasut? Is-e mo biele?)

El nànul e la fie dal mulinar.

Une volte al viveve un mulinar, che 'l veve une biele fie. Ogni sere int-al mulin si çhatavin a gruns i fantaç e li fantatis par fâ la file. Là ognidun al podeve contâ li sos: un robis di zuvintut, chel altri robis di contadins, e cussì çhacarant si ven a fevelâ ance da beleçis da fiis. Chist ti 'n conte une, chel ti conte alc altri e 'l mulinar, sintint duçh laudâ li fiis, sglonfat come un dindiat al si met a dî:

— Ma 'l plui no savês voaltris; sintit mo: me fie ja la virtut di fâ fur dal stran biei cordons di aur.

— Bum!.... Chiste mo jè masse gruesse.

— Sigur, us zuri, che jè vere.

Cun chistis si finîs di çhacarâ. Duçh ti van a çhase rumujant çe che 'l ti â dit el mulinar.

Int-al doman un par di contadins ti vân ta capital a vendi nemai. Ti vân drenti int-une ostarìe e lì si mètin a fevelâ cui altris aventors:

— Saves-o, galantons, int-al nestri paîs jè une zovine che fur dal strau jè buine di fâ doventâ aur; jè la fie dal nestri mulinar, che za dovês cognossi.

Podês crodi çe maraveis! Fur di chê ostarìe la gnove ti va par dute la çitat, che la fie dal mulinar jè buine di fâ-si tant aur che ûl. E di boce in boce càpite ance ta vuarelis dal re.

— Ma chiste po no pot sêi, sacradavanzei!

— Ma sì, Maestat, cumò di bot mi la ja contade un che 'l ja fevelat cunt-un di ches bandis.

— Ben, viodarin. Vuardis, vait int-a chel païs, là di chel mulinar e menai-mit cà chê frutate; sôi propi seneôs di viodi-le.

E chei a ti van e tòrnin cun chê zovine.

E 'l re gi dis:

— Jai sintut a dî, biele zòvine, che tu tu ses buine di fâ aur fur dal stran, ben, viodarin. Par doman tu devis vê fat tant aur di chel stran che ti puartaran chisçh soldaç; se no, sacradavanzei, tu saras brusade su la plaçe denant dal mio palaç. As-tu capit? — Vuardis, menai-le ta chê çhamare lassù e emplai-gi-le di stran. Vait! —

Chei ti la siàrin drenti ta çhamare.

— O! puere mai me! Çe â-o di fâ? Par me no jè rendènçio. A! chel basoal di miò pari!.... Al ja di meti-si a dî ches robis! Un biel afar, lafè!

E je a ti si tache a vaî e a vaî. Càpite la gnot e no pôl durmî lus. Jè mieze gnot, dut int-un colp a sbroche une sflamïade che la inçee e, passat el fun, je a ti si viot denant di sè un biel nanulut cunt-une barbe blance, lunge lunge.

— Çe âs-tu che tu vais? — gi domande. E je pronte a contâ-i dut cuant.

— Ben, jo ti judarai e çe mi das-tu tu, se jo ti judi?

— Jo, puere diaule, çe puedi-o mai dâ-us?

— Da-mi chê colane che tu âs 'tor dal cuel.

— Sì jo che us la dôi; çhapè-le.

E 'l nànul al file al file e po al sparîs.

Int-al doman, cuant che 'l soreli al cuche pa sfrese dal barcon, chê puere ti viot dut chel stran doventat aur. E çe contente che ere, podês nome crodi! Al càpite 'l re e 'l reste come inmatunit a viodi chist meràcul.

— Brave, sacradavanzei, vuè tu âs fat el to dovê, ma jo vuei sêi ancemò plui sigur. Tu tu âs di filâ par doman ches dos medis di stran là vie; jo ti lis fasarai za puartâ sù; e se no tu filaras, tu vegnaras impiçhade. As-tu capit?

E 'l ti va vie. Puere zòvine çe vaî! Çe vevi-e mo di fâ, puere diaule?

Torne a fâ gnot e je torne a veglâ. Ma 'tor mieze gnot al torne pal barcon int-un nul di fun el nànul che 'l gi domande.

— Çe âs-tu, benedete ?

— El re al ûl vê ance chisti do medis di stran filadis in aur.

— Nuje, nuje, ti judi ben jo, no stâ vaî. Ma çe mi das-tu tu mo ?

— Çe vuares-o che us dei ?

— Da-mi chei doi rucins che tu âs ta vuarelis.

— Po sì jo che us dôi ; çhape-ju !

E 'l nànul al file al file, e dut el stran al dovente tant aur.

Podês dome crodi, che 'l re tal doman al reste, col 'l ti viot dute la çhamare plene di aur !

— Brave, sacradavanzei, ance vuè, — gi dis, — tu âs mantignude la peraule ; ma viodarìn doman po ; tu mi dovaras filâ sis çhàrs e tre medis di stran, se no, 'l to çhaf. Ma se tu tu fasaras ance chist, jo ti prometi di fâ-ti sposâ cun miò fi e cul lâ dal timp tu tu doventaras rigine.

E al va vie.

Fâs gnot, passe mieze gnot, ma el nànul no 'l càpite ancemò.

— A ! nànul, nànul !.... ven, judi-mi, dut çe che puedi, ti darai ! Ven, judi-mi, ve misericòrdie di chiste puere zòvine !

In chel lui al càpite.

— Sôi cà ; tu tu âs promitut di dâ-mi çe che tu podis.

— Sì jo, sì jo. Diu, che no âi nuje plui !

— Si che tu âs 'cemo alc.

— Çe â-o po ?

— Sint, fasìn chist pat ; jo ti judi ; ma tu tu dovaras dâ-mi 'l prin fi che tu varas cul fi dal re !

— A ! chist po 'l è masse ; no pues ; vo che sês stat tant bon, fasè-mit ance chist plasê. Vê un fi e dovê-lu piardi ! 'L è masse par 'ne mari.

— Ben, ben, juste parçè che tu ses une biele e buine frute, juste, ma no ti zovarà nuje, speri, sôi

sigur. Se tu tu rivaras adore a savê cuì che jo sôi, eco, in alore no 'cor che tu mi deis to fi; se no, un an e une dì dopo nassut, tu tu mi lu dovaras dâ. Ses-tu contente cumò?

— O! çe dolor, Çe â-o di sielzi mo? La me muart o 'l miò frut?.... La prime jè sigure, la seconde jè in forsi! Sì, açeti!

Alore el nànul al si tache a filâ dute la gnot, fin che dut chel stran al è doventat un biel grun di aur di chel plui fin.

Content el re al manten la promesse, al prìnçip a gi plas chê biele more e in chê dì stesse si spòsin. .....Un an dopo la comari va daûr dal mo' dulà che a Cormons nàssin i fruç e puarte a chei doi zòvins un biel frut; la muse blance come 'l lat, neris i voi come 'l ingiustri. Çe contenç che ti son!

Ma prest la fie dal mulinar si vise dal pat fat cul nànul, e gi conte dut cuant al so on.

— Çe vìn-o di fâ? Çimût po vìn-o di savê 'l so non?

— Sas-tu çe? l' ùniche jè che to pari al fasi dî par dut el mont che cui che lu ven a savê, al doventarà 'l plui grant sior dal regnan.

— Sì, sì, jè l'ùniche; vuè duçh savaran la stòrie. E infati duçh vègnin a savê-le; ma pàssin i dìs un daûr di chel altri e nissun no 'l càpite cu la gnove.

Al passe un an; çe disperaçion ta cort dal re: no 'l è rivat nissun ancemò! E spiete che ti spieti!

— A! fi miò, jo dovi piardi-ti; jè za donge la sere... — e si met a vaî come une mate la prinçipesse. Ma viars gnot al ven un puer çhaliar e al si presente al re.

— Jo sôi vignut a savê, cui che 'l è chel nànul che usgnot al vegnarà a robâ 'l prinçipin!

— Tu? Is-e vere? — E 'l re al si met a vaî di gust. Al clame so fi e so nore.

— Is-e vere, galanton? A! contait par caretat dut cuant!

— Jo arsere sôi lât vie fur dal miò paîs cuntune vaçe, par rivâ int-a çitat sul marçhat a buinore;

çe-non-è mi piardi di strade; viodi a vignî sù dal mar nulaç neris neris e ognitant un lampâ dal diau. „Usgnot al capitarà burlaç“! a disi tal miò stòmit e tra un lamp e chel altri ti viodi pôc lontan di me un çhasal. „Juste ben“, ti disi, e a planc sençe che nissun si ’nacuarzi entri int-a àrie. Apene che sôi a sotet a càpite jù tante di chê ploe che crodevi che tornàs el diluvi. La buere ti sbusinave come ’l diau; tal mieç dal bearç di chel çhasal al ti jere un morar e, int-un lamp, a ti viodi pojadis dos fèminis, grisis, dutis dispetenadis. „Ches dos là a son dal sigur striis!“ a disi jo e mi plati plui ben che puedi. E jere vere; lis viodi, a fuarçe di lamps che si intint, a balâ, a cori-si daûr, a lâ in comareç insume. Dut int-un colp fèrmin di balâ; e lis sinti a fevelâ e capissi ben chisti peraulis: „Dulà is-e la Tine?“ „Jè int-a çitat!“ „Pote, a çe fâ ta çitat?“ „Òspide, a tu sas pur, a judâ-gi.“ „Jè vere, sì, jè vere; e! çe basoal che ’l è ’l re, al crôt chel salamp, di vignî a savê cui che ’l è ’l nànul. No san chei monis che lui no ’l è un nànul, ma che ’l è ’l diau Bruto invece; ’l è chel che ’l puarte i fruç int-al unfiar, al è!“ „Çho, tâs, mostre, che no ti sinti cualchidun.“ E po jo lis jai viududis a svolâ vie par àjar. Jo stoi lì sot dut scrufulìt e cuant che viodi ’l soreli a capitâ fur da montagnis, moli la vace e vie jo curint; e cumò sôi culì. Viodês che sôi rivat ancemò a timp. Amo?

— Sì, sì, braf tu ses stat. — Pari, dai-gi çe che tu âs prumitut-i.

— Çho, se vo, Maestat, a mi dais alc... A çhase jai une sdrumière di fruç, and-âi; ma jo sôi content di vê fat el miò dovê.

— Ben dite, galanton!....

Int-a chê gnot al càpite lui el nànul a çholi ’l frut.

— Sôi cà.... Tu sas parçè — al dis.

— Sì, vîn fat el pat!

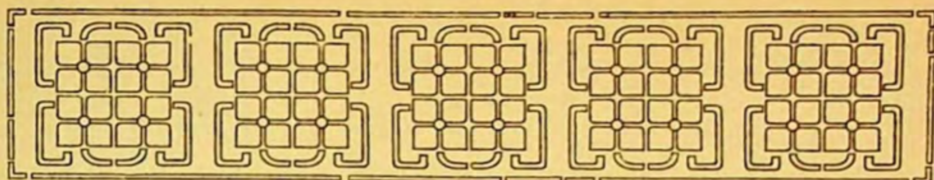
— Juste in pont.... e sas-tu çimût che mi clami, cui che sôi?

— Sì jo, tu tu ses un diau e 'l to nôn 'l è Bruto! — No veve la prinçipesse nance dite l'ultime peraule che dut int-un moment el nànul al dovente ros come une bore; un fun e une bugade come di buere.... e po dut cuant al sparìs.....

E la famee dal re, cul mulinar e cul çhaliar, a ti va a mangiâ: a ti fàsin in onor di chel puer on une gnoçone di ches!... Poleç, lenghis di canarin, pignui in salate e nolis che fàsin vignî la buine voe!...

E jo, sas-tu, platat daûr di une puarte çhalavi dut e mi contentavi di nasâ chel bon odor e di sintî a contâ chiste stòrie. Ma une canae di çhan, che 'l veve ràbie forsi parçè che i devi di voli a di un vues, al mi dà daûr, al mi çhape li barghessis e 'l mi slambre vie nete une polpete. E âi scugnut sçhampâ vie par che no 'l mi sbreghi plui in sù e sôi curut a cà e cumò us la âi contade.... E par vuè vonde.

Ipocrisìe, ipocrisìe, 'l Signor ti çhastìe.

— Sei laudat el Signor! Varèssis-o alc par fâ la caretat a di un puer on plen di fan. Varèssis-o alc di mangiâ!

— Ma sì, galanton, entrait, entrait, cà si jè puere înt, ma çho, vo sarês plui puer di nô, e?

— Sì, cristians, sôi nut e crut. A prearai 'l Signor par voaltris. — E 'l puer peçotôs, dut rot, sençe çhapiel, dut dispetolat, stramp e çuet al entre int-a çhase di contadins.

Svelte la parone sofle cul soflet ta boris, met sul çhavedal in strucèl une fassine e un dos grampadis di sçhelis. E 'l on inveçi al mene 'l pueret donge da fugarele par che 'l si sçhaldi. E svelte une frute gi tache denant un çhadin di lidrìc e fasui, po un biel plat di toçh e une biele fete di polente.

— Graçis, graçis, ànimis cristianis, che Diu us al merti!....

— Ben, ves-o sun cumò? Spietait, noaltris no vîn nissun jet lìbar, ma pudìn ben preparâ-us une cove int-al fen su la ceze.

E ti çhacàrin cemò un pôc e po 'l puer al va sù ta ceze e 'l si poin jù.

Int-al doman a buinore jè za dismote la parone di çhase e nete la cusine, regòle i nemai e fâs un biel fûc sul fogolar par sçhaldâ 'l lat. Ma ogni tant ti va int-al bearç a viodi se chel puer diau al è jevat.

— Po çha'; arsere al mi â dit che 'l sarà sù a buinore e cumò 'l soreli 'l è za par saltâ fur e lui al duar ancemò. A! sigur, puer vieli; al jere tant strac!

Ma passe un'ore, pàssin dos, duçh son za lâç a vore tal çhamp e chel vieli 'l è ancemò su la ceze.

— O, ma larai a dismovi-lu, a larai. — E ti va sù. Ti lu çhate indurmidit come un çoc, lu poche, lu sacode, ma lui no 'l rispuint nuje; lu volte, lu çhale ta muse. Dut int-un colp a si volte e jù je svelte, jù pa sçhale imburide come 'l ton, e vie tal ort.

— A! Madunute benedete!.... Çe che mi â toçhat di viodi! 'Sef, oe 'Sef, vegnet sù subite! vegnet a çhase, us prei. Diu, Diu, chel vieli al è muart, al è. A, Signurut, judai-mit. 'Sef, pesseait pc!

Si met a sberlâ come une mate e clame 'l so on che 'l lavore tal ort. E lui al càpite curint.

— Po, ses-tu mate ses-tu? Çe sberlis-tu?

— Vegnet, vegnet sù a viodi!

— Ma tâs, no stâ fâ tante cunfusion che no ti sinti cualchi zandarme. Us-tu che nus impìcin, pardìe! No tu sâs che se vègnin a savê lor, ân cur di crodi che lu vîni copat noaltris?

— A, Madunute! Çe disis-tu?

— Ma tâs, che 'l folc ti trai! Sint, viot di tasê une volte; viot che çe che noaltris a fasarìn cumò, no vegni a savê nissun. Sint: al è muart; no jè plui redènçio par lui. Sint, noaltris lu sapulìn tal ledan. Za noaltris prearìn par lui, pa so ànime!

— E se ven a savê-le 'l plevan mo? Lui che 'l dis simpri che si devi vê rispiet pai muarç?

— Tâs, no 'cor dî-gi nuje, eco!

E dit e fat ti çhàpin el muart vistut come che 'l è, ta chei sbrendoloç, lu bùtin ta buse dal ledan, dìsin un deprofundis e çe che 'l è stat 'l è stat.

Pàssin un par di ains. Nissun a no 'l si recuarde plui di chel vieli. La buse dal ledan a jè plene e si scugne disvuedâ-le e menâ 'l brudiot pai çhamps.

Mènin donge 'l sçhalar. E la fèmine sul çhar e 'l on sul ledamar a ti scomènçin a disvuedâ la buse.

Ma int-un colp el contadin al pesçhe sù impiçhat sui dinçh da force un tabarat sbrendolôs.

— Diu nus judi! Al è 'l capot di chel vieli! — si met a sberlâ la fèmine e ti pete un salt jù dal sçhalar.

— Diu, 'l è ver, sì; 'l è propi chel!

Ma 'l on al da une sçhassade e, come cuant che cole la tampieste fisse jù sui cops e sui veris che ti ju fâs sglinghinâ, propi cussì a gruns ti còlin fur da sachetis, fur di chei slambrons biei napoleons di aur, lustris come gnofs e ti fàsin tic-tic sui clas che 'l è un gust. A! se tu ju vèssis viuduç chei doi puers contadins a cori di cà, a cori di là, come maç, a sberlâ e jucâ. E sençe vuarê, forsi, duçh i doi ti còrin là dal plevan, ti còrin.

— Reverendissin, reverendissin! — a sbèrlin insieme, — che nus binidissi, sîn strïaç, sîn strïaç! 'L è 'l montafin....

— Ma disè-mit po çe che us ja toçhat. — Ma lor a si bùtin in zenoglon e gi bùssin li pontis da scarpis.

— A! perdon, perdon....

— Ma sù, contait po çe che vês!

— Perdon, perdon!...

E 'l predi a fuarçe di domandâ e domandâ al rive a capî dome che un al è muart.

— Ben, che 'l vegni cun nô int-a nestre çhase! — Ti van e chei doi gi mòstrin el capot e chei beç lusinç. E un pôc a la volte gi còntin la stòrie di chel vieli.

— Nuje, nuje — i dis ridint el predi — no stet vê paûre; vês fat peçhat sì, ma sês pur pintuç. Faset, çe che us disi jo: ingrumait sù chei beç e vait doman a marçhat, cromparês doi purçiç di lat. Cun chei beç che us vànçin, ju mantegnarês; là vês pront el çhot; cuant che ju varês finiç, tornarês cà di me. Ves-o capit mo?

Podês dome crodi, çe contenç che èrin chei doi contadins!

Ti van a marçhat e ti mènin a çhase doi biei grioç. Ti ju mantègnin cun patacis, cun noli di chel plui fin, cun sèmule, e i doi purçiç dovèntin gras e

grues come doi manç. Ma ance i napoleons a scomènçin a sparî e passe vuè passe doman no 'nd-ân plui un pècul.

E vie lor dreç là dal plevan.

— Reverendissin, no vîn plui beç.

— No 'n vês plui?... Ben, faset cussì: vendet un purçit e cun chei beç, mantignit chel altri.

— Va ben, sior reverendissin.

E lor ti mènin un purçit a marçhat, ti cròmpin un biel sçhalar di noli e di patacis e ti tòrnin a çhase. E cul dâ-i di mangiâ e dâ-i di mangiâ chel purçit al dovente tant gras che no'l pol nance çhaminâ scuasi; al si mof a planc a planc come 'l cai. Ma ance i puers contadins ti rèstin sençe un bàgar.

— Çe vîn-o di fâ cumò?

— Turnìn là dal plevan!

E ti van là dal plevan.

— No vês plui di dâ-gi di mangiâ? ben, molait el purçit cumò, vai-git daûr e viodarês!

Van a çhase, viàrzin el çhot e 'l purçit gras come che 'l è al pôl pene jevâ-si in pîns. Co 'l è in pîns brrr... fur cunt-une corete pal bearç e, come se 'l fos lizer come 'ne plume, al si tache a cori, a cori pa strade. Svelç i contadins gi dàn daûr. E cor lui che còrin 'ce lor.

Finalmenti 'l purçit al si ferme sunt-une crosade, al fâs un doi zirs ator ator, al si met a rugnâ, al si rabìe, une bave gi ven fur pa boce e po al si poin jù. In chel un lamp e un ton trement: une saete a càpite jù dal çil propi su 'l purçit; e 'l fun a no 'l lasse viodi nuje; la tiare trame. Ma, finit e sparit el fun, i doi plens di paûre ti van donge da crosade e ti viòdin une busate fonde fonde, fur di chê a ti càpitin flamis e fûc come fur di une fusine.

— A! Che 'l Signor nus judi! Çe is-el suçidut?

Çhàpin el tre di cope e vie lor dreç là dal plevan.

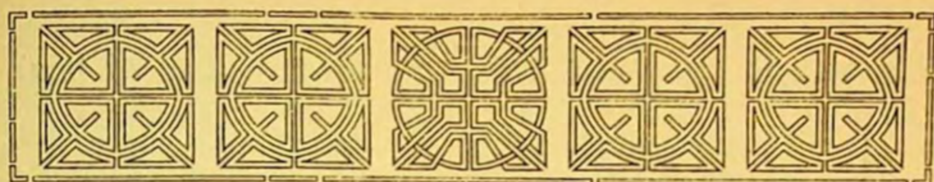
— A! sior plevan, çe che vîn viudut!

— No vês viudut dut cuant; spietait che us mostri int-a chist libri. E 'l ti tire fur un librat penç e grant, a lu viarç e 'l çir.

— Çhalait chiste piture; viodet cà! Viodês-o chisti flamis? Çhalait çe che 'l si mof, sintit çe che 'l sberle chist danat culì! Çhalait çe che 'l plombe chel purçit culì; saves-o çe che 'l è cumò?... No?... Chist 'l è 'l unfiar e chist danat al è chel vieli che sençe vê di bisugne al leve ator a çirî la caretat; viodes-o, çimût che 'l Signor al çhastìe cui che 'l è ipòcrit.

Dit chist chel plevan al dà la binidiçion a di ches dos ànimis che plenis di paûre tòrnin a çhase e si mètin subite a dî rosari.

Bisugne nassi cu la çhamese!

Doi çhalçumiç si çhàtin a jessi 'tor l'avemarìe bessoi tal mieç di une campagne, lontan almàncul 5-6 oris da çitat.

— Çe ûs-tu, — al dis un a di chel altri, — usgnot no si pot rivâ ta çitat e difiçil si pôl çhatâ di durmî! 'L è mai mior che si firmini cà; viot chel biel pol là!

— Là, sun chel pol? Ses-tu mat? Durmî mal jo? vôi pitost ta çitat e 'tor miezegnot al è sigur che ti rivi.

— Ben, tu vâ ta çitat e jo vôi a durmî sun chel pol. — Intant al ven plui scur e chel sul pol al s' indurmidîs. Al duar come un çoc, cuant che come un lusor che 'l inçee a lu dismof. Al viarç i voi e 'l ti viot la lune, come une biele bree di polente a saltâ fur tra dos monç. E al viot la taviele clare come di dì.

Ma dut int-un da bande da lune al ti viot a capitâ imburìdis undis fèminis come tançh uçelaç. Lor dopo vê fat come un balet 'tor dal àrbul a si sìntin par tiare come par fâ consei:

— Ben, — a scomençe une — çe uli-e dî che la çuête no jè 'ncemò rivade?

— A! jè lâde a strïâ la fie dal re... e, a planc, je mi â contat che nissun no la podarà vuarî, parçè che par vuarî-le, si scugne meti-gi 'tor di un çhaval une stole e po si scugne fâ-lu cori tant che 'l sudor

int une sponge, striçâ-lu int-une taçe e dâ-gi di bevi a la fie dal re.

— Tâs che no ti sinti cualchidun.

— Cui ûs-tu che nus sinti, culì? Cussì chel — çhalçumit un pôc par paure e un pôc pa contenteçe al passe la gnot sun chel àrbul sençe durmî lus.

'Pene che 'l criche 'l dì li striis a sparìssin. Lui al dismonte biel biel jù dal àrbul e vie lui dut content int-a çitat. Al rive là tor misdì. Al çhate dut çidin e banderis neris sui barcons di cà, banderis di là; par dutis li stradis al ti viot a trupis di fèminis a vaî e renzi e rontâ. Çe is-e mo nassut? La fie dal re jè doventade mate avual: ja copat un grun di vuardis, ja firit ance 'l re stes, no san çimût fâ. E 'l re 'l ja prumitut a chel che la vuarîs di dâ-i-le che la sposi.

E 'l çhalçumit, cugnussut che 'l ti â dut cuant, al ti si presente lui dret come un pichet là dal re:

— Jo, Maestat, sôi un miedi furlan e sôi bon di vuarî vuestre fie.

— Tu? Dis-tu la veretat? Se no, çhale çe che tu fâsis!

— Maestat, vuestre fie jè strïade e jo sôi bon di vuarî-le. Ma mi dares-o po vo çe che vês imprumitut?

— Peraule di re.

— Va ben, imprestai-mit un çhaval.

E 'l çhalçumit al va ta stale, al çhol el çhaval plui gras, al çhol une stole e i la tache su la schene e po lu fâs cori ator ator. E 'l çhaval al va dut int-un' aghe e 'l çhalçumit svelt cunt-une sponge al suje i sudors e po la striçe e al çhape i sudors int-une taçe. Al spiete che la prinçipesse a si buti par durmî e che si imbacuchî-si e po svelt a gi viarç la boce e i bute jù i sudors pal cuel. E dut int-un je a jè vuaride.

E viot denant di sè 'l çhalçumit e contente come che jè, ti lu çhape e ti lu busse; no sa çe fâ par ringraçiâ-lu. In chel al entre 'l re.

— Ses-tu vuaride?! A, benedet! Mantegni subìte la promesse. Je a sarà la to fèmine!

— Lui, el me on? Pari, graçis, graçis, tant!

E in chê dì subìte, çhalç come che ti son, si fàsin dî in glèsie e subite si spòsin. E 'l puer çhalçumit al ti dovente 'l prìnçip reditari.

Propri int-al doman da gnoçe al càpite a la cort chel altri çhalçumit par congratulâ-si.

— O, beat tu! Çe furtunat! Tu ses propi nassut cu la çhamisute! Ma çimût dal diau ses-tu vignut a savê 'l mût di vuarî-le!

— E! ti contarai: là sun chel pol, in chê sere; lassù jai sintut dut di un trop di striis!

— Va là! Çe che tu mi contis!

— Va ance tu lassù, forsi tu çhataras la to furtune, forsi.

— A vôi sì; graçis e a raviodi-si.

In chê sere stesse chist çhalçumit al si rimpine sun chel pol e 'l spiete e 'l spiete. 'Tor miezegnot a ti càpitin lor jù dai nui; ma ste volte son in dodis. A càpitin jù duti rabiadis.

— — Cui mo is-el stat a tradî-nus ?

E imburidis a si còrin daûr ator ator dal àrbul.

— Saves-o çe — a dis une plui spirtade di chês altris — culì sun chist árbul al ja duvut sêi el traditor ; dome culì vîn fevelat in chê sere.

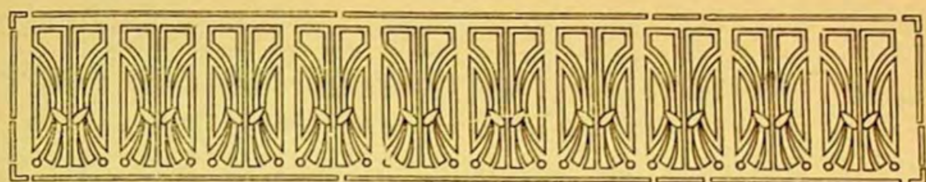
— Sigur, sigur ; anìn sù a çirî che no 'l sei ance usgnot ; no si sa mai.

E si rimpìnin ance lor, su pai ramaç. Ti çìrin di cà e di là e platat tai ramaç come un pulç ta pletis da çhamese a ti lu cùchin donge da ponte, dut ingrizignìt.

— A ! ses-tu cà tu, canae ; spiete, bifolc, tu cagaras li friçis cumò ; spiete ti cuinçarìn i vues cumò; spiete, toc di piçhat.

E cu li sgrinfis a gi giàvin fur i voi, gi slàmbrin li vuarelis, lu tìrin pai çhavei, lu spònzin cun guselis e clauç. Po gi tàin la lenghe, i çòncin i braç, e un bocon paromp ti lu puàrtin vie cun se !

Dulà ? Cui sa !.... Pueret, no 'l ere nassut cu la çhamisute lui ! Par chist al è stat furtunat come 'l çhan in glèsie.

Jacumìn e i tre çhans.

Jere une volte une vece e un frut, so nevot, che 'l veve non Jacumin. Chiste vece no lu podeve viodi e lu vuareve viodi pitost muart che 'tor li sos còtulis; e par chist a lu mandave simpri a passon sunt-une alte montagne par che lu sbranàs cualchi lof.

Un mes al doveve stâ su chê mont bessol, dome cu 'ne bree di polente e formadi çhuçh e cualchi çhaf di renghe. Podês dome crodi çe tante tan che 'l pative chel puer frut!

Une dì al ti stà sintat sunt-un clap e 'l vai dut disperat: al pense a la so vite strussiade. Dut t-un moment al viot a capitâ daûr di un cret un on cunt-un çhan, dut sudat, che al ti pot stâ 'pene in pîs. Al càpite donge dal frut e

— Biel frut, — gi dis, — varessis-tu alc di mangiâ? Son za tre dis che no viodi nuje.

— Galanton, jai 'pene vonde par me, juste par vuè ancemò; e devi stâ ance doman cassù; ma za 'l Signor al pensarà par me! Çhoit, galanton, dut çe che âi us dôi.

Al disvuluçe 'l fagot e al tire fur dos fetis di polente e doi çhafs di renghe e po si mètin a mangiâ insieme. Finit di fâ guliçion chel on al çhape 'l çhaf dut riçot dal frut, lu busse e gi dis:

— Biel frut, jo no 'nd-âi nuje çe dâ-ti; ma çe che ti dôi, ti dôi vulintir. Vios-tu, chist çhan culì sarà la to furtune. Al si clame Romp-duçh-i-fiars.

— Par me? Graçis! Propi çe che bramavi!.... Al mi pararà me e li pioris.

Pene lât vie chel on, el frut al ti viot a capitâ sù un altri e ance chel cunt-un çhan:

— Frut, frut, sôi mieç muart, dà-mi alc di mangiâ!

— Galanton, and-âi dome chiste pagnoche cà e ance chê a devi jessi vonde par mangiâ par doman. Ma 'l Signor al pensarà par me. Çhoit, mangiait.

— Baste mieze, chê altre mieze jè par te. — E dopo mangiat chel on gi dà ance lui un biel çhan.

— Sta atent, sas-tu che 'l è un çhan che 'l ja la reson, viot di savê-lu doprâ.

— No, galanton, no 'cor nuje, no. And-âi za un çhan.

— Ten, ninin, un che 'l fâs une buine açion, si scugne simpri jessi-gi graç. Chist çhan al si clame Dà-i-daûr.

'Pene dit, t-un lamp al sparîs.

Al è misdì. Chel frut al tire fur chê mieze pagnoche vançade e 'l ti 'l è par meti in vore i dinçh; ma in chel al ven sù un altri on, ance chel cunt-un çhan.

— A, benedet di frut, dà-mi, dà-mi alc par caretat, se no, a mûri di fan, a mûri.

— Eco, galanton, ancemò chiste mieze pagnoche culì; çhoit-le ance se stoi sençe mangiâ, no impuarte. Doman larai jù za.

— Graçis, ninin. Sint, jo no jai beç di dâ-ti; çhò chist çhan, che 'l sarà mior che i beç.

— Ma jo no vuei vê nuje, jo....

— Ten, ten, che 'l sarà la to furtune; el çhan al si clame Çhapi-lu. — Dit, al sparîs.

Intant a ven gnot e chel frut content, ance cu la fan al si indurmidîs e in sun al torne a viodi chei tre ons che gi rìdin e che lu bùssin.

Int-al doman al jeve, al ingrume li pioris e cul so sivilot al va sivilant jù pa mont. Tu sâs, amo, che in montagne ogni tant si viot cualchi cros; ben, ance chel frut al passe denant di une e 'l si ferme a preâ un' avemarie.

Çe-non-è, 'l Signor in cros al si mof, al dismonte jù da cros, al çhape chel frut e lu busse.

— Sint, ninin, tu tu ses un bon frut, viot di sêi simpri cussì; chel on cui çhans jeri simpri jo, ten cont dai çhans, che ti fasaran dal ben. Son ubidienç; di-gi alc e lor ti ubidiran subite.

Dit, el Signor al sparîs e ance la cros. E chel frut al va jù jù pa mont e 'l pense:

— Cumò no mi petarà plui chê vece; and-âi i çhans cumò, and-âi!

Al rive denant da çhase e 'l viot chê vece:

— A, no tu ses muart ancemò, canae?

— No jo.

— Çe menis-tu lì, cun te? No ja-o vonde çe-fâ par mantignî-ti te, bon di nuje; ance çhans a tu mi menis! Benon di sal, mance un pôc di pèvar! Moli ju svelt, se no....

— No, no, lassai-mi-ju, lassai-mi-ju, us prei!

— A, canae!

E jù cuais di vueli sant e par çhastic in chê sere lu mande a durmî sençe çene.

— Che no 'l vedi di murî chel canae?! Spiete, toc di piçhat!

Çe s' impensi-e? Ti va là di un sior dal paîs e gi dis:

— Ogni dì jo viodi un frut su pai vuestris piruçars, sarès ore di finî-le cun chisçh laris.

— E, çe â-o di fâ jo!

— Si lu cope cunt-une sclopetade e....

— Ben, ben, viodarês che no 'l tornarà plui.

Contente je torne a çhase e contente di viodi chel frut copat si 'durmidîs. Ma no si veve 'nacuarte je che un çhan gi stave daûr e che 'l veve sintut dut cuant.

Int-al doman chê veçhate a ti clame 'tor lis undis Jacumin e gi dis.

— Çho, Jacumin, sint jo ti perdoni dut e ti lassi tignî i çhans; ma jo jai fan, va a çholi, che âi tante voe, tal ort di chel sior chist zei di piruç.

— Jo robâ? Nançe par ideis. Copai-mit pitost.

— Ma no robâ, sôi za d'acordo cun chel sior, jo.

— Cussì sì che vôi.

E Jacumin al ti va lui. Ma 'l è apene fur da puarte che 'l ti viot i çhans cunt-un pipinat in boce (di chei pipinaç di stran, saves-o, che si met sui strops di lidric e di salate par parâ i passars). E un çhan ti lu çhape biel pa barghessis e i fâs cussì cul music pa barghessis come par dî-gi che 'l çholi sù 'l pipinat.

Jacumin al capîs subite dut cuant, al çhol sù 'l pipinat e inveçe di lâ lui sul àrbul al impice sunt-un racli 'l pipinat e di lontan a ti lu bute sunt-un piruçar. Subite si sint une sclopetade e 'l sior dut content al cor jù par viodi chel frut lari; ma cuant che 'l è donge i çhans gi sàltin sù e t-un colp di man a ti lu sbrànin.

— A, cumò sâi çimût che jè cun vo, veçhe, — al dis Jacumin — 14 ain son staç vonde par patî. No vuei fâ-us dal mal e 'l è mior che vadi vie di vo.

Subite cui siei çhans al ti va vie pal mont.

Podês dome crodi cun chei çhans che 'l ti ja çe tançh beç che 'l ti fâs. Al fâs comèdie cun lor, al fâs, e al dovente un sioron, prime che 'l ti vedi vinçh ain. E sior come che 'l è, al çhate une biele zòvine e cun chê al ti vif content e filiç.

Ma dopo un par di ains, al ûl lâ a çhatâ 'l so paîs dulà che 'l è nassut.

— Cumò no podarà fâ-mi nuje plui chê vece. Duçh puèdin falâ. Jo gi perdoni, — i dis une dì a la so fèmine.

Si mètin in viaç e ti rìvin ta chel paîs. Chê vece jè ancemò vive! Subite je co viot chel frut d'in chê volte, Diu çe robis, çe muardudis ta pontis dai deç.

— Ma chiste volte po, no tu mi sçhampis, ance se tu âs menat cun te chei sfondraç di çhans — a dis fra di sè e a lor doi 'a gi fufìgne sù che devi lâ a çhatâ une so amìe che jè par murî, e che usgnot sarà za çhase. Ançi ju pree che rèstin a durmî cà di je, che ja doi jeç lìbars.

— Va ben, va ben, vait, vait; noaltris intant larìn a fâ une spassizade, su pa montagne. A vuei mostrâ-gi a la me fèmine dulà che levi a passòn co eri frut.

E chê vece va vie e ti va là di un mago e gi conte dut cuant çe che â fat par copâ e fâ murî chel zòvin.

— Simpri, — a dis invelegnade, — al è stat bon di sçhampâ da muart; o i çhans o 'l diau o so mari, 'l è ancemò vif! De-mit, de-mit alc par podê copâ lui e la so fèmine!

— Çhoit, biele viele — i rispuint el mago, — çhoit chisçh baraç che son invelenaç e metè-gi-u usgnot sot i ninçui. Se si spònzin son sigur muarç.

— Va ben, graçis, mago benedet. — Je va a çhase, gi perece biel biel el jet e sot i ninçui a met li spinis cul velen.

Pôc dopo a rìvin chei altris a çhase e subite dopo mangiat, stracs come che son, vuèlin lâ a durmî.

La veçhate ju mene ta çhàmere e i mostre 'l jet.

Ma 'pene lade fur la vece, si sint un çïulon ta çhàmare.

— A, ses muarç po une volte, cumò no jè plui rimission.

Ma tric e trac i tre çhans a còrin in çhase e si tàchin a sgrifignâ la puarte e cun chês sgrinfis che ân la bùtin jù; un salt su pa sçhalis e sàltin sul jèt.

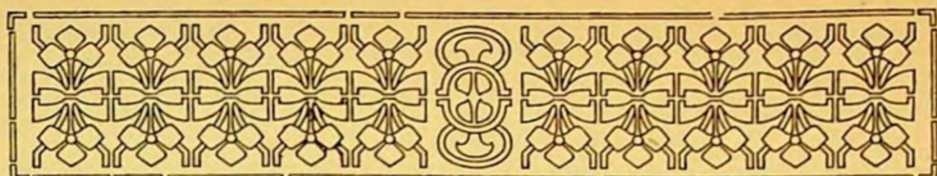
Viòdin chei doi zòvins distiraç e scuasi muarç; e svelç lor a si mètin a lecâ e çupâ li spunzudis, e cualchi pôc dopo chei doi a ti son indaûr risussitaç. Un çhan si poin jù in vuàrdie e chei altris doi vân jù dabas ta cusine, e dân di voli a chê veçhate e a fuarçe di muardudis e di sgrafadis la sbrànin come che fos un vues di jeur.

Di cumò indenant chei doi vìvin come in paradîs si vuèlin ben e, siors che son, pòdin fâ dal ben a duçh i puers dal paîs. E là che chê veçhate a veve la so çhase cumò 'l è un palaç, dulà che stan ancemò i nevoç di chei doi.

Ma cui eri-e mo chê vece? Cui che jere?... Jere une strie che une dì, di gnot, passant ti veve viudut un frut bessol, el fi dal re di chei lucs, bessol suntune strade; e je a ti lu veve çhapat sù e lu veve puartat int-a che so çhasate. Chel frut al jere chel pastor, chel puer tribulat d' in chê volte.

(O, çe biele! 'Cemò une, nono!)

„Pa !...“ — „Tachi-ti là !...“

’L ere une volte un re che ’l veve dome une fie. Jere biele come la lus dal soreli; doi voi ti veve di more nere, çarneli franc, boce palidute, çhavei neris come ’l çharbon. Prìnçips e siorons, tu podis dome crodi, a gi vignive une gole di vê-le. Ma je, colpe di un pat fat ’ne dì t-un gustâ, a no podeve çhô-ju. Çe pat al jeri-e mo?

Eco. Duçh i grançh dal regnan jèrin invidaç là dal re par un gustadon. E si sa, duçh ti èrin plens di murbin, duçh ti ridèvin e in chê dì dome la prinçipesse ti stave sèrie. Parçè mo? — domandàvin chei ’tor di je, e je taseve. Jan provat in duçh i mûç par fâ-le ridi, ma je sèrie, dure.

— Fie me, ses-tu rabiade? — gi dis so pari.

— No, jo, tate.

— Ben, rit mo!

— Jo cumò no ridaressi, nance se vès di restâ muarte culì.

— Ma brave! Jo jai une biele idee! — al dis el re — za che tu ses cussì brave, fasìn une prove, ançi un pat: cui che ’l ti vuarà vê, al dovarâ fâ-ti ridi.

— Va ben, ma duçh chei che no podaran fâ-mi ridi, a dovaran jessi copaç — gi rispuint la prinçipesse. El re ’l è content.

Duçh lì ator jan sintut la scomesse; èrin masse testemonis par podê ritirâ la peraule.

Int-un bati di voli 'ste gnove jè lade par dute la tiare e, podês crodi, a plui di un gi â fâ-ti une gole mostre chê biele prinçipesse. Prìnçips e siorons, biei e bruç, a fân la prove ; ma duçh cuançh a vègnin copaç un daûr di chel altri. La prinçipesse si poave di matine a buinore lì sul pujul in spiete di cualchidun. E cussì passave 'l timp e 'l veve za paûre di viodi so fie a lâ in samençe, come un bar di salate viere.

Ma chiste gnove a ti càpite ance int-un païsut. Ta file, si sa, si pot vignî a savê un grumon di afars, di gnuvitaç, e lì si ven a fevelâ dal pat stramp da prinçipesse. E duçh a stan a sintî, plens di maravee.

— A larai jo, — al dis un fantat, fi di un puer çhaliarut, che al ti veve la tegne sul çhaf. — No stet ridi, no ; juste jo, sì a larai !

— Tâs mai là, fi miò, no stâ dî monadis.

— Sì, pari, jo vuei lâ, a vuei ; doman mi metarai in vïaç.

— Tu vegnaràs copat sigur. No stâ nance lâ a fâ-ti ridi.

— No, vuei doventâ re jo, pari !

(Penset voaltris : un re cu la tegne !)

— Ben, vonde, nìn a çhase cumò. Sù po ! — E 'l pari al spere che la gnot gi pararà vie chei pinsirs, ma inveçi int-al doman chel puer tegnôs al torne sun chel discors :

— Sì, pari, jo vuei lâ : culì duçh mi çhàlin di brut par vie da tegne ; de-mit tre pans, tre carantans e une boçe di vin e jo vôi.

— Ma, pense, fi.....

— Ai za pensat a dut.

No zove nè eri nè vâs-tu, chel puer on gi dà tre pans, tre carantans e une boçe di vin, juste par che no 'l mûri pa strade.

Chel zovin tegnôs, ma di bon cur, al si met in vïaç. Çhamine che ti çhamini, al ti si viot fâ-si indenant par un troi une puere fèmine, plete, che si strissine sunt-un boston. Lui gi va donge e gi dis :

— Ves-o fan, giò parone?

— Sì, fi miò, tante ; varessis-tu alc di dâ-mi di mangiâ ?

— Sì jo, eco chì tre pans. — E gi dà chei tre pans e po vie lui indenant. Al çhamine, al çhamine. E sintade sunt-un rival al ti viot un' altre fèmine, invuluçade malamentri int-un par di sbrèndui.

— A ! fi miò varessis-tu mo cualchi solt par crompâ-mi un abitut ?

— Sì jo, parone, ma jai dome chisçh tre carantans, ma us ju dôi vulintir, saves-o.

— O, graçis, graçis !

E vie lui indenant, dut content, sigur di vê judat une puere fèmine. Ma çhale, sunt-une crosade al ti viot un' altre fèmine viele, cu la muse dute ingrispade, che ten viarte la boce di tante sêt.

— A, fi miò, tu salvaressis une ànime dal purgatori, se tu mi dassis tant che bagni la lenghe.

— Sì jo, âi juste chiste buçute di vin ; za par me che sôi zovin al pensarà 'l Signor. Çhapait, bevet !

E chê fèmine in doi e doi cuatri lu â za scolat. Ma in chel chê fèmine viele ti dovente une biele fantate, cunt-une stele int-ai çhavei.

— Jo, — a gi dis a di chel zovin, — jo sâi dulà che tu vâs ; jai cugnussut el to bon cur. Ches altris fèminis jeri simpri jo , par chist vuei judâ-ti. Çhale, — e in chel a fâs vignî denant dai voi dal zòvin une biele oce, cun plumis propi di paradîs, — jo ti regali chiste oce ; ten a menç : cuant che un la toçharà e che jè a sberlarà „pa“, tu tu rispuindaras „tachi-ti là !“

'Pene dit chê biele frutate a sparîs.

E 'l zovin cu la oce al torne a lâ indenant. 'Tor sere al rive denant di un' ostarìe e, sençe solç come che 'l ti 'l è, al si poe sunt-une bance di fur. Càpite fur l' ustir, lu olme e 'l ûl parâ-lu vie. Ma in chel càpitin fur li sos dos fiis, viòdin la oce e dìsin :

— Us prei, pari, no stet mandâ vie chist furistir, menè-lu drenti, de-git di mangiâ e di durmî.

L' ustir al capîs li peraulis da fiis e al dà un çhalon a la oce. — A, bravis, el zovin al duarmarà

int-une biele çhàmare e la oce la menarìn int-a stale. Amo ?

— O, chist po no, — al dis el tegnôs, la oce a vuei tignî-le cun me, jo ; jè masse biele par meti-le int-une stale.

— Po ben, po ben, çimût che orês chel zovin.

Dopo mangiat chel tegnôs al vâ a durmî e al met la oce propi sot el so jet. Al duar e in sun gi pâr di sintî come a ramenâ; t-un colp al sint „pa!" ; „tachi-ti là!" al rispuint lui e 'l si dismof.

Jè la fie dal ustir che oreve çholi li plumis a di chê oce e vistude pôc sù pôc jù a mieçis par pesseâ, jè restade intacade intor di chê oce.

— Ai ! sur me, judi-mi, ven a distacâ-mi — a sberle chê puerete.

So sur a càpite fur e ance chê, cunt-un blicut di çhamese sun se, a ven donge la çhape traviars da vite par distacâ-le, ma in chel la oce a sberle „pa!"; „tachi-ti là!" pront el tegnôs e chê si intache.

Lui al çhale fur pal barcon, al viot che 'l è za dì, si çhol sù e vie lui, cun daûr di sè la oce cun ches dos fantatis, dutis dos tacadis. E vie e vie. Çe-non-è pa strade al t' incuintre un predi che 'l pree 'l breviari e a planc al torne a çhase di messe. Cuant che 'l predi al ti viot ches dos fantatis scuasi crotis, al si met a sberlâ :

— A, brutis sporcaçhonis, cussì si va ator di chisti oris, daûr di chist fantat? Pôc mi starès..... Spietait, mo....

E invelegnit che 'l è, gi va donge e cunt-une man paf! une pache pal cul.

„Pa!" a sberle la oce; „tachi-ti là!" al rispuint el tegnôs.

E vie indenant lui, compagnat in chel mût. Çhamìnin e pa strade incuìntrin un çhalderar cu li çhalderis su la schene ; cuant che chel al ti viot chel predi tacat, cu la man 'tor dal cûl di chê fantate, al dis :

— A, canajat di un predi, cussì, a!... E ancemò cul breviari ta man çampe ; spiete cumò !

E dut rabiat al gi va donge, e jù une legnade di vueli sant. E la oce „pa!“ ; „tachi-ti là!“ al rispuint el tegnôs. Cussì a ti rìvin za a buinore int-a capital.

La fie dal re jè za sul pujul; cuant che je ti viot a capitâ chiste trupe, si met a ridi come une mate, va a clamâ so pari, el re, e gi mostre chel spetàcul. E ance lui al si met a ridi e duçh cuançh chei che viòdin chê maravee, dòvin propi ridi di gust.

(E sfidi jo; cui vuares-o che puedi tignî-si di ridi!)

In chel a sparîs dut cuant, dome ’l tegnôs, vistut di miezelane, al si ferme. Al va sù e ’l re al dà un çhalon, al viot che ’l ja la tegne e che ’l è dut rot e sbrendolôs. Ma par contentâ-lu al ûl çhô-lu par sarvitor; ma lui no ’l ûl açetâ. E ’l re alore lu fâs ben ben lavâ, lu fâs vistî in òrdin e cussì netat e smondeat al dovente un biel fantat: al si presente a la prinçipesse. Je si ’namore di lui, che si capîs, e ûl subite sposâ-si. Ma ’l zovin al ûl vê ance so pari cun sè. E ’l re al fâs subite tacâ cuatri çhavai e a tir di cuatri vie lor là di so pari.

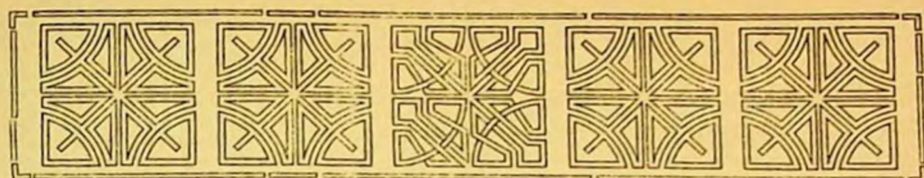
Chel puer çhaliar, dopo lât vie so fi, no ’l pôl dâ-si pâs. Al â come un rimuars di cussiençe par vê lassat lâ vie so fi.

’L è sintat sul çoc da puarte e ’l vai, cuant che ’l ti viot a capitâ chê coroçe. Al ûl lâ drenti, ma chê coroçe si ferme propi denant da so puarte. Un sior e une siore a fàsin un salt jù. ’L è so fi che gi puarte la biele gnove ; e la prinçipesse gi dà une bussade a di chel puer vieli.

E ti mòntin in coroçe, e chiste volte ance ’l puer çhaliarut che no ’l pol sta int-a piel di tante conteteçe, e tòrnin ta capital. Là fiestis di cà, fiestis di là, pal matrimoni da fie dal re.

E ’l re content al perece une gnoçone di ches che dopo d’ in chê volte no si ’nd-â viududis plui di cussì grandonis in chist mont.

(Çe gust che varessis vut voaltris, a! di çhatâ-si a jessi ance voaltris a mangiâ sope e pistuns e po di dute chê gráçie di Diu, nomo?)

La fèmine a sa un pont di plui dal diau.

'L ere une volte — (us conti cumò chiste e po vonde par vuè !) — un puer contadin che mai no 'l podeve durmî sençe insumiâ si di beç. Di dì in dì al doventave simpri plui rabiôs parçé che no 'l podêve çhatâ 'l tesaur che nè dì nè gnot no i deve padìn. La so fèmine ti lu cojonave simpri e i diseve :

— Ma sigur, tu viodaras che tu lu çhataras.

— Fasaressi, çhale, magari un pat cul diau. — E vie rabiat come un çhan int-al çhamp. Cul çhaf platat int-a mans no 'l si 'nacuarç nance di un sior cun tant di cane e di peote che cu la man al ferme i bûs e gi dis :

— Oe, galanton, çe uli-e dî cussì malcontent ?

— Benedet di sior, sôi plen di misèrie ; fâsi dî tanti messis ; ogni sere prei 'l Signor che 'l mi fei çhatâ un tesaur une volte ! — gi rispuint el contadin.

— Çe messis, çe preâ ; çhale, çho chiste borse plene di beç, ti la dôi, ma a un pat.

— Çe mo ?

— Doman noaltris doi fasarìn barufe un sul tor e un abas. El lûc âi di sielzi-lu jo ; a ti ti lassi di sielzi li armis pa barufe. Sas-tu tu cui che sôi jo ?...No ?... Ben, jo sôi el diau.

— Va ben ! — al dis el contadin sençe tanti mignàssulis e strinzint la borse al va dret a çhase.

Ma prest la so coçe a si disfrede e 'l scomençe a pensâ-gi sù.

— Orco dìndio! çimût â-o di fâ jo cumò? Lui sul tor, çe braûre, al mi cope sigur; se çholi clàs, dos clapadis, e vie jo a fâ mantis di bocal. — E cussì al ti rive a çhase:

— Po, çe âs-tu, 'Sef, cussì avilit?

— Ai çhatat sì 'l tesaur; ma a çe pat, çe pat!

— Sù po, conte.

E chel on al conte.

— Nuje, nuje par chist; sint, tu tu âs di sielzi li armis; ben, tu çhol sù 'l jubal che 'l rive fin sul tor e a lui dà-gi 'l tului. Lui no 'l rivarà sigur di no nance a toçhâ-ti 'l çhapiel!

— Brave, brave, pardìe, sì, la fè!

— Int-al doman el diau lu spiete sul sagrat.

— Sôi cà — gi dis el contadin, — eco li armis.

E 'l diau al dà une stuarzude di nas. Ma, colpe dal pat, al tâs. Al va sù sul tor e scomènçin a barufâ-si. E 'l contadin jù cuais di vueli sant sul puer diau; el diau inveçi, cul tului, no i toce nance un pel.

— Vonde, vonde! Çho, ti dôi ancemò une borse.

— Ben, buti-le jù 'lore, — al dis el contadin, e i siei voi a pàrin che vuèlin mangiâ chê borse che 'l diau al ten ta man.

— Sì, jo, ma a un pat.

— Ben, çe mo? Ùs-tu fâ ancemò barufe?

— No, no! Sint, doman si çhatarìn 'tor chist' ore in chist luc culì e cu li sgrifis si metarìn a sgrafâ 'l tor; cui che 'l è prin, chel a la varà vinte. Atent, che jo 'lore ti sgrafarai te! Content?

— Content!

E 'l contadin al va a çhase e vaînt a gi conte dut cuant a la so fèmine.

— No vevi pensat jo che 'l diau al ja ches ongolatis! Judi-mi, ti prei; el diau se no mi sbrane.

— Sì, sì, lasse fâ di me tu. Doman tu a di chê ore no tu saras a çhase, e 'l diau al vegnarà cà a viodi, e po lasse fâ di me tu. Capide?

Tal doman el diau stuf di spietâ sul sagrat al càpite lui a çhase.

— Dulà is-e 'l vuestri on? — al domande a la fèmine.

— E, se tu savessis tu, diau! 'L è lât a uçâ-si li òngulis. Se tu savessis tu çe òngulis che 'l ja; lis ja cùrtis, ma fuartis come... Çhale! — e si disbotone la camisele.

— Çhale çe sgrafade che 'l mi â molat arsere; çhale! — e gi mostre un tai trement sul pet. — E ancemò arsere prime che 'l uçi li òngulis.

E 'l diau a sintî dut chist, cu la code in jenfre li giambis, e vie fur lui.

Pôc dopo al càpite a çhase 'l contadin.

— Çimût?

— Benon; viot: mi jai sporçhat di sanc di purçit culì e lui, crudint che tu tu mi vedis sgrafat cussì, si la ja mocade.

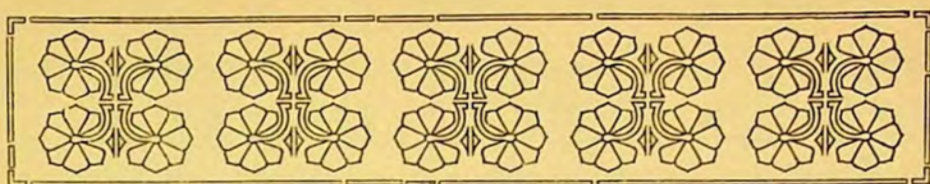
In chel jù pa nape si sint come un taramot, 'l è 'l diau che 'l â sintut chistis peraulis e 'l sberle:

— Canais di fèminis, savês propi un pont di plui di me!

E sbusinant come la corse, 'l diau al sçhampe vie par simpri.

(Ben, vonde; buine gnot! Vait cun Diu!)

El çhaliar sençe paûre.

— Sint, sacratari, çe vîn-o di fâ cun chel cisçhel? Plui vuardis che jo mandi e plui an çhati int-al doman copaç Çe vîn-o di fâ?

— Po, Maestat, tachet fur un edit; a zovarà forsi alc.

— Braf, ben dite, sì lafè!

Int-a chê dì par dute la so tiare a zìrin i fanç dal re e clàmin la înt su li plaçis e tàchin par duçh i çhantons chist edit:

„Cui che ûl durmî une gnot int-a chel cisçhel, al çhaparà par prèmit el cisçhel cun dute la campagne che jè intor; dome al devi dî çe che 'l ja viudut, par fâ-gi savê a so Maestat, se jè cualchi ànime di famee real, che ja bisugne di cualchi messe."

— Po, corpo e là, is-e mo vere? o i miei oçhai viòdin-o dopli! Çha' çe furtune! Robis di butâ vie tràdighe e strançet e di doventâ un sioron t-un colp.... Sigur che jo vuei lâ int-a chel cisçhel.

E 'l çhaliar vistut a la buine cul gurmal di lavor al si presente propi in chê dì dal re.

— Maestat, jo sôi pront di fâ dut çe che vo vês fat scrivi, dome jo vuei jessi sigur dal premit.

— O! anìn po! peraule di re! No ti baste?

E 'l çhaliar al çhol sù cun sè 'l so bancut, el strançet, la smole, un biel glimuç di tràdighe, i siei impresçh insume e un par di scarpatis duti rotis par comedâ e cuant che ven gnot, e vie lui int-al cisçhel.

Al met in òrdin li sos çhossis e... „tre punti un taco e cinque una solidura“, al si met a lavorâ.

— Viodarìn, çe che 'l â di vignî. Pol stâ-i che mi còpin come chei altris, ma no crodi ; çimût che mi contàvin, chei altris no son staç capaç, ma mi pâr che sein muarç di paûre. Muarç di paûre ! Ma jo paûre ?! Umm !

E jù une tracanade di aghedivite e jù une vilote sot vos. Cussì pàssin li oris.

— Sint, mi pâr, sì, a bat miezegnot. Cumò, cumò.

'Pene dit al sint une vos jù pa nape (no 'cor dî-lu, che lui al lavore int-al puartefurdinape par stâ un pôc di plui tal çhaldut.)

— Buti-o ?

— Bute, bute — al rispuint lui.

E jù pa nape a cole un braç.

Dopo un pôc.

— Buti-o ?

— Bute, bute.

E jù chel altri braç.

— Po' çhale, çe mat — al dis el çhaliar ta pançe.

— Buti-o ?

— Po, bute, bute, ze ocori-e che tu mi domandis, po bute, corpo da sùbule !

E jù el tronc dal cuarp.

— Ha... ha... ha... ha... Stùpit, stùpit, al crodi-e di fâ-mi paûre a mi cun chisti monadis. Ha... ha... ha... ha... al rit soflant tal piç.

— Buti-o ? — E indaûr :

— Anìn po ! Bute e tâs, corpo dal strançet !

E jù dos giambis.

— Po ben, po ben ! Vonde par un on !

— Buti-o ?

— Po bute !

E jù un çhaf.

— Çhò, oe ! âs-tu butat jù avonde? Ses-tu stuf? Ma çhale ! Dute chê robe s' intache e dovente une biele fantate, che si met a balâ.

— Po brave, çha' çe brave !

E bale che ti bali e dopo un pôc, vie je indaûr su pa nape.

— Po çho, nuje di mal!... Ancemò une gutute! O... là... Cumò, e !... dovaressi lâ a durmi, po. E, po capi! — Ma 'l è 'pene int-al jet che scomènçin a bati la puarte : Tun, tun, tun.

— E ! vait a moris ! Lassai-mit durmî ! Çe dal diàmbar jan-o di vê? Sint, a sùnin une furlane... Po ben, stin a sintî ance chiste ! No mi displas. —

Punf! jù la puarte ! e a doi a doi vègnin drenti un vinçh fra zovins e zòvinis daûr di une bande di musicanç. E i musicanç a ti van sul puartefurdinape e si tàchin a sunâ un valç.

— Po benon, brafs, 'olc che ti trai, çha çe salç e çe rips ! Viot, çe menâ di pît, ches zòvinis ! Ai ! che scomènçin a movi-si li mes giambis int-al jet. E, çhò, fasaressi ance jo un zir. Ve là che jè une zòvine sençe par ; spietait che meti sù li barghessis.

Ma finit el sunai, tòrnin fur chei nuviç a doi a doi pa puarte e ti làssin chel puer çhaliar cun tant di salamp. Chel puer on par no stâ a tirâ-si fur li barghessis, vie lui sot la plete cu li barghessis. Ma in chel al entre un trop di fruç e sençe dî nè çeu nè beu si mètin a zujâ di balis di tic.

— Po corpo dal çhan vert ! Vait fur di cà ! — Al dismonte jù dal jet, al çhol la scove e 'l si met a molâ jù cuais di vueli sant ; ma chei nance nò si scompònin.

— Po ben, zujait alore, baste che no sberledis e che mi lassedis durmî. — E al torne int-al jet. Chei fruç, finit di zujâ, ti van fur.

— O ! ben, cumò po vuei stâ in pâs, orcocan, inclaodarai la puarte jo, e viodarìn mo.

E 'l ti inclaode la puarte.

— Spiete ; 'l è simpri mior che pensi prime ; spiete che lèi 'l çhaveç di chel glimuç 'tor di un cavalet. Cussì duarmarai plui sigur, — al pense.

E vie lui sot i bleons. Al ti 'l è par pïâ sun, cuant che i pâr di sintî come a çhantâ 'l miserere.

— Po, çha', puàrtin-o vie di gnot culì i muarç. Stin a sintî !

E 'l çhant 'l è simpri plui clar e plui fuart, i cantors si fâsin donge, pâr.

— Che vègnin a çhol-mi me, crudint che sedi za muart, corpo dal strançet !

E 'l çhant 'l è di fur da puarte. Une scloteade e jù je, la puarte. Al entre come un muritori: denant une cros cunt-une zoe, daûr di je tre predis e 'l muini cunt-une torçe; daspò une casse nere puartade di cuatri piçigheç duçh neris, taponaç la muse e daûr une sdrumiere di fèminis, fruç e ons, che ti vàin e ti prèin. Chiste ziguzaine di înt dopo vê fat un zir pa cusine, si ferme, i piçigheç si fèrmin, mètin jù la casse parmîs dal jet di chel puer diau e gi fàsin di moto cu li mans come par dî-gi che 'l si pogni drenti int-a casse.

— Po no jo, potis ! No sôi mìngul muart jo ! — E chei di gnof.

— E dà-i che 'l è un clap ! Vait al folc, voaltris e la casse. Ves-o capit ? Corpo da sùbule ! — Alore i piçegheç ti lu çhàpin sù pai pics dal ninçûl e ti lu scùssin int-a casse e lu tapònin cul tapon. E vie lor !

— Puers basoai ! Crodes-o che sedi tant batècul jo ? Fin cuant che no mi copais, no murarai dal sigur; çhalait mo !

E al mole jù 'l fil dal glimuç. Lu puàrtin, lu puàrtin, e i predis gi çhàntin el miserere, gi çhàntin.

Finalmenti 'l puer çhaliar al si 'nacuarç di no jessi plui sacodat, gi pâr di no sintî plui a çhantâ ; al ten el flat par sintî mior. No 'l sint un gheç. Al mole un sburton tal tapon, al si jeve sù, al si çhale ator e 'l si çhate a jessi int-un soterani. Al jeve in sinton, al pete un salt fur da casse e çha ! tra clar e scur al ti lampe un caratel. Al va donge, al cuche drenti e 'l ti viot a lusî come rosis di fûc tançh e tançh napoleons.

— Um !.... Diu, Signor, çe afars ; is-e vere mo ? Çha, çe che ti lùsin ; son-o di aur propi ? Çhale mo, par chist, ve, 'l è cussì clar culì. E jo crodevi che

fos cussì parçè che ti eri tant timp siarat ta casse, che i voi èrin usaç za tal scur. Sì, sì, propi napoleons, corpo del strançet!

E par jessi plui sigur al tache li mans ta chei beç, ti ju busse, ti ju fâs saltâ di cà e di là. Joi, çe gust! Ma dut int-un, sgarfant, gi ven sù une çharte.

— Çe is-e cà po? viudìn mo. — Al tache sù i oçhai; ma striçe che ti striçi no 'l rive a lêi. 'Lore al tire fur la lesçhe, 'l açalin e dal dit e fat al fâs lusor e po al lei:

„„Beat chel che 'l rive vif in chist luc! chel al varà liberat une ànime plene di peçhaç. L' anime da rigine, mari dal re di cumò. Penâ e patî a doveve je par vê fat un peçhat cussì grant che nance 'l unfiar no 'l vuareve vê-le. La rigine veve copat el so on, par podê regnâ bessole e fâ la parone. Ma 'l Signor no 'l ja vuarut conçedi-gi vite lunge; tal doman une saete la ja copade. L' ànime fresçhe ancemò pa magle a rive denant dal Signor e sint la sentençe tremende: di dovê stâ tançh ain int-a chist cisçhel e ramenâ dì e gnot tal poç cui diaui in companìe; di no lassâ nissun di gnot ta chisti morais, di fâ-ju murî di paûre, fin che un tant coragiôs al vès pudut sapuartâ dutis li paûris e 'l fos tornat san e salf cun chiste çharte là dal re, par che chel a fuarçe di messis e di buini operis al vès fat degne chê ànime di lâ tal Purgatori. Viot di rivâ fur di chist soterani.""

— Po folc, e cumò mo lâ fur?! Çha, çe basoal! No â-o molat la tràdighe!... — E vie lui simpri daûr dal fil: al passe par soteranis luncs luncs, plens di 'savis e madracs e pantianis. Pachis di cà, pocadis di là; tanti voltis a ti 'l è par colâ. Ma lui simpri cul fil strent ta man, fintramai che 'l ti rive ta cusine là che 'l ti â lavorat.

Propi alore al ti criche 'l dì. Lui al dà une oçhade fur pal barcon, al viot el çil dut ros di chê bande dal soreli; al pete une ucade di gust, dut content, sigur dal fat, al çhape duçh i ordens e int-al bearç al ti fas un biel fogaron.

Daspò svelt cun chê çharte là dal re. El re al ti 'l è ancemò int-al jet; ma cuant che 'l ti sint che 'l è 'l çhaliar che lu spiete, al pete un salt fur da plete, al tache sù li barghessis e al comande che gi lu mènin drenti el çhaliar.

— Maestat, sôi ca mo; jai fat çimût che mi vês dit: eco cà une çharte che and-âi çhatat, lejè-le.

El re al lei.

— Braf, braf, pardìe!

Lu çhape a braçecuel, lu busse, lu slape, al vai di gust.

E al fâs prontâ un bon gustâ.

— Vuè jo vuei che tu doventis miò zìnar!

— Ma, çe dises-o, Maestat, jo, un puer çhaliar, veçhon, vedran, vê chê biele fie!

— Sì, jo vuei entrâ in parintat cun te.

— Ben, se propi vuarês; çhò, jo âi a çhase un fi che, vistut ben, al pararès bon...

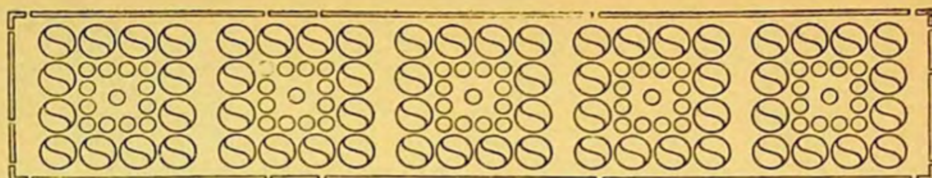
— Juste ben, juste ben. Sôi content.

In chê dì stesse 'l fi dal çhaliar, un biel fantat, al rive ben mitut a la cort. E, biel che 'l è, al fâs 'namorâ la fie dal re int-un lamp.

In chê dì si spòsin. E une gnoçone di ches! tu mi capissis, che... Çe dolç in boce! Poleç, rost, pastis, confeç... boce çe ûs-tu! E jo, platat sot da taule jai pudut sintî chiste storie, ma... el diau no 'l duar mai, el çhaliar plen come che 'l è, usat a bevi cul frosc, finit che 'l ja di contâ, al slunge li óçis, al mi toce... al si sbasse, al mi viot e cunt-une pidade tal cûl al mi â butat fin cà....

(Chiste po jè la plui biele! — Ben, doman us contarai un par di altris. Anìn a durmî cumò)!

Çe che i toce a chel che 'l ûl savê çe che 'l è dopo muarç.

Une volte vivèvin un on e une fèmine che si vuarevin tant ben e che lèvin d' acordo come doi orlois. Çe che 'l ti faseve un, mai no 'l faseve di màncul di fâ chel altri.

— O Diu! — a dis une dì la fèmine al so on, — Diu, çe sarà-e po cuant che jo o tu dovarìn murî?

— Çe ûs-tu, a dìsin pur che la muart no cognòs nìn parinçh nìn amor.

— Ma jo no podarai sigur vivi sençe di te.

— Sint, culumbute, fasìn un pat, scrivìn sunt-une çharte che muri-o jo o mûris-tu tu, el prin che 'l murarà al dovarà vignî a fâ savê çe che 'l è tal mont di là; scrivìn el nestri non cul nestri sanc!

Lor a scrìvin e fàsin el zurament di tornâ dopo muarç.

Passe cualchi an, e une dì el on al ven a murî. Je, bessole, vaînt come une mate lu met su la bree. Savês, nomo, che par dut si use a veglâ i muarç. A la sere a ùsin a lâ ta çhase dal muart, i parinçh e i cugnussinç par preâ pa ànime dal muart. S' intint che par no induarmidî-si si mètin a contâ-si instoris e ance a bèvin ogni tant cualchi gutute di alc e çe.

Ance là di chê fèmine vuèlin lâ a veglâ 'l muart, ma je cu la biele magnere ti ju mande vie e gi dis:

— Sintit, mo, lu âi veglat bessole di vif e lu vuei veglâ bessole ance di muart.

Je a dis juste cussì par podê dome je vignî a savê çimût che jè ta chel altri mont.

Ven gnot. El muart su la bree e la fèmine lì donge a veglâ-lu vaînt e suspirant, ma instes a jè contente parçè che el so defont al fevelarà. E cul cur in man je ti spiete la miezegnot.

Dut int-un tor lis undis je a sint a bati. Pôc dopo al ven drenti un biel fantat:

— Buine gnot, çe vuares-o, chel zovin?

— Sôi piardut di strade, lassai-mit entrâ. Sôi tant strac che...

— Ma culì, di chiste ore...

— Us prei...

— Po ben, stait 'lore, za che vuarês; stait pitost platat, stait, che no us viodi nissun!

— Juste ben. Se no sbali, al è un muart in çhase! Juste ben che us fasarai companìe.

E 'l fantat al tire fur une bachete e 'l si met int-un çhanton.

Bat miezegnot. Cric-cric la bree!... E 'l muart al si jeve in sinton. E 'l fantat al cor donge e 'l gi mole une bachetade e 'l muart al si poe jù indaûr. La fèmine 'l prin colp a ti çhape un spac e plene di paûre a tire fur el rosari e si met a preâ.

Miez' ore dopo 'l muart al torne a cricâ e chiste volte al jeve sù in pîns. Ma chel fantat svelt cu la bachete lu fâs tornâ a pogni-si.

Ma passe un' ore e 'l muart al scomençe a sberlâ come un danat. Al jeve in pîns.

— Colpe di te, babate, a sôi int-al unfiar; ma tu lis jas di paidî-lis cumò.

Al fâs un salt jù da bree e al va curint cuintre chê fèmine zale come une coçe. E 'l fantat al gi va incuintre, e al gi mole une pache cu la bachete. E 'l muart al si ferme; la çhâr cole jù a fetis e di chel cadàvar al reste dome nut e crut un schèletri. Càpite fur une bugade di buere e di fûc; pal barcon al ven drenti un diau ros ros come une bore, al çhape sù 'l muart, lu met sot di un ninçul neri neri come 'l çharbon e lu puarte fur sbusinant pal àjar.

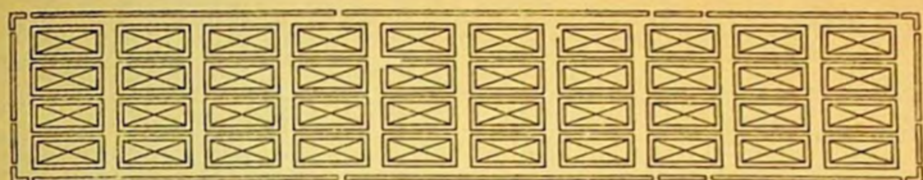
Chê fèmine, a viodi dut chist, a si bute in zenoglon e domande perdon pal so peçhat. Chel fantat gi va donge e gi dis:

— Fèmine, tu tu âs fat mal a fâ chel pat. El Signor no 'l lasse scuviarzi a di nissun in chist mont çe che 'l è ta chel altri. Par chist, viodis-tu, el to on al è danat par simpri. Lu âs-tu viudut cumò di bot? Lui al ti varès sbranade e puartade cun sè tal unfiar, se no fossi stat jo. Jo sôi un àgnul mandat dal Signor a visâ-ti e salvâ-ti te almàncul, za che tu âs fat in buine fede.

Dit chist, el àgnul al va fur pa puarte. La fèmine gi ten daûr cu la code dal voli e lu viot a svolâ vie di chê bande che scomençe a sclarî-si, cuant che 'l soreli al ven fur dal so convent; ma pôc dopo no lu viot plui.

D' in chê volte chê fèmine vai simpri 'l so peçhat e ringràçie 'l Signor di vê-le salvade da muart in chist mont e da danaçion ta chel altri.

Ance 'l predi no 'l dovi vuarê savê di chei misteris.

Une volte a jere par murî une frute, une buine frute. A clame 'l predi par confessâ-si, e, dopo confessade, el predi gi dis :

— Sint mo, ninine, mi fâs-tu un plasè ?

— Parçè di no, sior plevan.

— Tu tu laras sigur in Paradîs ; tu tu mi vegnaràs a dî, çimût che 'l è là di là.

— Po sì jo, sior plevan, gi lu prometi.

Dit, chê ti mûr.

Tal doman el predi al va liînt el breviari a spas pai çhamps. Dut int-un al ti viot a vignî incuintre une frute.

— Cui is-e chê là po ? Bessole pai çhamps, di fieste ! — al pense.

Chê a ven plui donge e lui subite al cognos chê frute muarte.

— O, buine frute, juste ben, ven che sîn bessoi, ma ses-tu propi tu ? Fevele !

— Sôi jo, sì, — gi rispuint chê altre.

— Juste ben, ve, che tu ses cà. Disi-mi, disi-mi, tu mi âs imprumitut ; çimût is-e ta chel altri mont ? is-e dut ver çe che còntin ?

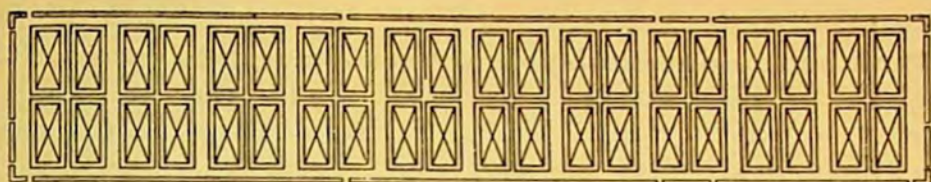
— A, canae di predi ! Tu tu ses cumò colpe che jo sôi danade par simpri ; tu tu mi âs fat prometi di vignî a dî-ti un tant. No tu sâs, canae, che 'l on no 'l dovi nance vuarê savê çe che 'l fâs el Signor. Avuè tu tu savaras za dut... ma vuè... no tu vivaras plui.

Dit, chê frute dovente un diau dut neri cunt-une lenghe, cunt-une code e cun doi cuars, che Diu nus judi !

E 'l predi al cole par tiare, muart e 'l diau lu çhape sù e in ànime e in cuarp a lu puarte fin tal fonç dal unfiar.

(A, nono, chiste jè come chê di prime scuasi. E po a jè cussì curte ! Ancemò une, ancemò une !)

La fedeltat da fèmine!

L' ere une volte un fantat e une fantate che si vuarevin tant ben. Duçh ju disèvin nasuç un par 'l altri. Ma une dì 'l fantat al ven a murî. A, se vèssis viudut chê zòvine a vaî!

— Copai-mit ance me, butè-mit ance me ta buse!... A, benedet!... — a sberlave. E lì scuasi no vuareve lassâ puartâ fur la casse. Ance je a ûl lâ daûr. Fâs un pos di pàs e cole jù une çonderade, come muarte. La puàrtin a çhase plui muarte che vive.

A passe cualchi an e chê fantate a dismentee 'l muart; a torne a lâ sul poç a fâ-si viodi e cussì un fantat forest, ben mitut, i dà di voli, i stà daûr e cualchi mês dopo a si fàsin za dî in glèsie.

Ti jè la gnot dai muarç. La zovine ven fur propi di glèsie, a ti va a çhase bessole pensant al so gnof morôs; a rive sunt-une crosade e lì, sunt-un paraçhar a ti viot une robe blançe, come un on.

— Çha', cui ses-tu tu?.... Çe fasis-tu culì? — si met a sberlâ. — Sôi jo; sôi 'l to morôs d' in chê volte. Sôi jo, sì; no tu sâs che jo no podevi stâ nance in Paradîs sençe di te. 'Pene rivat lassù jo mi meti a vaî come un mat a çhatâ-mi a jessi lassù bessol. E jeri tant disperat che une dì 'l Signor al mi clame e al mi dis: „Parçè vais-tu, simpri, mo?“ „A, Signor, gi rispuindi jo, no vuarês che sedi disperat, jai lassat lajù su la tiare une bambinute che mi vuareve

tant ben, e dovê-le bandonâ! Us domandi la gràçie, Signor. — Sì, benedet! al mi dis lui; — la gnot dai muarç tu viodaras la to zòvine". E cumò tu mi viodis cà, ven cà che ti bussi, ven cà che prest si sposarìn!

Lui al ûl çhapâ-le, ma je vie sberlant:

— No ti vuei vê plui, va vie che tu ses brut come la fan, sôi za prumitude.

— Is-e vere? is-e vere? A, Signor, fasè-mit durmî indaûr par simpri. A, pitost che vê da fâ cu li fèminis, 'l è mior impiçhâ-si. Signor, de-mit chiste gràçie, fase-git murî ance 'l secont morôs!

E lì sun chê crosade si viarç la tiare e jù drenti al cole chel fantat. Int-al doman a chê zòvine a gi mûr ançe 'l secont morôs.

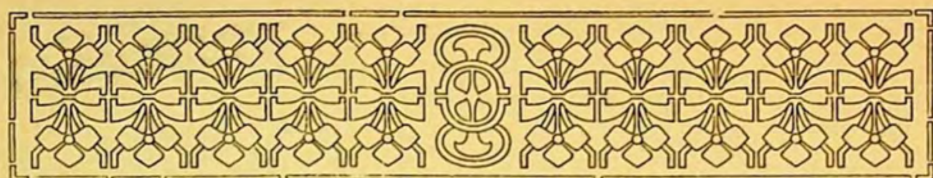
Ma çe crodis-tu che vedi zovat!?

Nance par ideis! Dos lagrimutis e int-al doman un altri al veve 'l so puest.

E se 'l Signor lu vès fat murî ance chel?... Po, son tançh ùmins in chist mont!... El Signor al dovarès fà murî int-un colp duçh i zòvins.....

(Cumò savês che no bisugne mateâ masse daûr li fèminis).

Cui is-el content in chist mont?

Une volte un re al veve dome un fi. Tu puedis dome crodi çe tant ben che 'l gi vuareve! E pur el prìnçip al jere simpri malcontent; a zornadis interis al ti steve pojat sul barcon; al ti çhalave cui voi fis lontan....

— Ma çe ti manci-e? — i dis une dì 'l re — çe âs-tu, fi miò? Viot, ti âi dome te; tu tu ses la lus dai miei voi, dut çe che tu ûs di dôi.

— A, pari, sâi sâi che tu tu mi ûs ben! çe ûs-tu, no sâi nance jò, çe che jai.!

— Sint, fi miò, disi-mi, çe che ti mance. Tu tu ses zovin, jo sai.... i ûlis-tu ben forsi a cualchi frute? Disi-mi di sì, e jo ti conterai, che sedi fie dal plui sior re da tiare o ance la plui puere sotane.

— No, pari, no sôi no 'namorat! — E al torne a fâ 'l pinsirôs. E 'l re al çir di fâ-lu ridi, di fâ-lu content une volte: teàtros, bai, mùsiche e çhant; ma nuje.

E di dì in dì 'l color di rose dal prinçipin al sparîs da so muse.

E 'l re al pense:

— Çe 'l â-e di vê chel puer miò fi?

Ma pense che ti pensi no 'l pol mai vignî a capî-le.

Al ûl provâ-nt ancemò une.

Al met fur un edit.

Un pôc di timp dopo a càpite di dutis li bandis dal mont la ìnt plui studiade: dotors, filòsofos e altris.

E 'l re ju clame e gi mostre 'l prìnçip:

— Viodet cà, de-mit voaltris un bon consei; salvai-mi-lu!

Chei si ritìrin e pènsin. Po tòrnin là dal re.

— Maestat, vîn pensat, vîn let ta stelis: çir un on content, content in dut e par dut e gambìe la çhamese di to fi cu la so.

In chê dì el re al mande par dut a çirî chist on content.

A ti gi mènin un predi.

— Ses-tu content tu? — gi domande 'l re.

— Sì jo, Maestat!

— Ben, varessis-tu gust tu di doventâ miò vèscul?

— O! magari, Maestat!

— Va fur di cà! Jo çiri un on filiç e content tal so stat, tu inveçi tu vuelis jessi ancemò plui grant di chel che tu ses.

E 'l re 'l sta in spiete di un altri.

Une dì al sint che 'l re so viçin al ti 'l è propri filiç e content: un grun di fruç une biele e buine fémine, duçh i nimìs vinç in vuere e 'l paîs dut in pâs.

Subìte 'l puer re al mande plen di speranççe i siei plui granççh amìs là di lui par domandâ-i la çhamese in gambi di chê di so fi.

Chei a ti vân.

— A! no mi mance nuje, no; ma crodes-o che sedi content jo? Vê di dut e po murî e lassâ dut! A! no sôi content, no!

E chei a ti tòrnin indaûr cu li mans sçhassant.

— A! puer mai me! puer miò fi! Gi toce propri murî! çe disperaçion!

Une dì par sfogâ 'l so dolor el re al va a la çhaçe. Al viot un jèur, gi tire e ance al devi vê-i çhapâ-ti, parçè che 'l jèur al çotee; ma instes el jèur al çor indenant. Svelt el re, un pôc ance infotat, gi dà daûr, e cor che ti cor al è za lontan dai siei. Dut int-un colp al si ferme, al stà a sintî e al sint a çhantâ la falulele.

— A! benedet! chel al devi jessi sigur content! al dis e curint imburit al va di chê bande, al rive e al viot un zòvin che 'l cuinçe li viç.

— O, bon dì, Maestat, çe uli-e dî culì cussì a buinore?

— A, benedet, ûs-tu vignî cun me ta capital? Là jo ti fasarai doventâ miò amì.

— Ai, ai, Maestat, malafenò, nance par ideis; graçis, graçis. Jo no mi gambii po nance cul pape.

— Ma sint, tu che tu ses un biel fantat.....

— Ma no, us disi; jo sôi content culì e baste.

— Finalmenti! — al pense content 'l re — che âi çhatat un filiç.

— Çho, zovin, sint mo, tu tu âs di fâ-mi un plasè!

— Podês dome crodi, cun dut el cur, se puedi.

— Spiete cà un moment.

E dit, al si met a cori par dulà che 'l è vignut; al cor, a gi par di murî; al vai di contenteçe e, cumbinaçion, al incuintre la trupe che lu va a çirî.

— A, finalmenti! Vegnet, vegnet! Miò fi, 'l è salf! 'l è salf!

E di balin ju mene là di chel fantat.

— Zovin benedet, — al si met a sberlâ — çe che tu ûs jo ti dôi; da-mi, da-mi......

— Ma çe, Maestat, çe vuares-o che us dei jo?

— Da-mi.... A! miò fi 'l è par murî,.... dome tu tu lu puedis salvâ, ven cà, spiete.

E come un mat lu çhape, al scomençe a disbotonâ-i la giachete.....

Puer on al è content e al vai.

Dut int-un colp al ti si ferme! I voi çhàlin fis scuasi disledrosaç, i braç gi còlin a pendolon, al stà fer come une statue........ chel fantat filiç no 'l â çhamese!

El diau in glèsie e 'l predi tal unfiar.

Par dutis li vilis a sune l' avemarie e 'l muini di un çiart paìs al met jù i oçhai e la gusele, e vie al va tal tor. Dut int-un al sint a rugnâ daûr di lui, al si volte e al viot (lui la cognos) tra clar e scur la scrove di 'Sese cun 12 purçituç, che giangiant gi càpite biel biel daûr. Ma lui vie dret come un pichet viars da glèsie. Al lasse un pôc in sfrese la puarte da glèsie par che entri un pôc di lusor e po vie int-al tor. E sune che ti suni l' avemarie.

Finit di sunâ, al torne indaûr; al siare strente la puarte da glèsie e vie lui a çhase. Al dà di man a la gusele e al dà i ùltins ponç a un par di barghessis.

'L è za scur.

— Jè ore che lei a sunâ l' ore di gnot! — al dis. Al si çhol sù, e vie di chê bande da glèsie. Al tache la claf ta buse da clavàrie, ma in chel al sint ta glèsie un davoi, un rugnâ, un çïulâ a bas a planc, un cori, un ramenâ dal diau.

— O! — 'l dis, — 'l diau al è ta glèsie! — E 'l si met a sberlâ. — Fai-sit fur, înt. — Intant che no lu disi s' ingrùmin su la plaçe feminis, fruç e ons e duç si mètin a sberlâ:

— El plevan, el plevan!.. Che 'l vegni a binidî la glèsie! Mestri 'Sef, vait a clamâ 'l plevan.

E 'l muini svelt là dal plevan.

— A, sior plevan, sior plevan!

— Çe is-el stat, mestri 'Sef?

— Se 'l savès! El diau 'l è in glèsie ; lu âi sintut a ramenâ, lu âi sintut!

— Puers mai nô! vegnet cà, mestri 'Sef, duvìn lâ a scomunicâ-lu.

— Chel vegni, sior plevan.

E 'l plevan jù pa sçhalis; al si poe sunt-un boston: ti 'l è un puer viçhut, cu la coçe spelade, cun dos giambis fatis a volt, vistut a l' antighe.

— Savês-o vo, mestri Sef, li prejeris di scumùniche?

— No jo, sior plevan!

— Ben, baste che disedis amen, e viarzedis a planc la puarte.

— A, sior plevan, sior plevan, — si sint a çïulâ di dutis li bandis, — sior plevan, sior plevan benedet!

E 'l plevan al si met denant da puarte da glèsie e, par stâ mior, al sta cu li giambis a larc e 'l met sù i oçhai:

— Fait lusor culì! — al sberle.

— Lusor! — a gi dis daûr el muini.

Par cumbinaçion un al ti ja cun sè açalin e lesçhe ; el muini al impìe la lesçhe e 'l plevan al viarç el breviari.

— Mestri 'Sef, plui in cà 'l lusor, no viodi ben, plui in cà ; mior de-mit a mi 'l lusor.

E al scomençe a preâ, al fâs cros cu la man che 'l â 'l lusor e ches cros lis viot la înt che simpri s' insegne.

E drenti ta glèsie un çhadaldau aviart, el muini al ripet simpri chel „amen“ e a pôc a pôc al viarç la puarte. Ti jè apene viarte che ven t-un colp spalancade e vie fur burinte une robe nere e par scalogne chê robe passe sot li giambis dal plevan, lu jeve sù di pês e vie lui chel lumin traviars da plaçe.

E 'l plevan al sberle:

— Int, înt, el diau mi puarte vie, 'l diau mi puarte vie, preait, preait par me.

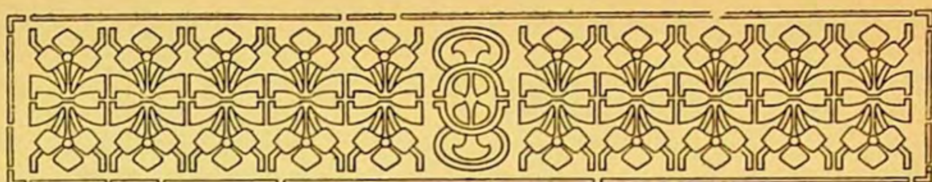
— Amen, amen! — al rispuint el muini.

— Signor, — a dis la înt, — tornè-nus el nestri bon plevan! — E cu li làgrimis tai voi, a ti çhale chel lumin che 'l si slontane simpri plui.

In chel da lontan si sint une vos: — Çha, çha, ninine! — si sint a sdrondenâ une çhaldèrie. El lumin si ferme. Si volte e vie lui di chê bande. 'Sese come une mate a çir la so purçite e rive in plaçe clamant „çha çha." In chel in plaçe al rive ançhe 'l lumin e la purçite si ferme donge di 'Sese. E 'l plevan, mieç muart, al dismonte e par latin al dis: — Deo graçis.

El Signor al ja vut compassion di chê puere înt e al mande cussì 'l predi in glèsie e 'l diau int-al unfiar.

Coi beçi se fa tuto.

Cumò us contarai di un zovin che, no sai parçè ti lu vèvin butat t-une preson. Chist prisunîr par copâ 'l timp al ti scriveve par duçh i murs e sul paviment cul çharbon: Coi beçi se fa tuto.

I vuardians viodèvin, ridèvin e plui di tant a tasèvin.

Ma une dì al re di ches tiaris gi càpite la voe di visitâ li presons e cul so sèguit 'l entre di une çele int-a chê altre e al domande a duçh çimût che si çhàtin là drenti. E cussì al rive auce ta çhamarute di chel fantat e al ti viot par dut scritis ches peraulis: Coi beçi se fa tuto.

— Oe, chel zovin, cui â-e scrit mo chisti peraulis?

— Jo, Maestat.

— Tu?! e parçè jas-tu scrit chiste bausîe?

— Çe bausîe? jè la veretat chiste, Maestat.

— Ben, io ti sfidi; atent che, se no tu ses bon di fâ cui beç che jo ti darai, çe che ti disi, tu vegnaras piçhat.

— Ma, Maestat, par dibant?

— Spiete un moment! Jo ti dôi cumò la libertat e tançh beç che tu ûs; ses-tu bon tu di dâ-gi une sole bussade a me fie? S' intint che se tu tu la bussis, je ti sposarà, se no po....

— Ô!.... altri che bussâ-le, Maestat!

— Entri une stemane, s'intint!

— Va ben, Maestat.

— E 'l prisunîr al va là dal cassîr dal re e al çhol tançh beç che 'l ûl. Po al va vie pa strade pensant, çimût che 'l podarès bussâ la fie dal re, che par òrdin di so pari a dovi stâ dut el dì siarade dulà che no la pot viodi anime vivent fur di so pari.

— Çe â-o di fâ mo cumò? Basoal che sôi un! Ma.... va ben.

Al slunge 'l pàs e vie lui là di un so amì che 'l fâs el fari:

— Çhar amì, cussì e cussì jè la façende; ti dôi tançh beç che tu ûs, fàsi-mi une oce grande come un biel çhaval, tant che drenti podi stâ jo; po cun me a çholarai un sunai. Ses-tu bon?

— Ö! altri che bon; ven cà mo mene 'l sfuei e scuminçìn subìte 'l orden.

Si metin in vore e un par di dis dopo la oce jè finide.

— Cumò, copari, jo vôi drenti cul sunai; tu tu metaras la oce sun chel çharuçut là e tu mi menaras ta capital. Cuant che tu ses denant dal palaç dal re dìsi-mi: „Oce, fâs une sunade"! e se cualchidun, màssime 'l re, al ûl crompâ-mi, vendi-mi par tant che ti pâr.

— Va drenti tu, fasarai ben jo dut come che vaj

— Oçho, che no si 'nacuarzi nissun che jo sôi drenti, vignìn piçhaç, sas-tu!

— No stâ vê paûre tu!

E 'l fari al mene vie che oçhone cul çharuç. Dute la înt, podês dome crodi, vìe daûr; ti rive ta capital denant dal palaç dal re e 'l fari al sberle:

— Oce, fâs une sunade.

E chel drenti sune che ti suni; dut ator plen di înt. Juste in chel la prinçipesse jè sul barcon; a çhale jù ta plaçe, ti viot che intone, a viarç el barcon e sint a sunâ e viot la oce.

— Çha, çe is-e che robe là? Vuei vê-le jo — a dis tra di sè.

A sune la campanele e 'l ven el re.

— Çe ûs-tu vê, ninine?
— Pari, jo vuei vê alc par distrai-mi.
Çe ûs-tu vê mo?
— Jo vuèi vê.... Ven cun me sul barcon, vuei vê chê oce là vie che sune bessole.
— Çe ûs-tu fâ di je?
— Da-mi, pari, da-mi, jo sâi che tu tu mi ûs ben.
— Sì jo, sì jo; ti la puartarai sù subite.
E 'l re al va jù, al clame chel fari, gi dà une sborse di napoleons e al fâs puartâ sù chê oce ta çhàmare da prinçipesse.
— Ses-tu contente cumò?
— Sì jo, pari, çha' çe biel ordèn; sù po, oce, sune cualchi vilote!
E subite chel di dentri al si met a sunâ.
— E cumò, pari, a vuei che tu mi la lassis ta çhàmare cun me, jo vuei che mi indurmidissi di sere e mi dismovi di matine.
— Sì, sì, fie me.
E 'l re al va fur. La oce a dovi sunâ dut el dì, ma cuant che jè gnot, la prinçipesse si poin vistude come che jè sul jet e a sun di vilotis s' indurmidîs.
— Cumò 'l è 'l colp — al dis chel drenti. Al viarç une ale e al ven fur da oce. al va donge dal jet, al viot la prinçipesse e i mole une bussade.
Je a si svee, a viot tra clar e scur el fantat e inveçi di parâ-lu vie, viudint denant di sè un biel fantat dut t-un bot si 'namore e gi dà une bussade ance je. Ance la lune in chel moment a entre in sfrese pai scurs dal barcon. La prinçipesse dismonte jù dal jet e ûl che 'l fantat a gi spieghi dut el misteri. E 'l prisunîr di une volte, content, al è pront di spiegâ e.... sarès lât dut ben; ma.... el diau 'l ûl meti par dut la code! Sençe vuarè s' inçopèdin ta oce, la rabàltin, al nâs un davoi.
E 'l re dut plen di paûre al càpite cu li vuardis crudint che sêin laris là drenti.
Al va drenti.... Pensait çe maravee co 'l viot donge di so fie 'l prisunîr.
— Çha'! Tu culì?.... Tu?....

— Sì, Maestat, jai mantignut la me peraule!

— Ben, e a mi mi toce di mantignî la me! Sint, fie, saressis-tu contente di vê chist biel fantat par to morôs?

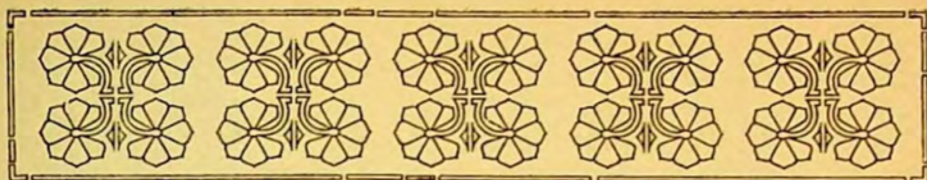
— Po magari, pari!

— Po ben, doman voaltris vi sposarês.

Tal doman si spòsin in ligrie e ti fàsin une gnoçe, ma çe gnoçe!

E jo che jeri là sot da taule, a mi ân molat une pidade e mi ân parat cà.

E! in chist mont, par doventâ siors, si dovi robâ.

Al viveve une volte un sotan che 'l veve tre fioi, duçh boins di mangiâ, ma piç boins di lavorâ. E cussì chel puer on al lavorave dut el dì e ance di gnot, ma mai no 'l podeve saltâ fur cu li spesis. Çho, fin che 'l lavorave, al podeve vê almàncul une tete di polente cunt-un frighinin di renghe dai voi verç par companadi; ma cuant che mo el unviar al scomençave a inglaçâ la tiare, sì la fe! che 'l jere imbrojat.

A sîn ta vìlie di Nedal; un fret di criuris; di fur ti jè la çis che tae li vuarelis. Chisçh cuatri sôn sintaç ator dal fûc da ùltime fassine vançade e 'l pari al scomençe:

— Fioi miei, viodês che cussì no si pot tirâ indenant! Voaltris ses sençe mistir! Vait vie pal mont e di cà a doi tre ain cuant che us plasarà, podarês tornâ!

— Va ben, va ben, pari!

E chei tre fradis çhòlin sù el sac su la schene e vie vie pa strade; lor ti ân un par di dadîs par omp int-a sachete. A vân e ti rìvin sunt-une crosade; propi a lì ti jè une ostarìe. E 'l plui zovin e 'l plui galiot al dis:

— Anìn cà drenti e mangìn alc!

— Ma çe dis-tu? Vîn chei par di solç e mangiâ-ju cussì di bot! E par doman po?

— Çe doman, çe doman! Doman beat cui che 'l è vif; anìn drenti e che la magne vadi pa campagne!

E cussì chei doi ti vân drenti; a lì ti màngin e fàsin chist proponiment:

— Cà la man: cumò tre ain, la vìlie di Nedal vîn di çhatâ-si cà e larìn insieme a çhatâ ance 'l pari.

— Va ben, sì!

Sun chê crosade son tre stradis:

— Un che 'l vadi vie dret, un a gestre e un a çampe.

— Va ben.

Cun chê taçute di vin tal stòmit ti vân vie plui contenç di prime.

E 'l fradi plui vieli al ti va indenant par chê strade di mieç; al va al va dut el dì. Sot sere al ti rive int-un paîs, che, daûr el so parè, al è plen di fan e, curiôs come che 'l è, al cuche drenti par un barcon in sfrese. Un odor di polente struçhade in chel gi fâs vignî la buine voe; al çhale plui ben e al ti viot un on che 'l tire la tràdighe:

— Çe dal diàmbar al fasi-e chel là po? Vuei propi stâ a çhalâ!

Ma 'l çhaliar, stuf di viodi-si denant dai voi chel pressèmbul e rabiôs che 'l gi fasi scur, al alçe i oçhai e gi dis:

— Çe fàs-tu tu culì?

— A çhali çe che fasês!

— Ti plasi-e 'l miò mistir?

— Sì a mi tant!

— Varessis-tu voe di doventâ ance tu çhaliar?

— Sì jo!

— Ben, ven drenti e fasarìn i paç! Jo ti dôi la spese. Çe che 'l impuarte 'l è che tu impàris ben el mistir!

— Va ben, sôi content, sì!

E lui al sta ta chê famee, plene di misèrie e di duçh i malans a çhapâ scapeloç a ufe. Nô lu lassìn a lì e turnìn là di chei doi altris.

Chel che 'l ti va pa strade çampe, al rive ance lui tor sere int-un borc e lì al si ferme a çhalâ drenti par un barcon un cessador; lui al sta lì denant ingrizignit, plen di fret:

— Va vie di lì — gi sberle 'l cessador — che tu mi fasis scur.

E punf! ta coçe la navisele.

— Oe! galanton, sôi vignut a çirî lavor jo e a mi mi plas chel mistir a lì!

— A! cussì? Ben, se tu ses content di stâ cà pa spese.

— Sì jo, sì jo!

Batècul che 'l ti 'l è, no 'l pôl mai vuadagnâ alc di fur vie.

Intant chel plui zovin al va pa strade gestre; al çhamine, al çhamine e al rive denant di un bosc. 'L è int-al mieç dai àrbui e no 'l sa plui lâ indenant. Juste ben, che par là al passe un sior:

— O! çe fâs-tu culì, chel zovin?

— Jo, sior, vôi a çirî lavor; vuaressi imparâ un mistir.

— A! cussì? Ben, us-tu doventà marangon?

— No jo.

— Fari?

— No jo.

— Çhaliar?

— No jo.

— Cessador?

— No jo.

— Vuardian?

— No jo.

— Soldat?

— No jo.

— Predi?

— No jo.

— Çe po? Lari?

— Lari, sì, lari, sì!

— Po ben, juste ben, ven cun me!

— E lu mene là di une trupe di laris e gi lu presente al capolari:

— Cà vîn çhatat un braf lari, fuart e plen di coràgio — al dis chel sior che no 'l ti 'l è che un lari.

— Va ben, va ben.

E prin lu mètin a prove. Çe braf che 'l è! Al sùpare duçh cuançh tal robâ: ta glèsiis, tai palaç, par fin t-un cisçhel ti 'l è lât a robâ. E simpri fate france.

Cul robâ lui al ingrume beç pal mus, al dovente un sioron. Cussì a pàssin i tre ain.

Int-a vìlie di Nedal chel che 'l è là dal çhaliar al dis:

— Vuè, paron, devi lâ a çhase; sôi intindut cui miei fradis di çhatâ-mi come vuè t-une ostarie.

— Ma parçé? Reste, reste.... No tu vuelis? Ma tu podevis almáncul visâ-mi prime che jo ti varessi fat fâ un frègul di vistit.

— No ocor, no ocor, no.

Tu puedis dome crodi: dut rot e sporc, plen di pedoi e çhaf e schene al si met in viaç par tornâ a çhase. Al ti çhamine e 'tor lis undis di matine al rive ta chê ostarie. Al va drenti e 'l si poe donge di une taule.

— Çe comandais-o, paron? — gi domande el ustir.

— Nuje, nuje, lassai-mit, us prei, che stei sintat culì, a spieti doi miei fradis che dèvin vignî cumò di bot.

— Vo ses plen di fret, no stet stâ a lì dut ingrizignit, vait pitost lassù daûr dal fûc.

— No 'cor, no 'cor, no! baste che sedi parat da buere!

— Po ben. Çimût che vuarês!

Un mumintut dopo ance chel cessador al rive ta chê ostarie: mieç muart, cul nas ros come un pevaron, cu li vuarelis dutis inglaçadis, alçadis li spalis e cu li mans ta sacheti rotis.

E subite chei doi fradis si cognòssin, si còntin li miseris patidis in chei tre ain. In duçh i doi no jan un solt par çiol-si alc.

'L ustir ju sint e al dis:

— Puere înt! E 'l tiarç mo 'l dovarès jessi cà moment par moment.

— Ma sì!

Al sune za misdì e chel ancemò no 'l è rivat. Un pôc di timp dopo al rive un sior in veladon, cun tante di cane lustre e cu li maneçis, cun tant di çhadene di àur tal camisulìn, sintat cumo un pretor int-une coroçe a tir di cuatri. Al dismonte e spacant li trombis al entre e al dis:

— Bon dì, ustir, preparait subìte di gustâ par tre. Jo spieti doi siors, che dèvin rivâ moment par moment.

Al dà une slissade a la barbe nere, al si çhale ator, al viot i siei fradis in chel stat, al riduçe e al si met a lei el sfuei.

Intant el gustâ 'l è biel che pront.

— Ma ancemò che no son rivaç chei doi! — al gi dis al ustir. — Po, nance no rivaran plui. Saves-o çe, clamait jù chei puers diaui lassù, che mangiaran cun me.

— A son doi peçotôs.

— No impuarte, mandè-ju cà.

— Giò, lassù, al ja dit chel sior che vignidis a mangiâ cun lui.

— O! nance par indeis! Nô sîn duçh roç! O! nance par indeis!

— Ma sì, vignit jù! — al sberle chel sior — a dovês vignî. Sarês za plens di fan, daûr di chel che si viot!

— Ma che no 'l stei a discomodâ-si, sior!

— Ma co us clami jù jo!

Chei si mòvin; no san çimût fâ, si mètin in taule. Son imbrojaç; no sân çimût che jan di doprâ chei curtîs, ches sedons, chei pirons. Di tant riguart, màngin e no màngin; màngin plui cui voi che cu la boce. Cuant che ti çèrcin chei çips mai viuduç a stan su li spinis.

— Mangiait po, no stet vê rivuart! Bevet, bevet, cà ves vin; bevet! Ustir, ancemò un dopli di chist furlan, e di chel bon, saves-o!

E bef che ti bevi!

— Ben, no mi cognossês cumò?

— No nô, sior!

— No cognossês vuestri fradi?! Chel plui zovin?

— A! ses-tu tu; vive la to façe; e nô che crodèvin che tu tu fossis un sior....

— Sôi sior sì, ma bevet cumò in ligrìe!

Ma bef che ti bevi chei doi di tant dizun, nichiliç, bivint tant, cumò ti çhàpin une bale di ches che Diu nus judi! A còlin sot da taule un par sore di chel altri. Chel lari inveçi plen e passut come che 'l è, usat a chê robis, 'l è plui sançir di prime.

— Ustir, faset tacâ 'l çhaval e menait chisçh doi tal nestri paîs; jo larai indenant intant cu la me coroçe.

— Va ben.

In chê sere stesse a rìvin a çhase; 'pene rivaç chei doi ciocs si mètin a fâ i purçituç tal mieç da cusine.

E 'l pari al si met a sberlâ:

— A çhapâ balis, a doventâ çhochelis ves imparat pal mont! E 'l si met a onzi-u e di tant onzi-u lor vègnin a sè: alore lui:

— Çhalait vuestri fradi culì, çe sistin!

Chei doi si çhàlin ator plens di maraveis.

— Ben, cumò ognidun che 'l mi disi çe mistir che 'l ja imparat pal mont. Dis tu che tu ses el plui vieli....

— Jo pari.... jai.... fat el çhaliar, jai.... patit.... la fan.... dome....

— Va là, va là, bon di nuje! E tu?

— El cessador...

— Pu! çe robe! E tu po fi?

— Jo, pari, âi fat el lari.... Sì, sì, el lari! Çhalait çe grampis di napoleons e çhartis di çent!

— Po! çe afars! Po ben, doman 'l è el dì di Nedal e voaltris larês a presentâ-si; prin di dut larês là dal plevan e po là dal podestat!

— Va ben, pari!

Cussì duçh i cuatri ti vân a durmî.

Tal doman dopo messe duçh i tre ti vân là dal plevan :

— O ! bon dì, reverendìssin ! Nô sîn cà...

— A, ses-o tornaç ?

— Sì !

— Brafs, brafs ; çe mistir ves-o mo imparat pal mont ?

— Jo, el çhaliar, sior reverendìssin.

— Çho ; màncul mal ; si pot vivi ance cun chist mistir ; a ti jo ti regalarai duçh i impresçh di çhaliar. E tu mo ?

— El cessador, sior plevan.

— Ance bon ; par te jo cromparai el telar par cessi e po dut çe che ti covente. E tu che tu âs la muse di sior ?

— Jo, el lari, sior !

— Çe ? El lari ? Mars fur di cà, danat !

— Co no 'l ûl altri, a vôi sì.

Lui al spiete di fur chei doi altris e po duçh i tre a vân là dal podestat :

— O, cui che viodi ! Ses-o tornaç ?

— Sì nô, lustrìssin !

— Ben, varês imparat un mistir, jo crodi. — (E sù une prese). — O, sintìn mo, çe mistir jas-tu imparat tu ?

— Jo, el çhaliar !

— Çho, un mistir di misèrie po. — (Al tire sù un' altre prese). — To puedis tornâ là che tu eris.

E chel al va fur.

— E tu ?

— El cessador.

Il podestat al si russe 'l nas e gi dis :

— Tu puedis lâ ance tu, benedet.

E vie fur lui, el secont.

— E tu mo, çe 'tu fat pal mont ?

— Jo ? El lari !

— Çe ? El lari ?

— Propi 'l lari, da bon ; jo sôi bon di fâ cualunche robarìe e cualunche imbroarìe. Jo....

— O, tant braf po no crodi che tu sêdis ; fasarai la prove : saressis-tu bon tu di puartâ-mi cà 'l plevan int-un sac?

— E ! An fasi altri che di chistis jo !

— Po ben, viodarìn doman !

Tor mieze gnot el lari al viarç cunt-une claf false la puarte da glèsie e vie lui ta sacristie. Al si met sù i plui biei vistiç di glèsie, come cuant che fàsin funçion. Po dopo al dà di man al impïeçhandelis e al impïe dutis li çhandelis da glèsie. Dopo al ti va tal tor e al si met a sunâ cun dutis li çhampanis. Finide une dançe, svelt lui sul altar cu li mans slargiadis.

E 'l muini a sintî a sunâ in chê magnere li çhampanis, al fâs un salt fur dal jet e tirant-si sù li barghessis al càpite in glèsie, al viot chel sul ortar e al si bute jù in zenoglon :

— Jo sôi el Signor, vignut a judicâ-ti te e 'l to plevan, che vês mangiat i beç da glèsie. Tu, dopo muart, tu saras danat ! — Al sberle 'l lari — va a clamâ 'l plevan, meni-lu cà e puàrti-mi ance un sac.

E 'l muìni plen di paûre al cor là dal plevan :

— A, sior plevan !

— Çe is-el stat ?

— ....In glèsie 'l è 'l Signor che lu clame ; che 'l cori jù svelt !

— Bon Signor, çe afar !

E svelt el plevan al cor in glèsie e lì al si bute in zenoglon :

— Plevan, tu tu ses maladet, tu tu âs imbroade la înt ; tu tu âs dit màncul messis dai beç che tu âs çhapat ; no tu âs preat cun divoçion el breviari ; tu tu âs çhapat balis a ufe ; tu tu ses stat une figure sporce e jo sôi vignut jù dal çîl par fâ-ti fâ pinitinçe ! Muìni, da-mi cà el sac. E tu plevan va drenti ta chist sac !

E 'l plevan al va drenti e al si met a preâ 'l rosari : parinestris e avemariis a còrin un daûr di chel altri, e cun çe divoçion chiste volte ! E 'l lari lu puarte fur da glèsie e vie di chê bande da cumun

e sù pa sçhalis. Lant sù lui a lu fâs çhapâ apueste pachis int-al mur.

— Ai, Signor, a mi dul !

— Tâs, che tu ses int-al Purgatori !

— Ai, ai !

— Tâs, fricon !

Tun, tun ! Al bat la puarte.

— Cui is-el ? — Al domande 'l podestat.

— Sôi jo, Pieri, viarç !

E 'l podestat al viarç.

— Eco culì che 'l è ! — al dis el lari disleant el sac. El 'l plevan al ven fur crudint di sêi in Paradîs. Al si çhale ator e...

— Birbant, çholi-si scherç cun me, cunt-un predi, cunt-un ministro di Diu !

— Ma stimi je jo, sior plevan, — gi dis el podestat — a lassâ-si cojonâ in ste magnere !

E 'l plevan cunt-une fote che 'l sclope al scumùniche 'l lari e vie fur a çhase. 'Pene rivat al si bute sul jet e int-al doman ti lu çhàtin muart di ràbie e di displasê. — 'Pene lât fur el plevan, el podestat a gi dà la man al lari.

— Braf a tu ses stat — gi dis — Cà une prese !... Ben, sint, tu tu âs di fâ-nt ancemò une : ses-tu bon tu di robâ-gi la vere dal det a la me fèmine ?

— Ö ! çe robis, sôi bon di fâ altri che chist jo !

— Usgnot, usgnot, a viodarìn, moscardin.

Jè za scuasi miezegnot. E 'l podestat cunt-une sclope ben çhariade al fâs la vuàrdie. Al ja propi gust che 'l vegni chel mostro, par copâ-lu. Ma dut int-un al sint ta çharande donge da so çhase come un crustâ di fueis. Al sta in spiete :

— Corpo e là ! 'L è lui sì ; ve' che 'l ven drenti cul çhaf !

Al ti lu çhol di mire e punf ! une tonade.

— Lu âi distirat come un jeur ! — al pense — nance no 'l si mof plui !

E jù lui imburit a viodi tal ort.

Intant el lari sù par chê altre bande, e drenti ta çhàmare.

— Ursule, — gi dis, e la stoche — da-mi a mi la vere che no 'l vegni chel canae a çhol-ti-le! da-mi-le cà che la plati tal scrin.

La fèmine mieze indurmidide gi dà la vere. E vie lui chel altri.

Apene lât fur, al ven drenti 'l podestat:

— A, chel canae, al mi â mitut un pipin di stran par imbrojâ-mi. Çho, Ursule, duarmis-tu? Viot di tignî-le strente la vere, sas-tu.

— Çe tambàschis-tu, ti la âi pur dade a ti cumò!

— A mi tu? Cuant?

— Po, momodant!

— Nûs la ja fate, sas-tu! Chel birbant.

Tal doman al càpite lui el lari:

— O, bon dì, sior podestat, cà jè la vere da so fèmine.

— Va là che tu ses braf! Ma viodarìn; tu tu âs di fâ ancemò chiste: tu tu âs di robâ-mi i doi miors çhavai da me stale!

— Ö!... Fasi altri che chist jo!

— Ben, ben, viodarìn usgnot. Dopo ti darai ance 'l permès di meti sù buteghe di lari tal nestri paîs, se tu ûs!

— Va ben!

E 'l podestat al çir e al çhate doi ùmins, i plui fuarç e coragiôs dal paîs e gi dis:

— Giò, sintit, voaltris a vês di stâ a cavalot un par çhaval e no vês di lassâ vignî drenti nissun ta stale. Culì vês dos pistolis par difindi-us. Atenç, che se no, sarês duçh i doi impiçhaç.

A càpite la gnot. Un fret, une criûre che no us disi. Chei doi, par no indurmidî-si, si mètin a çha-carâ. Dut int-un colp, a sìntin di fur come a tossi e a vaî e po' dopo a bati 'l puarton da stale:

— Cu' is-e?

— Sôi un puer piligrin vignut da Tiare sante e sôi plen di fret. Çholè-mit a sotet par usgnot, se no a mûri di fret!

— A nus displâs, ma no duvìn lassâ vignî drenti nissun.

— A, pal amor dal Signor! Us darai une gutute di aghedivite fate fur da ûe che cres sul sapulcri di Jerusalem.

— Çe vîn-o mo di fâ? — si dìsin a planc — 'l è un sant za!

E lu làssin vegni drenti.

— Graçis, graçis, ànimis benedetis! Che Diu us al merti! Çhoit intant di chiste aghedivite!

— Çe buine! Ancemò une gote!

— Mostaçhons, vês za scolat une flasçhe. And-âi ancemò une. Jo us la daressi, ma e jo dopo..... Ben, mi vês fat pur voaltris un plasè a mi, çhapait ance chiste!

— Chê cà po jè ancemò plui buine.

Ma folc che la trai chê aghedivite! A ju fâs subite pindulâ. A jere drenti la durmiole! Chei doi omenons a scomençin a ronçeâ come dos bestis.

— O, eco 'l moment!

E 'l lari al bute jù chel vistit di piligrin, al tire fur une cuarde e gi la lee intor da vite a chei doi e po la salde sù tai tras. Po dopo al tire vie di sot i çhavai e chei doi vuardians a ti rèstin cussì piçhaç cu li pistolis leadis in man. E vie lui chel lari cui çhavai.

Podês dome crodi int-al doman, cuant che 'l podestat al viot chei doi salamps impiçhaç.

— A, canais! Çe us ja-o dit jo?! — E jù cuais e a fuarçe di pachis chei doi a si dismòvin.....

— Clamarai el boe par fâ-us piçhâ!

Ma in chel che 'l sberle cussì, al ven drenti 'l lari:

— Ma no, sior podestat, lor son staç za piçhaç usgnot passade. A jan za fate vonde pinitinçe. Che 'l sinti mo, jo jai fat dut cuant, che 'l mantegni ance lui cumò çe che 'l ja imprumitut.

— Jai prumitut, va ben, cà la liçençe. — Cussì 'l lari al met su buteghe di robâ ta chel paîs e al dovente un sioron e ai siei doi fradis e a so pari al dis ogni tant:

— In chist mondat no si dovente siors no, se si vif onestamenti, si scugne robâ, si scugne robâ par vê beç!

Cui che 'l cojone, al reste cojon.

Savarês çimût che si spiete 'l dì di sant Ane o chel di san Martin, màssime cuant che no si â un solt par meti int--un voli e si spiete 'l paron di çhase! Robis di tirâ-si i çhavei, nomo?

Ben propri in chist stat al si çhatave a jessi un mulinar di chenti. El flun al gi veve ruvinat la roste e l' aghe gi veve sçhafojade la blave. E vê di pajâ 'l fit!..... E al càpite lui, el paron. E svelt el mulinar su la ceze e lì al si met a fâ 'l mat; cul forçhat e cul linçin al tire fur a macs di fen e ju bute tal curtif, e jù bestemis che fàsin sgrìsul.

— O! bon dì, mulinar, sôi culì savês pur, pal fit!

— Vait al folc, vo e 'l fit! Dopo che si strùssie come bestis e 'l va dut malamenti, capitês culì a scuedi, vait vie di cà, vait se no us sfilçi su la force.

— Orpo, çe afars, — al dis fra di sè 'l paron di çhase.

Al si volte e'l ti viot la fie dal mulinar, une biele fantate musulite e fresçhe come 'l ont. Subìte gi càpite sù une voe di vê-le.

— Çhalait mo, mulinar, si sta pôc a justâ 'l cont; jo sôi vèdul, là, de-mit vuestre fie, e jo us lassi 'l fit.

E 'l mulinar al pense e po riduçant al dis:

— Ben pensade, pardie, sôi content sì. „Spiete, canae!“ al dis po fra di sè!

— Sintit, mulinar; jo vuè vot la mandarai a çholi. Çe nôn ja-e!

E 'l mulinar al pense e svelt:

— Mussitine.

— Çe biel nôn!

— Cà la man, sior paron.

E 'l paron al va vie:

„Çho, la tegnarai un par di dìs tant che i dôi un par di bussadis a la furlane, po la mandi. Jè une biele frutate, si devi dî-lu!"

E 'l mulinar 'pene lât vie el paron: „Spiete, canae; çe crodis-tu che no sepi jo?! Tu me fie? „Sint, Lisute, — al dis a fuart, — no sta vaî tu pal to 'Sifut; no tu laràs ta sgrifis di chel canae là no!

Passe la stemane e càpitin doi servitors cunt-un brun:

— Al â dit el nestri paron che nus dedis Mussitine.

— Çha, çe brafs! Juste la vevi za preparade: vait ta stale, viodarês a çampe une biele musse grasse; çholè-le e menai-le vie; al sa za 'l paron!

Chei ti van e si çizìchin:

„Ma çe judiçi 'l sior! Par une musse tançh riguarç. Nus comande di meti-le in brun, di no fâ-gi nuje di mal, di tratâ-le come une rigine. E dut par une musse! Crodevi po alc altri jo; ma çho, noaltris duvìn ubidî e tasê.

Intant el paron al mange e 'l bef cui siei amìs:

— Jai une biele parùssule, saves-o, viodarês çe muse, çe voi, çe çhavei, çe braç e çe...

— Tâs là, no sarà buine nance di movi-si. Sarà come un tolp!

„Pardìe, pol stâ-i — al pense 'l paron — mi farès fâ brute figure; 'l è mior che no la fâ-si viodi." Po al dis a fuart:

— Çe, voaltris no ses dens nance di viodi-le. E po varà voe di polsâ.

In chel a càpitin i sarvitors a visâ-lu che Mussitine jè di fur.

— Benon, menai-le sù ta me çhàmare, metè-le po biel tal jet; za sarà strache.

E fur lor i servitors.

„Çe judiçi! Çho, 'l ûl cussì, ma.... meti la musse int-al so jet. Umm!.....“

Lor la puàrtin sù, la mètin tal jet e la musse, a çhatâ-si a sêi tal musulit, a ti stà cujete che 'l è un gust e si indurmidîs come un pretor.

'Tor mieze gnot i amìs a vân vie e ance 'l paron di çhase al va sù a durmî. Al si disvistîs, al va sot da plete e subite tal scur al si met a çhareçâ la musse:

— Pardie, Mussitine, çe pelose che tu ses!

E la musse, sintint-si a scuçïâ, si dismof e si met a ripâ int-al jet, a rontâ i-o, i-o e a fuarçe di rips a bute chel puer on fur dal jet e lu distire tant lunc che 'l è ta çhàmare. Po dopo a si met a saltâ e fâs el çhadaldiau aviart. A sintî chei sdrondenons da musse e i sberlons dal paron a càpitin sù a viodi duçh i sarvitors.

— Figuris porchis! — al si met a sberlâ co ju viot — Çe ves-o çholt?!..... Un mus!.... Jo vuarevi vê la fie dal mulinar, Mussitine!

T-un bot i sarvitors, a son ator da musse e in cuatri ti la çhàpin pal musìc e pa giambis e fur pal barcon.

In chel al càpite drenti 'l mulinar.

— A! bruç mòstros, canais!... Sior paron, a vègnin cà di me e sençe dî nè çeu nè beu mi tìrin fur la plui biele musse da stale e mi la mènin vie. Noaltris no èrin cussì dacordo, e me fie cumò no ûl plui vignî cà!

— No jè vere, sior paron. — frìchin i sarvitors — 'L è stat lui a dâ-nus-le la musse.

— Doman, doman viodarìn dut cuant, cumò let duçh a durmî e vo, mulinar, restarês cà di me par usgnot, e doman restarês a gustâ culì.

Duçh cuançh van tal jet.

E 'l paron al pense:

„Sigur che chel fiolduncan di mulinar, mi la ja fate! Spiete birbant, doman!.... E.... sì pardìe.... doman gi comandarai ai miei servitors di dâ-i un biel frac di legnadis. Ma cuant mo? Co 'l gustarà. Tâs tu, canae. Tu lis jas di paidî-lis, ve, tu jas.

E cussì 'l si indurmidîs.

Ma 'l mulinar al spiete un sarvitor che 'l cognosseve za di prime; lu viot e lu clame:

— Çho, sint, Checo, ti pajarai un dopli, se tu mi disaras çe che 'l paron us disarà doman.

— Sì jo — al dis chel altri.

— Cà la man.

— Peraule di galanton.

E vân a durmî.

Int-al doman el paron al clame duçh i sarvitors ta so çhàmare e 'l scomençe:

— A vês viudut, çe che chel bricon a nûs ja fat; par chist jai pensat di onzi-lu e voaltris lu onzarês. Vuè biel che 'l gustarà a vês di preparâ tançh ràclis che ses e, cuant che vegnaran in taule i fasui e lui al si metarà a mangiâ, in alore voaltris jù, sençe mateâ. Ves-o capit? Ma no prime, nè dopo! Jo larai vie cumò e tornarai 'pene usgnot! Ma se no mi lu vês unzut ben e no mal.... 'lore.... vuai!

— Va ben, sior paron, va ben — a dìsin chei.

Ma Checo a planc, sençe che nissun a si 'nacuarzi, al gi conte dut cuant al mulinar.

— Va ben, va ben.

Ven el gustâ e ti vègnin in taule ogni sorte di pitançis. Ma cuant che 'l mulinar al viot a rivâ i plaç di fasui e cualchi sarvitor za al dà di man al racli:

— Comparmesso, — al dis a chei altris — jai un bisùin, devi lâ fur, torni subìte.

E jù lui svelt ta çhàvine: al mole duçh i spinei, al fâs busis ta doghis cunt-une furduce e al si met a sberlâ. I sarvitors che lu spiètin par onzi-lu, lu sìntin a sberlâ, vân ance lor ta çhànive e viòdin el vin a cori a fluns; a dismentein dut e cu li mans si mètin a fermâ 'l vin.

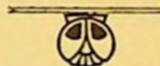
E 'l mulinar al si met a ridi come un mat. Cuant che 'l ti viot dute ste comèdie, al dà di gafe a dos bafis di argel, al çhape 'l tre di cope, e vie a çhase.

Ma dut int-un pa strade al incuintre 'l paron che cuant che lu viot, al si met a ridi : lu viot cussì plet e 'l crôt pa legnadis e 'l sberle :

— A ! tu arsere a mì, vuè jo a ti, tu varâs vonde cumò par frizi.

— Po sì, sì, sior paron, almàncul par doi mês.

E cussì si làssin. E se voaltris fossis staç là in chel moment, varessis sintut dos bieli ridadis ; ma sigur al ja ridut di plui el mulinar a çhase so che 'l sior ta so çhàvine.

El gri, la bolp e la gespe.

Al ti jere un gri che 'l ti veve la so busute propri denant di un stradon che 'l menave t-un biel palaç. Fur di chê busute al ti capitave ogni sere a çhapâ une boçhade di àrie fresçhe 'tor gnot e content al spacave li sos alutis e al ti çhantave. Al viveve content e filiç. E ance di dì lui al veve companìe: une gespe, a capitave, a lì e.... copari tu e comari jo, si contàvin di ches bielis, e si vuarevin un ben di vite.

Ma une dì une bolp ti càpite fur di un bosc. 'L è sot sere. Je plene di fan, va di cà, va di là e plene di ràbie si spache la piliçe.

'L è za scuasi scur. Dut 'l è çidin, dome la vos dal gri si lamente tal scur:

— Anìn a viodi chê biele çhase — e co sint el gri: — A! braf chel gri! — gi sberle contente.

— Tâs, tas, lare! — gi rispuint el gri.

— Spiete, canae, spiete cumò! — E la bolp cor cuintre di chê busute par çhapâ-lu.

Ma svelt el gri, al finîs di çhantâ, e vie drenti lui.

La bolp si rabìe e, rabiade che jè, si met a sgarfâ cu li çatis, ma 'l gri 'l è sparit. La bolp va tal pulinar e par chê sere ti puarte vie un par di gialinis.

Tal doman 'pene che 'l criche 'l dì al càpite fur lui, 'l puer gri e al si met a vaî come un mat. Juste in chel a càpite la gespe.

— Çe às-tu, copari, che tu vais? — gi domande.

— A! chê bolp! — E gi conte dut cuant.

— Nuje, nuje, copari, jo ti vuei tant ben, e tu a mi?

— Une vorone!

— Ben, cumò intant fasìn sù indaûr la to çhasute e po lasse fâ di me.

— O graçis, graçis.

Ti fàsin sù la çhase e intant a ven gnot. La gespe no ûl lâ ancemò a çhase, ûl stâ a fâ-gi companìe. Indaûr a càpite je la bolp, dute legre e çhol pal cûl el gri.

— A, tu tàsis cumò, a! No tu çhantis cumò, tu âs paûre?! Ven fur mo! A mi lare!

— Sì jo che vegni fur; lare tu ses, sì lare; ven donge mo, se tu ses buine!

— A! canajat, jo ti insegnarai la creançe; spiete!

A va imburide, a çhape 'l gri a mieze vite e a jè par copâ-lu, ma in chel la gespe rabiade gi svole su la ponte da code e, invelegnide che ti jè, gi mole la spine. La bolp a dà un ucon, si tache a cori come une mate e spache e bat la code pai clàs par butâ jù la gespe. Ma chê salde e dure... cor che ti cor la code gi dovente simpri plui gruesse. La bolp no pôl plui cori strache di dolors, si poe jù e sberlant a mûr sot di un àrbul. Ma la gespe ance chê ti scomençe a patî: piardude la spine, a sint che devi murî. A ti viot la bolp muarte, si mole jù cun chê poce di fuarçe che ti â ancemò e a dis vaînt:

— O puer gri, jo mûri par te, mi toçharà ance a mi di murî; ma mûri contente, jai copade chê canae.

Pene dit, je tire 'l pît e mûr.

E 'l gri dopo d' in chê volte al sta simpri bessol e si sint ancemò sot sere la so vusute e al pâr che 'l vai e che 'l clami la so puere comari.

L' ingratitudin dal on.

Une dì un contadin al va a spas pai çhamps. Al çhale di cà e di là i àrbui e la arbe e cussì al va indenant fin donge di un àrbul, al si ferme ta ombrene e al si suje 'l çarneli, sudat come 'l è. Ma in chel jù dal àrbul al si mole un sarpint, al si tortòle in tor di lui e al fâs par copâ-lu.

La bolp che ti â la tane lí donge a sint a sberlâ chel on e a càpite e ti lu viot:

— A! copari sarpint, lassi-lu, lassi-lu. Al â femine e fruç!

— E! tu comari bolp, se tu cognosessis l' ingratitudin dal on.....

— Fàsi-mi chist plasè; moli-lu.

— Ben, juste par te, ve'. Çho, va vie......

E lu lasse lìbar.

— A! graçis, graçis, ninine di bolp; se jo podessi pajâ-ti in cualchi mût, a lu faressi cussì vulintir.

— Sas-tu çe, jo sôi fresçhe di part; jai i pìçui plens di fan e, sençe che mi strussìi tant, lassi-mi usgnot viart el pulinar.

— O sì jo, vulintir!

Chel on al va a çhase dut content.

— Sas-tu fèmine, vîn di çhapâ la bolp usgnot.

E lì al prepare 'l tramai. Càpite la gnot; e ven la bolp je a viot el pulinar viart e contente a ti va drenti. Ma.... taf! tal tramai.....

Je si met a sberlâ. Al ven fur el contadin, dut content.

— Moli-mi, moli-mi, ti âi pur salvat jo avuè!

— Çe vuè, çe vuè!

— I miei pìçui a muraran sençe di me.

— Çe mi interessi-e a mi dai tiei pìçui? Che mûrin! mior cussì. — E la sfilçe cu la force.

Tal doman co 'l criche 'l dì al lee la bolp pa code su la force e vie lui a ùs. Duçh gi dâu vulintir, co ti viòdin la bolp sfilçade.

E di sere, cunt-un pos di amìs, fur di chei ùs a fàsin une fortajade e si mètin a mangiâ e a bevi a sbreghebalon.

Pàssin un par di dìs e chel contadin al va a viodi da so campagne e, cumbinaçion, al si ferme propri sot di chel àrbul. E 'l sarpint al si mole jù, lu çhape e:

— A! chiste volte no tu mi sçhampis plui! traditor, canae, cussì gi toçharà a duçh chei che dismetèin el ben vut di cualchidun, e no dome lu dismentein, ma a pricùrin di fâ-gi dal mal al so benefator, come che tu âs fat tu.

Al dà une strinzude e al contadin a gi ven fur sanc pal nas, pa boce, pa vuarelis e in doi e doi cuatri al ven sfracajat dal sarpint.

No si devi mai ridi prime da l'ore.

El lof al va vie par une strade e lì parmîs di un rival gi càpite 'l jeur propi sot da çatis.

— O! bon dì, jeur; tant timp che ti çiri. O! cumò âi di mangiâ-ti.

— O! lof, lassi-mi cressi ançemò un pôc! — E disint cussì al fâs doi pàs indaûr — e doventi plui grant e tu fasaras un bon past fur di me.

— O no, no, sôi plen di fan jo cumò, vuei mangiâ-ti propi cumò; sù po fâs 'l at di cuntriçion.....

E chel stùpit di lof al viot che 'l jeur al si sesse e lui al sta fer tal so puest.

— Cussì pôc timp tu mi dâs — e altris doi pàs, — almàncul ancemò chist fil di arbe culì — e 'l va simpri plui indaûr.

„Cumò sôi salf!“ al pense.

— Sù po, cumò jè ore, vuei mangiâ-ti! — E lì 'l lof al si met a ridi, — tu ses miò cumò, ve!

— Sì, ma se tu mi çhaparas po prime.

E 'l jeur a zic-zac al cor al cor e 'l lof apene che 'l gi pôl stâ daûr.

Cor che ti cor el jeur al ti viot une çhase di contadins, al ti vampe une giatàrie ta puarte e vie lui par chê ta cusine.

— A! sì po, sôi to cumò! Çhapi-mi po, sior lof! Tu tu ridevis prime, ridarai jo cumò.

E lì ti lu cojone, vignint ogni tant fur pa buse da giatàrie cul music e lì 'l lof al ti prove in duçh i mûç par entrâ, ma prove che ti provi jè trop strete par lui la buse. E 'l lof al si rabìe simpri plui e ta ràbie nance no 'l sint no i pàs dal contadin che 'l càpite a çhase cul badili su la spale. El contadin lu viot.

— A, spiete, canae, — al dis fra di sè. Al gi va donge e jù une badilade sul cûl che gi puarte vie une culate.

E 'l lof apene che 'l ti rive a çhampâ da sos sgrifis. E 'l jeur par drenti, a viodi-lu a cori, al ti rit come un mat.

— Ti sta ben, bocon di bocon ! — al rumìe ta pançe.

Intant el contadin al entre in cusine ; al met sù la çhaldèrie par fâ la polente. Ma dut int-un al sint come a ramenâ sot i caratei :

— Po, çha' ! çe pantianatis ! — al dis, al çhol sù la pale, al tire in bande i caratei, al ti viot el jeur e jù une palade. Ma lui, plui svelt, vie fur lui pa giatàrie. El contadin gi dà daûr e dut infotat al gi tire daûr la pale. Par cumbinaçion al gi çhape ta giambis di daûr.

E puer jèur al cor lui sì, ma çoteant.

E 'l lof intant vaînt al rive ta so cove :

— Çe âs-tu, lof, — gi dis la love, — çe is-e stat che tu ses cussì sanganat, no tu 's puartat nuje a çhase, poltronat ?

— Se tu savessis, love ; jai çhatat el jeur, chel canae al mi sçhampe ; gi dôi daûr e lui al ti va int-une çhase ; jo stôi lì in spiete ; in chel al càpite 'l contadin, al càpite e cunt-un len cunt-un fiar su la ponte mi â dat une pache.

— Puer lof, bon di nuje, spiete mo che vôi jo in zir.

Je ti va fur e s' intope propri tal jeur che 'l ti va vie çoteant.

— A ! cà tu ses, canae, colpe di te 'l miò marit....

— No sôi colpe jo no, chel contadin al mi â cuinçat pa fiestis ance me, lassi-mi ti prei....

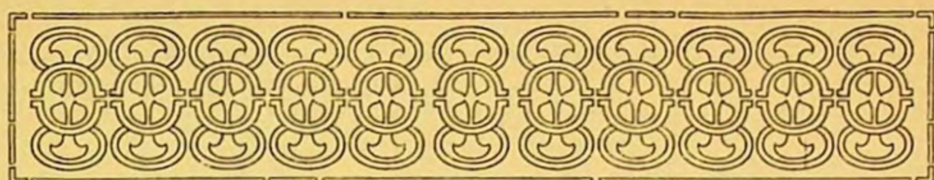
Ma la love a pete un salt, ti lu çhape e lu puarte a çhase.

— Viodis-tu mo, lof! — a dis.

Ma ance 'l lof al devi murî; e al mûr in chê gnot stesse.

Cussì vègnin çhastïaç chei che cròdin di sêi sigurs, ançi propi in chê volte a puèdin piardi plui façîl, çe che cròdin di vê za ta man.

El lof e li siet uçhutis.

Une volte ti jerin siet uçhutis che ti vivevin donge di un riûl in sante pâs. Passavin el dì nadant su chê aghe clare e svuatarant e çhacarant si corevin daûr pa l' aghe. Ogni tant svuatant e ramenant a ti çhapavin cualchi pès o ti dàvin une becotade a la arbe da rive e cussì ti vivevin sençe pinsirs, plenis di murbin. Di gnot si tiravin sot di un stirput e lì sençe paûre siaravin i voi ta fueis.

Ma une dì a vègnin a savê che 'l lof, plen di fan, al ti capitarà jù e che lui lis veve sielzudis par mangiâ-lis lor li primis. Sveltis lor in alore a fàsin un consei e diçìdin di fâ sù une çhasute paromp.

Dutis indafaradis ti çìrin lens e fueis di cà e di là. Jan za vonde pa çhasis e chê plui viele a dis a di chê plui zòvine:

— Uçhute, udi-mi a fâ sù la çhase che ti judarai ance jo a ti!

— Sì jo.

E in dos che ti son, la fàsin sù a la svelte. 'Pene fate, chê plui viele gi dà di man al clostri e si siare drenti.

— Triste! — a dis chê uçhute plui pitinine e si met a fâ li busis pa so çhasute, ma gi ven donge un' altre oce e ance chê la pree di judâ-le, che dopo ance je la judarà.

Chê piçule, biel contente gi dis di sì. Ma ance chê, 'pene finide la çhase, si siare drenti.

Cussì une daûr di chê altre gi la pètin dutis.

La seste gi va donge e cun biele magnere gi dis:

— Son stadis tristis sì ches altris, ma jo ti zuri che ti judarai.

— Um, jai paûre jo! Se tu no tu mi judis, jo sarai sigur mangiade; cun chê fuarçe che jai no podarai fâ sù jo bessole la me.

— Ma sì, co ti disi, ti judarai sì.

— Ben, çhale che tu mi âs imprumitut!

La fàsin sù in dos e prest jè finide; ma chê, cuant che chê altre a fâs par fâ sù la so, svelte si siare drenti e

— Mi displas — gi dis — ma no puedi judâ-ti; el lof 'l è cà moment par moment e no mi risçhi jo!

E chê puere uçhute çe vaî! Podês dome crodi! A spache ches alutis che ân dome stecaroç intor e sberle come une mate. Puere diaule! No i reste che pareçhâ-si a la muart.

Un fari che 'l passe par di là, al ti la sint a vaî, al gi va donge e gi dis:

— Çe uli-e dî mo che tu vais?

— E! ches canais di me surs!....

E lì di bot gi conte dute cuante la stòrie.

— Tas tu, ninine; spieti-mi cà!

E 'l fari al va ta so fusine che no ti jè tant lontan e al bat, al bat: in pos minuç al ja fate une biele çhase di fiar.

Al torne là da uçhute e gi la puarte. Contente chê a si siare drenti e pacìfiche a met sù la çhaldèrie pa polente.

Intant al càpite lui el lof, al viot ches siet çhasutis in file e rabiat di viodi-lis platadis al va denant da çhase da prime uçhute e cun chê vosate che 'l â al sberle:

— Uçhute, viarzi-mi, se no, ti peti un pet che ti buti in brudet!

— No, a tu mi mangis tu!

— Uçhute, viarzi-mi, se no ti peti un pet che ti buti in brudet!

— No, tu mi mangis tu!

— Uçhute, viarzi-mi, se no, ti peti un pet che ti buti in brudet!

— No, tu mi mangis tu!

Punf! un pet! al rabalte la çhase e al mange chê uçhute. Al va denant da çhase da seconde e ance a di chê al gi dis compain. Ma ance chê no ûl viarzi e lui al pete un pet, al fracasse la çhase e in doi e doi cuatri la mange.

Al ti ja mangiat za duti cuantis; gi reste dome di mangiâ chê plui pìçule; e plen di ràbie al sberle:

— Uçhute, viarzi-mi, se no, ti peti un pet che ti buti in brudet!

E chê stà cuçe.

— Uçhute, viarzi-mi, se no, ti peti un pet che ti buti in brudet!

Al dis lui plui rabiat ancemò. E chê cujete.

— Uçhute, viarzi-mi, se no ti peti un pet, che ti buti in brudet!

Chiste volte al ja tevelat cunt-une vosate che â fat tramâ la çhase. Ma fur da çhase no càpite nance un gheç.

Alore punf, un pet! Ma la çhase no çet; punf! un altri; ma come nuje. Se tu vessis viudut el lof! Cui voi duçh ros di ràbie, cun chê boçhate spalancade, cun chê lengate a pendolon!

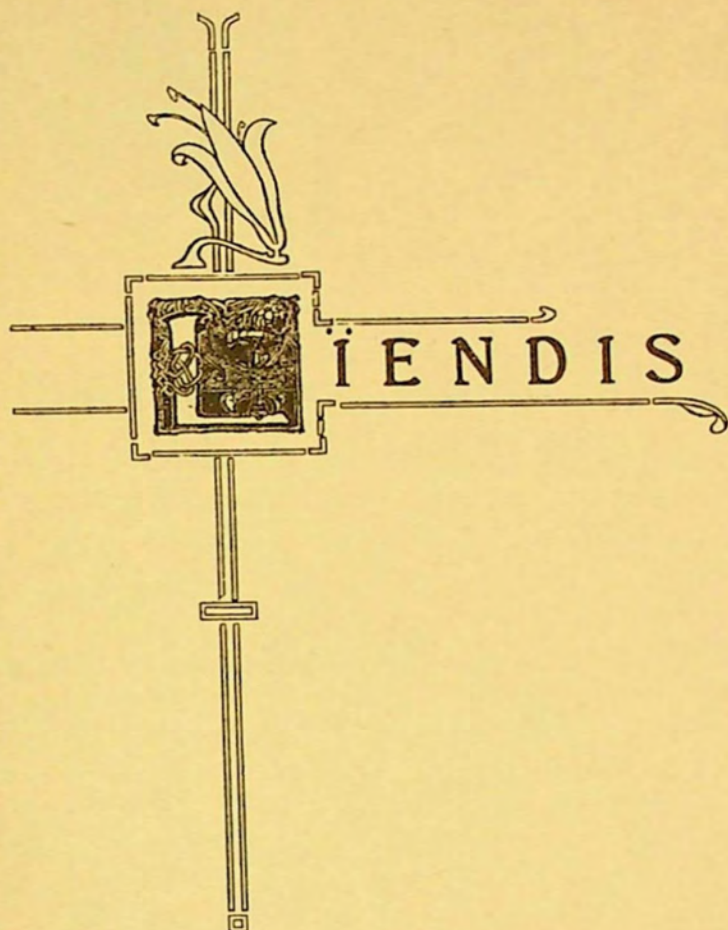
No 'l ti ja nance plui flat, no 'l ti â.

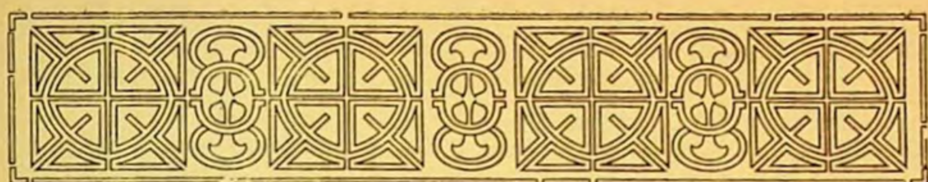
'Lore lui an pense une. Al fâs un salt sul colm da çhase e po al si mole jù pa nape. Ma, par scalogne al ti cole jù ta çhaldèrie da polente plene di aghe bulinte e, no 'cor dî-lu, al crepe, che si capîs, sot i voi di chê uçhute.

Alore chê uçhute a bute fur l' aghe, a tire fur el lof e a fuarçe di bec gi viarç la pançe.

E in rie a sàltin fur chê altris sîs uçhutis che si bùtin in zenoglon e gi domàndin perdon. Je gi perdone dut e duti cuantis li ocis d' in chê volte vìvin contentis e sençe paûre dal lof.

(Ves-o viudut çe buine che ere chê uçhute? Çhalait di jessi ance voaltris cussì)!

ÏENDIS

Parçè che li çizilis, i uçiluç dal Signor, a tòrnin di primevere.

E sù lu mènin chei ladrons, tal mieç di un trop di pòpul, che gi spude ta muse, che i mole puins e pidadis. Lui al è bandonat di duçh e rineat di Pieri, e i toçe lâ sù pal mont Calvari. E ches canais lu dispoin e lu mètin in cros, puer Signor!

Dut sanganat, al glutigne sanc; ma invençi di maludî, lui al pree. Fur da corone di spinis a spissule 'l sanc.

— Çhalait mo, çhalait! — a sbèrlin i Judeos, — nance une fuee no si mof par lui, par dâ-gi un pôc di sulief!

Ma 'pene dit eco che 'l soreli al si tapone, eco che par àjar si sint un sbusinor come cuant che la buere a sglove e sbrindine t-un bosc i ramaç, eco svolâ a gruns, a pletons, a mil a mil li çizilutis.

A fàsin un svol 'tor da cros e po si pòin sun chel puer cuarp e — çha'! cun chê lingute a lèchin sù 'l sanc benedet e cun ches alutis, cun ches pinutis a nètin el cuarp sant di chei sporcheç, di chel pluvin e, cuant che 'l cuarp dal nestri Signor 'l è doventat blanc e net come un zî, si çholin sù e vie par ogni bande, vie pal mont. E van par dut, a van, cun chel bicut a ti scrìvin su pai murs cun chel sanc che ti ân çholt dal cuarp dal Signor e che par meràcul a no 'l si â sujat pa strade, a scrìvin ta duti li lenghis:

„Par voaltris, ùmins, avuè 'l è muart el Salvator!".

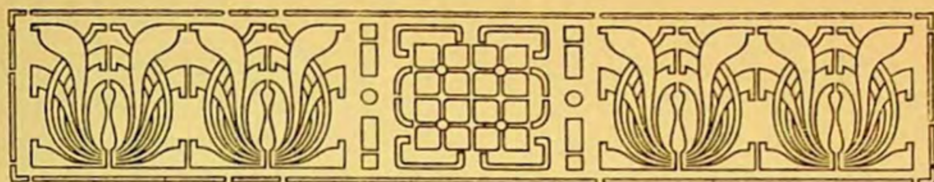
E chei ladrons che jèrin in chê volte lassù a jan contat che cuant che li çizilis a netàvin el Signor, Lui cul çhaf al ja binidit li çizilis e 'l ja dit:

— Nininis di çizilutis, voaltris sarês simpri i miei uçiluç e di cumò indenant cui che us fasarà alc di mal, al fasarà dal mal a mi. Voaltris sarês i miei sarvitors e ogni an, cuant che torne chiste stagion, voaltris sares li primis a visâ i ùmins che sta par vignî chê dì che jo sôi muart par lor. Vait e che 'l on a no us fedi dal mal!

E d' in chê dì la çizile a ven ogni an a visâ che la primavere, la biele stagion, a jè par rivâ e che in chist timp el nestri Signor al è muart par nô.

(Çe ninine che jè chiste lïende. Ancemò une, ancemò une)!

El sborf.

Come çhans rabiaç gi còrin daûr a la Madone i soldaç di Erode. Je ti strenç el Bambin strent strent al sen e pricure di sçhampâ fur dai voi a di ches canais. E 'l Bambin al si lamente, al friche, al ja çhalt. 'L è instat e 'l soreli al ti sbuente la campagne; e 'l àjar çhalt e pesant 'pene che 'l si mof. La Madone no pôl plui lâ indenant. Ma je çhale denant di sè cun fede e ti viot pôc lontan di lì un muntisel. A çhale plui ben e ti viot une robe un pôc scure:

— Sigur che là a çhatarai padin, là sarà fresc e corarà cualchi riûl. E chel che 'l val plui di dut nissun no 'l mi çhatarà. — Je poie biel chel blec di façolet che ti ja, sul çhaf dal Bambin par parâ-lu un pôc mior dal soreli. E chei puers pîs discolç ti çhamìnin su par un prat sençe nance un fil di arbe. Ti lu â scuasi passat, ja za pôc lontan el muntisel, cuant che ti dà un çïulon. Ti cole par tiare vaînt. El Bambinut al si jeve in pîns e si met a çhareçâ-le. Ma je si lamente:

— Signor, Signor, tu tu mi âs prumitut, che tu mi salvaras el mio fi; judi-mi, judi-mi. A son za donge i soldaç. Jo no puedi lâ plui indenant; dovarai finî-le ta mans di danaç, murarìn di set e di fan e di çhalt. E nus çhataran muarç li bestis dal desert.

E si met a vaî e a bussâ 'l Bambin. Çe is-e 'l stat? Une spine di Signor, lunge une cuarte, la Madone la â çhapade t-un pît, saltant un agar sujat. Lì donge ti jè une çharande di baraç e cussì lì ator sparniçadis ti son tantis spinis.

La Madone pricure e fâs di dut par tirâ-le fur chê spine; ma je jè tant strache par vê tant çhaminat che no jè buine nance di movi-le. E 'l dolor e la paûre di piardi 'l Bambin ti la fàsin disperâ.

Ma çha! fur di chel sterp lì donge a si mof une bèstie; ja la forme di lisarde, ma jè plui grande e gruesse.

— A!, Signor, judai-mit! — sberle la Madone.

E svelte chê bistiute càpite imburide, si poe donge dal pît da Madone, si fronte ben cu lis giambis, a dà un tiron e la spine a ven fur tant lunge che jè.

Un sanganìç vert al càpite fur a spìssul; ma chê bestie no gi impuarte di vignî dute bagnade di chel sanc. Si met a fermâ-lu cu la lenghe. E tant 'l è ver che subite dopo 'tor da firide si viot el sanc a imbrucî-si, e po 'l si ferme di cori; une piel tapone la firide, 'l pît da Madone 'l è san come prime. Je si jeve in pîns, a çhol sù tal braç el Bambin, lu çhale come par domandâ-gi alc. Lui al riduçe e 'l pâr che i disi di sì e po je gi dis a di chê bèstie:

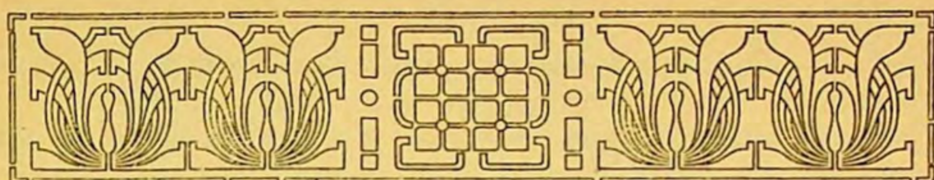
— Sint, bistïute, fin cumò i ons jan vut simpri paûre dal to velen, tu tu jeris la bèstie plui velenose e plui brute da tiare. Ma di cumò indenant, za che tu âs vut compassion di noaltris, tu tu saras une da plui bielis bestis; chel sanc vert che 'l miò pît al ja sborfat sun te, al restarà par simpri, tu tu varas un biel color vert. Tu velen no tu varas plui. Tu tu saras une bèstie che visarà i ùmins co vegnarà la ploe e par chist lor ti oraran ben. El miò pît al ja sborfat sun te e tu cumò tu ti clamaras *sborf*.

'Pene dit, la Madone si met a cori e juste che ti rive a platâ-si ta 'ne grote; a lì ti çhate ance une biele aghe clare e si rafresçhe.

'Pene platade, a càpitin lor i soldaç ma no la puèdin çhatâ, no viòdin nance la grote e van vie.

La Madone cussì je salve. Ma 'l sborf 'l è doventat chê biele e buine bestïute che noaltris, cuant che si manìe un poce di ploe, viudìn traviarsâ come un seon pal pluvin da strade e, contenç pinsìn che a ploe no jè lontane.

Çimût che san Pieri al è lât cul Signor.

— Çho Tine — al dis Pieri a la so fèmine — çe vîn-o di mangiâ usgnot?

— Po, Pieri, sôi stade dut el dì a çirî alc e no âi çhatat propi nuje. Çe ûs-tu fâ-i mo, zunìn.

— A! sacre da vanzete, dopo jessi stat dut el dì a sbordonâ pès, dopo di vê strussiat como un danat 'ta chê sflamïadis di soreli, lâ a durmî sençe.... Anìn, sû svelte, tire fur alc di mangiâ!

— Ma, Pieri, jo no âi propi nance tant di meti int-un voli. Sas-tu çe, anìn tal çhamp di chel sior.... là sôn cussì biei tors di verze, a sôn.

— A! jo no vuei jessi un lari.

— Çe, lari, ti prei, tal çhamp dal Signor.....

— E se nus çhàtin mo?..... Cussì duçh i doi insieme?

— Po, sas-tu çe: par no dâ tal voli, larìn un di 'ne bande e chel altri di chê altre.

— Va ben, va ben. Za, pitost cussì che stâ cu la pançe sclagne.

E un di 'ne bande e chel altri di chê altre ti van lor tal çhamp. Çhaminant di lunc da strade Pieri al incuintre un on biont cun doi biei voi gris, che 'l pâr un àgnul in çhar e vues, sintat sunt-un paraçhàr.

„Spiète, a vuei provâ di çe savor che 'l sa chist furistir", al pense e al dis fra di sè Pieri.

— Giò galanton! — gi dis lant donge — çe fasès-o culì di biel?

— Sôi culì par insegnâ-i ai ùmins a no fâ dal mal.....

„Chiste jè par me dal sigur“, — al pense Pieri.

— .....e se ân za fat dal mal, fâ-gi fâ pinitinçe — al rispuint chel forest.

— Sì..... sì..... scusait, saves-o, la me curiositat.... O scugni lâ indenant par un afar.....

E Pieri mastïant ches peraulis al rive tal çhamp.

— Diu, çe is-e lajù che si mof?..... Ai! jè la parone; sçhampìn, sçhampìn mai vie!

E cor che ti cor, vie pa plagnis, pai agars traviars da fuessis e çharandis e po vie pa strade.

E là al ti lu cuche Pieri indaûr chel on di prime, fer sul paraçhàr. Ti lu olme e vie lui dret sençe voltâ-si. Ma ta vuarelis gi sbusìnin ches peraulis.

„E se ân fat dal mal, fâ-gi fâ pinitinçe.....“

Al ti càpite a çhase, e sençe dî nè tre nè cuatri al dà di man al mani da scove e..... jù par denant e par daûr cuais di vueli sant a la so fèmine.

— A! brute sporce, lari tu vuarevis che doventi! Ah, cìçe dal bambùc! — E jù cuais e pessis come a un bacalà.

— A Diu! A Diu! Perdoni-mi, Pieri; no âi podut çholi nuje; al è vignut fur el paron e âi scugnut sçhampâ vie!.....

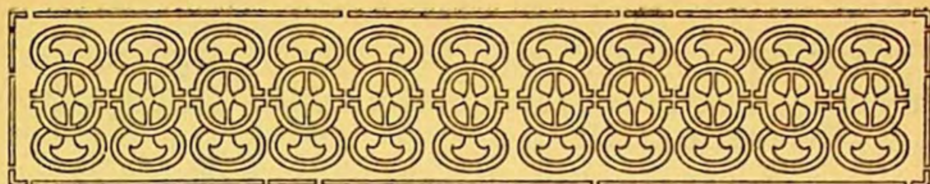
— E me mi â fat cori la parone!.... A! ciçe, canae, no vuei vivi plui cun te. Vuarê che jo doventi un lari!..... Ma par chist peçhat vuei fâ pinitinçe, e fâ-le ance tu che tu 'nd-âs di purgâ.

E vie lui Pieri di chê bande che 'l ja viudut chel galanton sintat e lu çhate in pîs cui voi viars el çil como che 'l preàs e lu viot che 'l ti binidîs i çhamps di forment, che 'l ti fâs cros sui àrbui e su li plantis e sui uçiluç.

Cuant che chel on al ti viot a capitâ 'l puer Pieri gi slarge i braç e Pieri gi conte dut cuant.

— Sì Pieri, tu âs fat ben a vignî cà — gi dis chel on. — El Signor al ja vuarut cussì; tu no tu âs viudut la parone e nance la to fèmine 'l paron. Ches dos personis jeris vualtris doi, ma la male cussiençe us ja ingianat. Pal to ben ven cun me; tu tu saras el miò prin amì, el miò baston, ven cun me; jò sôi el Signor!.....

Puer san Pieri, gi toce simpri brute.

Une volte 'l Signor al si met a pridiçhâ a di un grun di înt. Al ti fevele e duçh ti lu stan a sintî cun tant di vuarelis; al ti fevele dal ben che si devi vê un par 'l altri.

— O! — al dis fra di sè san Pieri — chisti robis, chisti robis a dovarès sintî la me fèmine. Chê canae, parçè che mi plas a bevi, parçè che mi plas a çhantâ la falulele, a mi dis di dut, a mi dis. O, spiete mo!

E po 'l dis a fuart:

— Signor, Signor fasè-mit un plasè.

E 'l Signor lu çhale fis tai voi, al capîs subite çe che san Pieri al pense.

— Po, sì sì, Pieri, dis fur çe che tu ûs vê!

— Signor, us prei, pridïçhait ancemò un 10 minuç.

— Sì sì, Pieri.

E san Pieri a cuatri e vie lui a çhase so.

Sot di un morar di fuee al ti çhate la fèmine che ti guce. Je, 'pene che ti lu viot, a si met a sberlâ:

— A, canae, canae, dulà eris-tu fin cumò, a? Mai pensâ a la famee, mai un moment a çhase, simpri a sdrondenon!....

— Tâs tu, ninine, çe is-e chist roseâ-mi simpri! Orpo dal çhan vert! Tontone tant che tu ûs, ven cun me mo e tu sintaras el Signor çe che 'l dis.

— Sì jo, plui che vulintir, çhale.

A ti met jù i oçhai, tache in bande la gùce, si seste un pôc el gurmal e vie je daûr di san Pieri murmujant:

— Sintarìn, sintarìn.

E 'l Signor 'l è ancemò che 'l ti pridìce. Come un fantat di vinçh ain san Pieri al ti saltuçe pa strade. — O! sarès ore che chiste femenate finissi di di dî-mi ches peraulis; e la metarà za a puest ben el Signor cumò.

E a fuarçe di comedons al rive propri donge 'l Signor. Lui al clame san Pieri e la so fèmine daûr di lui, e cun vos plui fuarte e plui clare al dis:

— Iere vere, son tançh ùmin che no fàsin çe che dovarèssin fâ, simpri vie di çhase, simpri in ostarìe; e làssin solis li pueris fèminis che si strùssin e e vàin di displasè. Fèminis, — al fevele indenant e cui siei voi di Paradîs al ti çhale propri la fèmine di san Pieri — fèminis, voaltris chisçh ùmins dovês corezi-u, dovês insegnâ-gi a fâ dal ben, a atindi.....

— Vonde, vonde Signor! — al si met a sberlâ san Pieri — sôi frit ve, cumò — e cu li mans al gi tapone li vuarelis a la so fèmine e imburit come une saete la çhape traviars da vite e di pês la puarte vie.

Chê înt nance no si mof, reste di stuc; ja capit pôc o nuje.

— A! jas-tu sintut, jas-tu sintut, a?! — scomençe la fèmine di san Pieri 'pene rivaç a çhase — Çe ti pàri-e? al mi â dat reson, al mi â dat!

— E! magari cussì no; ma sint, el Signor and-â di buinis, ma cualchi volte no si pot dâ-i reson.

E dut rabiat al ti torne là dal Signor.

— Signor, Signor, çe 'rìsìe che vês dit prin.....

— A, Pieri, Pieri, no tu sas tu parçè che jai fat cussì jo. Jai fat apueste par insegnâ-ti. Tu devis savê che prime no si devi vê magagnis intor di sè, e che 'pene dopo si pol insegnâ e magari criticâ i difieç di chei altris. Tu cumò dovente plui bon e ti siguri che la to fèmine no ti cridarà plui; tu tu ses colpe bessol se je ti cride.

San Pieri, capide la reson, mol mol, al sbasse 'l çhaf e nançe chiste volte no 'l ja pudut vê reson.

San Pieri, tu jas fat cori dos, judimi-mi a fâ cori une.

— Saves-o, Signor, çe che us disi, jo disi juste par dî.....

— E po?

— Saves-o çe che pensi, no puedi capî-le, çimût che jo che sôi un on ancemò galandin, ance po se jai za çincuante carnevai su la gobe, no podarès vê une biele fèmine fresçhe e musulite come 'l ont, inveçe di vê chê viele plene di grispis che ti jai, che no jè altri che int-un ruzinâ simpri come 'l mal timp. Une fantate che mi tegni mont e net come un bombon, che mi bussi inveçe di tontonâ..... çe dises-o vo Signor?

E 'l Signor lu sta a sintî e po riduçant al dis:

— Po Pieri si stà cussì pôc a provâ. Va çhase, za che cumò no tu mi coventis propi tant; va tal to paîs, çir la plui biele fantate, pricure di fâ l' amor cun je e po çholi-le cualchi zornade a prove; pôl stâ-i che ance la to fèmine a gambìi ton cussì.

— A, Signor, a mi giavais propi une spine dal cur.

San Pieri content come une Pasche, cunt-une muse di Nadal al si çhol sù e vie lui tal so paîs.

Se tu savessis çimût che 'l ti spiete li zòvinis che tòrnin dai çhamps; çimût che gi çimìe. Al si ferme cunt-une e cun chê altre. A une une çimiade, a chê altre une bussade a la furlane. Lui al pâr propi un fantat plen di fotis e di murbin.

Çir e prove, prove e çir al ti çhate propri une biele fantate che gi plasonone. Lui si racuarde che 'l Signor al gi â dit-i di çholi-le prime a prove e lui la çhol ance.

E ti la mene a çhase.

La prime fèmine di san Pieri a dà un çhalon di brut a la gnove, e chiste a je un plui di brut ancemò.

— Sintit fèminis, — al scomençe san Pieri, — in dos cumò speri che mi fasedis alc, us lassi in man a duti dos la çhase e in dos a mi tegnarês cont, speri.

La prime dì passe benon ; la plui zòvine dà subite di man al mani da scove e a scomençe a netâ la çhase, chê plui viele si met subite a straponzi li çhalçis di san Pieri e ta chê çhase a torne 'l Paradîs. San Pieri al dovente 20 ain plui zovin, che si capîs, lui al stà a çhalâ e al riduçe di gust. Duçh tre ti van d' acordo come orlois.

— Jè ore po une volte, — al pense lui, — sì po che jè ore.

Ma une dì al dis a li fèminis :

— Jo cumò vôi vie par un afar, tornarai 'pene doman ; stet buinis e faset simpri cussì indenant. Prest al passe 'l timp di prove — al dis a di chê plui zòvine, — e po ti sposarai. A riviodi-si !

E lui al va vie.

'L â za fat un biel bocon di strade cuant che 'l si nacuarç che 'l ti â dismenteat alc a çhase.

— Ance chiste cumò — al pense. Ma, voe o no voe, al torne indaûr.

'L è pôc lontan dal so paîs che 'l si ferme par polsâ sot di morar. Dut int-un al sint come a fevelâ a planc.

— Cà sôn sigur doi fantaç che fàsin 'l amor — al dis a plancut e pai vues al sint come un grisulaç. Par provâ ance lui el gust, al ti va a planc a planc di chê bande. Daûr di une çharande a dèvin sêi. Al ten el flat e al tìre in bande un baraç par viodi mior....

— A, ciçe, dal bambùc ! — al si met a sberlâ dut int-un colp — culì cunt-un altri !

E 'l ti la ҫhape e jù cuais. Jè la plui zòvine che ti fâs 'l amor cunt-un fantat di prin svol. Lui al prin colp al reste imbacuchit, ma po dopo al strenç i puins e jù patâs e puins a puer san Pieri e lu fâs cori sanganat come un purçitar.

Cuinçat in chel mût gubìt gubìt al rive a ҫhase par ҫholi un pôc di cunfuart da so puere viҫhute. Al viarç la puarte, al va drenti e lì al ti viot un montafin! La purçite che ti ramene 'tor li ҫhanderis, sbitïadis di poleç di cà, cocodecs di là, un ҫhadaldiau aviart.

— Tine, Tine, — al sberle, ma nissun no 'l gi rispuint al va disore e là 'l ti la viot che si fâs i riçoç denant dal spieli.

— A, puer mai me, puer mai me! sҫhampìn mai vie di chenti. Çe stùpit! Vuarevi vê-nt dos, ma une, une jè za masse.

E dit, al torne la dal Signor.

— E po, Pieri?

— Signor, Signor, jai vuarut provâ, jai provat, jai provat. Se jè zòvine a tache cunt-un zòvin, se jè viele, ûl doventà zòvine.

— Juste cussì ve, Pieri — al rispuint el Signor, — ben ben, sta tu cumò cun me; speri che chist ti varà fat lâ fur ches fotis di zuvintut.

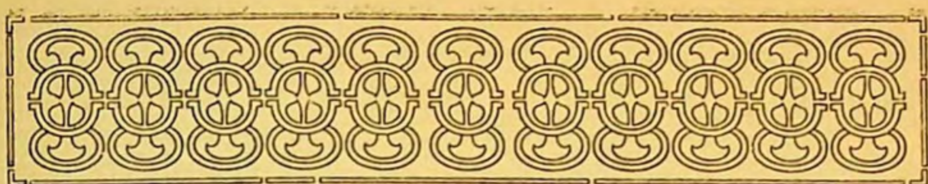
— O, and-âi vude vonde sì. — E cussì a duçh chei che i vignìvin fur a fevelâ di fèminis al gi rispuindeve:

— Puer on, tu vuelis propri piҫhâ-ti. — E plui di un al tornave plui tart e gi diseve:

— Pieri, Pieri, se vès fat el vuestri mût, jo!

Par chist duçh i ùmins che no sôn in buinis cu li fèminis lu clàmin in ajut, za che lui 'l è stat bon di disbratâ-si di dos, che ju judi a disbratâ-si almàncul di une.

El díau no 'l rive mai a finî la glèsie.

Une volte 'l Signor e san Pieri ti rìvin int-un paîs, 'tor misdì, plens di fan che s' intint.

— Çho, Pieri — al clame 'l Signor, — va là di chê fèmine, ta chê çhase e domandi-gi un pôc di pan par caretat; intant jo larai indenant.

E Pieri, ubidient, al va e chê fèmine gi dà un biel pan di surturc tirat fur in chel dal for.

— Diu, çe bon odor che ti â chiste pagnoche... Orco dìndio, çe fan!.... çe che poche sior Dree!.... Çhale mo: el Signor al è za indenant. No podaressi forsi?.... e, çholi par çerçhâ.... dome un bucugnut, e ..... çho.... par çerçhâ.....

E no 'cor dî-lu, lui la disniçe.

— E, ance un pucut, mo!.... E po ancemò chist!... No podaressi çholi dute la me part? Mieç jo e mieç el Signor; eco, cussì va ben.

E al si tache a mangiâ; simpri atent che 'l Signor no 'l si volti e no lu çhati sul fat: al tache 'l pan sot el braç e cu la man al si met a çepelâ.

— Sù po Pieri, pessee!....

— A, Signor, mi dùlin i cai.

— Ben, scurtarai el pas.

Ma Pieri al ti â za mangiat la so part.

— Po ben, gi disarai che mi â dat dome chist bocon cà..... e se mangi ance metat di chist, sarès za la me part.

E sençe dî nè tre nè cuatri gi dà dentri ance a di chel.

— Anìn po, Pieri !....

— Cumò, cumò !....

— Mi reste dome chist bucugnut cà. Corpo di biu, cui mo 'l crodarà-e che chê fèmine mi vedi dat cussì pôc? 'L è mior dunce che neti ance chist. Ma.... dut stâ che cumò che gi sôi donge no 'l si volti !....

Nance dite, che 'l Signor di colp al si volte e Pieri al rive apene a platâ 'l pan sot el braç.

— E po, Pieri, çimût is-e lade ?

— A ! Signor, no mi â dat nuje, no mi â dat; çe orês-o, puere înt, misèrie ance lor come nô.

— E çhò, paçiençe ; un' altre volte.....

Ma in chel el muini di une vile lì donge al si met a sunâ misdì.

„Corpo dal çhan vert ! — al murmuje Pieri ta pançe — ance chiste cumò".

— Ben, Pieri, inzenoglìn-si cumò e ringraçiìn el Pari eterno di dut cuant.

E Pieri al s' inzeglone.

— Ben, Pieri, ten sù li mans in alt e prei-lu che 'l ti dei simpri cussì come fintramai cumò.

Ma Pieri, puer diau, al ten alçade dome une man.

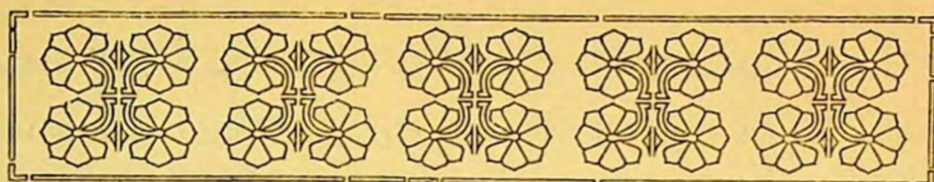
— Ma ben po, Pieri, ten sù ance chê altre! Po, çimût preis-tu tu 'l Signor? As-tu forsi un panariç, pueret?

Infati Pieri viudin-si l' aghe al cuel no 'l pôl çhatâ plui nance la giatàrie ; al alçe ance chê altre man e un bucugnut di pan al fâs doi saltuç, par çhastic propi sot i voi dal Signor.

— A, Pieri, Pieri !.... Ance bausar !....

— Signor, Signor, el vuarê al jere dèbil e 'l odor viveçi fuart, vevi fan, eco dut. Perdonai-mit ! Mai plui cussì !

— Chist che ti sedi come une buine leçion, Pieri : al bausar a gi toce simpri cussì ! No tu varàs sintut mai che un bausar la vedi fate france ; dunce se no tu ti racuardis dai çhastics che 'l Signor al mande ai bausars, impare a no dî bausiis, almancul par che i ùmins no vègnin a capî-le che tu ses un bausarat. E chist che ti sei avonde par cumò e par simpri.

El Signor al çhastie i poltrons.

Une dì 'l Signor e san Pieri ti pàssin donge une çhase. Su la puarte ti viòdin scrofade une fèmine, pacìfiche, cu li mans in grop, sintade sul sçhalin, dibant, sençe fâ nie. Anzi ogni tant, par divirtî-si, ti bute cualchi froçon di pan ai poleç, juste par viodi-u a cori di cà e di là.

Cuant che 'l Signor ti la viot, al gi va donge e gi domande:

— Çe uli-e dî, parone, che stês a lì dibant cu li mans in sçhas?

— E, çho mo, no âi nuje çe fâ!

— No vês di scovâ ancemò la çhase?! Çhalait, çe ledan!

— E! jo stoi contente ance int-al sporc.

— No sês buine di cusî chei sbrendolôç di àbiç che vês intor?

— O, culì no mi cuche nissun, e po... po... jo no sôi po di prin svol plui, no sôi.

— Ben, ben!

E 'l Signor al si tire indaûr e i dis a san Pieri ta vuarelis: „Çho, Pieri, çhol sù une grampade di pluvin e tiri-gi-le tal çhaf a di chê femenate sporce, sdavasse!"

E san Pieri, sençe di nè çeu nè beu, al çhol sù cun duti dos li mans pluvin e gi lu bute sun chei

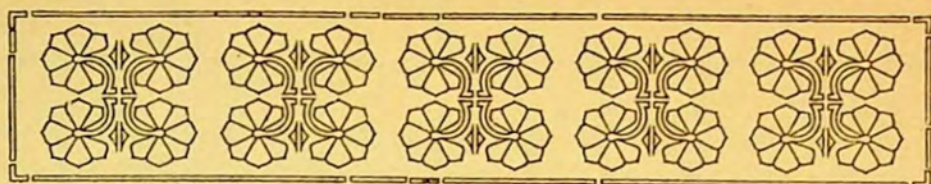
çhavei disgardufaç. E 'l Signor alore al alçe li mans e al dis :

— Che fur di chist pluvìn a dovèntin tantis besteatis che vèdin di tormentâ chiste sdavassate e dutis ches che vuèlin vivi sporcis !...

Apene dit, el pluvin si gambìe in bistïutis che si clàmin pedoi, parçè che chê femine, apene che ju â viuduç, a ja dit : un... *pe... doi...* pe...

Cussì chê femenate sençe voe di fâ dal ben jè stade çhastïade a disvidrignî chel bestean che la ja tormentade fin a la muart, dulà che chei pedoi ân filat une cuarde e l' ân leade pal çhaf e l' ân menade tal poç.

Jessi avar 'l è 'l plui grant peçhat.

El Signor e san Pieri ti rìvin 'tor misdì int-un païsut, plens di fan che s' intint, e van t-une çhase.

— Sia lodato Gesù Cristo!.... Nus des-o alc di caretat, parone?

— Sôi une puere fèmine — gi dis la parone, — no âi nuje çe dâ-us. Viodês ben, âi dome une fujaçe sot da çinise juste par me e pal miò on. Vait, vait cun Diu!....

— A! canae! — al dis el Signor cuant che 'l è fur da puarte, — canae, neâ-nus un toc di pan e dî bausiis par no dâ nuje! E dî. che veve plen el for di pan! A, canae, spiete!

Vân indenant e ti vân drenti int-une çhase mal tignude, cui murs plens di busis e di sfrissuris, e ti çhàtin une puere fèmine donge 'l fûc.

— Sia lodato Gesù Cristo! Parone, nus des-o alc di caretat?

— Galantons, entrait, entrait, vignit drenti. Propi cumò cuei une fujaçe. La mangiarìn insieme. Sôi une puere fèmine, no âi altri che chiste fujaçe e ance chiste la âi fate a fuarçe di bujaçis di vace. Se vês voe di restâ.....

— No, no, parone, che no vês une fujaçe fate di bujaçis. Tirai-le fur da boris mo!

Chê fèmine la tire fur da boris e viot che la so fujaçe jè fate di farine di forment di chê fine. Dute

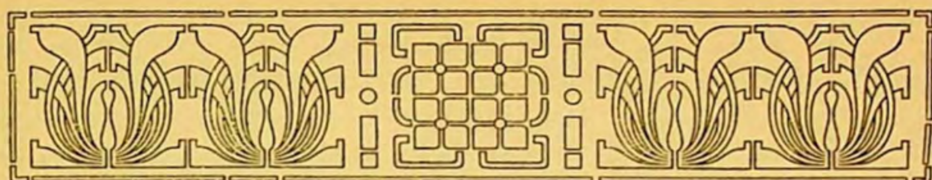
contente chê puere fèmine gi perece 'l gustâ fat a la buine.

E dopo gustat el Signor e san Pieri si mètin indaûr in vïaç. Ma prime di lâ vie di chel paîs el Signor al ja vuarut çhastïâ chê fèmine siore e avare e premiâ chê puere e buine. Come par meràcul chê fèmine siore si çhate a jessi int-al doman ta çhase di chê puere e chê puere ta çhase di chê siore.

Ma 'l plui biel al è che tant une che l' altre a cròdin di jessi a çhase so !

Cussì 'l Signor al çhastìe cui che 'l â 'l cur pelosat e al prèmie cui che 'l è di bon cur.

El Signor al çhastìe i avars e al prèmie chei di bon cur.

El Signor e san Pieri çhamìnin pal mont. Une dì ti rìvin sunt-un prat; lì ti viòdin une puere viçhute che cu la so roce sot el braç ti file sot di un àrbul donge di une vaçhute che ti passone l' arbe. E 'l Signor a gi vâ donge e gi domande la caretat.

— A! galantons, sôi une puere fèmine, no âi che chiste vace, se vuarês bevi propi chist pucut di lat che jai munzut cumò! Çhoit, us lu dôi di cur!

— Che Diu us merti, parone.

E no 'cor dî-lu che 'l Signor e san Pieri lu ân bivut vuluntir, plens di set come che ti èrin.

El Signor e san Pieri si mètin indaûr a çhaminâ; e çhamine che ti çhamini gi càpite indaûr set. Ti rìvin propi sunt-un prat e lì ti viòdin siet bieli vacis grassis come ufiei; e lì donge ti viòdin une fèmine sintade come une prinçipesse sunt-une çhadree. Donge di je ti 'l è un seglot plen di lat 'pene munzut.

E 'l Signor gi va donge e gi dis:

— Parone, vîn tante set, nus des-o une gote di lat?

— A çe lat, çe lat! vait a lavorâ, vait, poltronaç; jo no 'nd-âi lat par voaltris, vait vie di cà.

— Dome une gote, an ves tant a lì!

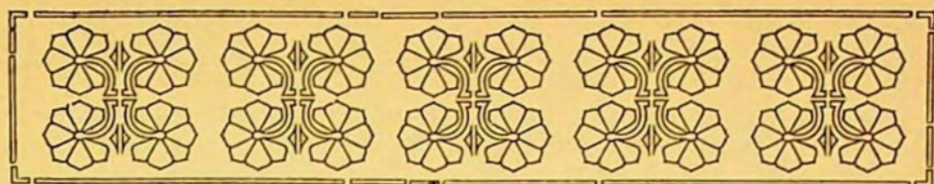
— Nuje, nuje, mars vie di cà!

— Ben, — gi rispuint el Signor, — chiste to supiàrbie 'l è 'l to çhastìc, tu tu saras simpri maludide: avuè propi vîn çhatat une fèmine puere che nus ja fat vulintir la caretat, tu dovente puere come je e je siore come te.

E fat un segno cu la man, si viot a cori li siet vacis e dut çe che ti veve chê siore a svolâ par àjar e po si viot chê vaçhute magre magre a vignî in cà e par àjar la çhase di chê puere fèmine mieze rote e disdrumade.

Eco çimût che 'l Signor al çhastìe i trisçh.

Se tu âs un sac di peçhaç.....

Une dì 'l Signor e san Pieri ti pàssin denant di un palaç, dulà che ti steve un sioron, plen di beç, paron di une pussion di plui di mil çhamps di tiare, ma tant avar che 'l ti vendeve l' ànime al diau pitost di fâ la caretat di un solt sbusat ance al plui puer di chiste tiare.

Al è propi misdì e ai nestris viandanç a gi poche Dree fur di mût.

— Diu, çe fan — al suspire Pieri : ma pront el Signor :

— Çho, Pieri, va ta chel palaç e domande a di chel sior la caretat.

— Ma, Signor, no savês che chel 'l è un avarat dai prins !

— Va là tu !...

E Pieri al vâ.

— Çe ûs-tu vê ?

— Par amor di Diu, la caretat.

— Va fur di cà, poltron, se no çholi sù un boston e...

— Mûri di fan...

— Fur svelt !....

. . . .

— Çimût po, Pieri ?

— Al mi â fat cori sençe misericòrdie !

— Va, Pieri, torne indaûr.

— Ma, Signor, ves-o voe che 'l mi copi ?

— Va là, co ti disi....

. . . .

— Sia lodato Gesù Cristo, us prei la caretat.

— Ses-tu indaùr cà, malignat! Va fur svelt, se no uçi i çhans!

— Ma us prei, bon sior.

— Ben, giò înt, molait i çhans...

U Diu, puer san Pieri, çe muardudis, çe caïnadis, e çe pidadis par liberâ-si di ches besteatis; ma infin a fuarçe di fuarçe al rive in salf cu li oçis.

— A Diu, Signor, çe afars!

— Nuje, Pieri?

— Nuje!! Çhalai-mit!

— Pieri, torne!

— Ma vuares-o che 'l mi tiri une sclopetade?

— Co ti disi, va, va là.

Chiste volte san Pieri mal vulintir, çoteant, dut sanganat, dut sbregat da muardudis al si presente cui voi bas denant di chel avarat:

— Çhalai-mit in ghigne — al scomençe a planc çhalant cunt-un voli chel avarat — de-mit alc, vet misericòrdie di me! dai-mit un bucugnut di pan, se no jo mûri di fan.

Chel sior chiste volte al ja un poce di compassion di chel puer vieli:

— Çho, fator, tu i daras a di chist galanton culì un sac di forment!

— O, graçis! Che Diu us al merti.

E Pieri fur lui content cul sac su li spalis, plui content di jessi sçhampat da sgrifis di chel avarat, che di vê çhatat la magnòcule par in chê dì.

Al rive dut content e legri in façe come che 'l ves çhapat un lot; vuarit ance da vuìdulis.

— Viodis-tu mo, Pieri, se no zove bati dur!

E vie indenant lor par vendi 'l forment là di un mulinar.

Çe-non-è ti jan fat apene pos pàs e çha! fur di une plagne al ven un jeur curint imburit; cun cuatri salç al ti rive donge 'l Signor e al si scrofe donge i siei pîs fricant come un frut 'pene nassut.

Ma svelt daûr di lui un diau dut neri, cu la lenghe fur, lunge lunge, cun doi cuars come doi spiçoç, cunt-une code lunge cui sa çe tant, e fûc e flamis pa boce e pai voi; cu li sgrinfis al pricure di çhapâ-ti chel puer jeur.

— Çe uli-e dî dut chist unfiar? — al domande san Pieri dut plen di paûre, cunt-une tremarole ta barghessis che no us disi!

— Viodis-tu?! Chist jeur je l' ànime di chel avar, che 'pene lât fur tu, 'l è muart di un colp. Apene muart, tu puedis dome crodi-lu, el diau svelt fur da so tane par çhapâ la so ànime che par vuarê di Diu si â gambiat int-un jeur. Cumò lui 'l è vignut a parâ-si donge di me, par sçhampâ-gi al diau...

— A! Signor, ches muardudis... lassai-lu mai lâ a çha dal diau...

— Tâs, Pieri, tâs.

In chel el diau al rive, al si fâs indenant e al si tache a sberlâ:

— Da-mi fur chê ànime, a jè me; 'l è stat simpri un avarat; e i avars dòvin lâ duçh tal unfiar.

— No jè vere, — gi rispuint el Signor — al ja fat ance dal ben. Eco culì la so ùltime caretat.

E gi mostre 'l sac di forment.

— Ma instes 'l è stat simpri un avarat, e un peçhator po a fûc e flamis.

E cussì disint al tire fur un librat di sot di une ale, lu viarç e lu ten denant dai voi dal Signor.

— Ben, jè vere, sì; si sa; no 'l è di just po, diau, che tu piardis, se tu âs reson. Fasìn cussì: butin dut çe che lui al ja dat di caretat di une bande, e di chê altre duçh i siei peçhaç e viodarìn.

E 'l diau content, sigur di vinçi-le.

— Jo açeti — al dis.

Al çhape 'l libri e al si met a contâ i peçhaç. E 'l Signor al struce 'l sac dal forment e cun san Pieri al conte i grans. E conte che ti conti fin che ju â contaç duçh.

— Tros po? — al scomençe 'l diau ridint.

— Tançh e tançh.

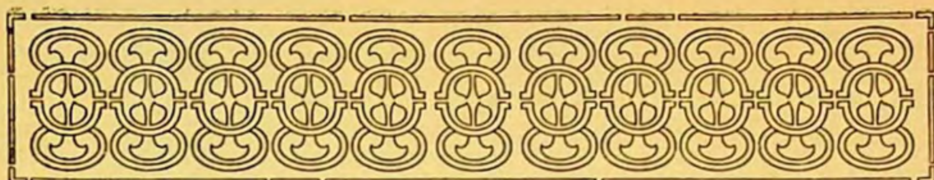
— Eco mo, jè me la so ànime, jè me ; màncin ancemò doi mil ; de-mi-lu fur.

— Alto là ! Ance 'l sac al jere so, dunce ance chel jè so caretat.

Dìsfin el sac, lu disfilìin ; e cumbinaçion, a son propi tançh fii che son peçhaç. E al diau no gi zove sberlâ ; el Signor al binidîs el jeur e 'l diau cu la code tra li giambis al si sprofonde là che 'l è ta tiare, blestemant, plen di ràbie. E 'l jeur al dovente dit e fat un biel àgnul dut blanc come un zi e, come une trupe di bieli paveis, si viot a colâ dal çil un grun di àgnui, che dopo vê fat un çhant al Signor, çhàpin tal mieç chê ànime e svòlin vie in alt.

— Viodis-tu, Pieri, baste ance 'l ultin moment par pintî-si, che subite 'l on al çhate misericòrdie pai siei peçhaç. Dome, dome no si sa mai cuant che si ja di murî e par jessi sigurs che si mûr cunt-une buine òpare, 'l è mior fâ-nt simpri e si è sigurs che si murarà ben. Sas-tu cumò ?

Si def vê fede tal Signor.

Une dì 'l Signor e san Pieri a passin par un bosc. Al ti 'l è un çhalt dal diau. Za dal mês di mai no ja bagnat gote 'l pluvin e 'l è za avost.

Dutis li fèminis ti lis viòdin a trupis intor di cualchi poç e lis sìntin murmujâ e maludî 'l timp e 'l sut; ta campagne i àrbui, i pomars e li vignis dut sec, passît che 'l tire 'l pît. Ance Pieri cul sac su la schene al va daûr dal Signor rugnant come 'l maltimp, sudat come une çhalçe bagnade.

— Spiete, Pieri, vuei provâ la înt di chiste vile par viodi çe che dìsin dal çhastìc che gi mandi pai peçhadors.

Al vâ donge di une fèmine pojade cu la schene come une tamosse parmîs da puarte.

— O! parone, çe fases-o culì su la puarte?

— Mi çhali ator, se butàs sù cualchi blec di nûl dal mar, 'l è un sçhafojaç di murî.

— E çimût po? â-e mo di vignî chiste ploe?

— Ma sì, bèchin pur tant i pulç, al devi sêi za alc in viste.

— Po ben, po ben, mior cussì.

E 'l Signor al tire indenant e Pieri daûr.

Pos pàs, e ti viot sintade sot di un morar di fuee une fèmine ta arbe dute brusade dal soreli. El Signor si viçine:

— Çimût, parone. Çe pensais-o culì bessole?

— A! 'l è 'l unfiar, no si pot plui vivi, jè la fin dal mont ta chist çhalt sençe gote di aghe..... Mi çhali ator par viodi se càpite la ploe!

— Crodes-o che càpiti po?

— E! jo jai sperançe, çho; a jan tant çhantat i giai avuè di matine devi jessi propi donge.

— Po çho, po çho, mior cussì.

E vie indenant lui, e Pieri daûr.

— Po, Signor, — al scomençe san Pieri — çe înt, nance ta misèrie no si recuàrdin di vô e ta bondançe po cemò màncul......

E ti vân indenant e ti çhàtin t-un bearç che dà l' patûs ai poleç une viçhute nete, ben cuside che ti çhante sot vos.

— Chê fèmine là po, Signor, jè plui contente.

E 'l Signor al vâ donge da sclenderade e riduçant al gi dis:

— Çe fases-o culì tal soreli? No sintis-o çe çhalt, çe sçhafojaç; dovarès vignî la ploe, nomo?

— A! çho, galanton, sarès mior sì, ma çe vuares-o fâ; çe che 'l ûl el Signor, si dovi rassegnâ-si; che sei fate la so sante volontat.

— Po brave, brave parone.

E ti vân indenant.

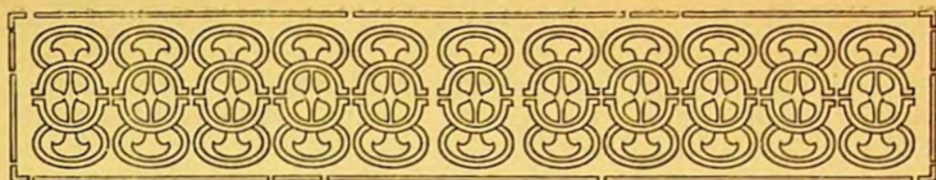
— A, viodis-tu mo Pieri, se cualchidun no 'l si racuarde di me?!

E cuant che ti rìvin sunt-une muntuçe, el Signor al alçe li mans, al clame sù dal mar i nûi al comande a la pluvisine di bagnâ çidine e cujete, di sclarî e ranfresçhâ 'l àjar, ma dome tal çhamp di chê buine fèmine di colâ sui strops di lidrìc, di sborfâ su li pueris vîç cuasi seçhadis.

E san Pieri al viot la ploe a colâ a selis dome int-al ort di chê fèmine buine e tai çhamps di ches altris nance sclip; al sint compassion par ches e 'l dis:

— E ches altris mo, Signor?

— Ches altris?! Che lor vèdin fidùçie ta-i pulç e ta 'l çhant dai giai, che chei gi menaran sigur la ploe.....

Çimût che 'l jùdiche 'l Signor e çimût che 'l on.

Une dì 'l Signor e san Pieri a rìvin donge di un flun; lor dèvin passâ propi di là dulà che spèrin di çhatâ alc par jessi a sotet in cualchi çhasal di campagne.

— Si dovi çirî cualchi puint par passâ di là o forsi cualchi sece; çe dis-tu mo, Pieri?

— E sigur, sigur; anìn par di cà, par chist troi, parmîs dal flun.

Si tìrin donge da rive e vân indenant.

Ma dut int-un ti viòdin un sterp a movi-si come se une bugade di buere gi vès plombat-i adues; po dopo viòdin a vignî fur un on pitost rot e mal vistut, che 'l si çhale ator e, che co 'l viot i doi foresçh al tire fur svelt un rosari lunc come la misericòrdie, al si bute in zenoglon e 'l si tache a preâ cui voi viars li stelis come un citin. Cuant che 'l Signor e san Pieri gi son a tir, cunt-une muse di sant Luîs :....

— O, ànimis benedetis, de-mit, de-mit alc di caretat.....

— Çho, Pieri, — al dis el Signor a planc ta vuarelis — da-gi un sburton e buti-lu drenti.

— Ma Signor, çhalait çe che 'l pree, çhalait çe devot.....

— Tâs, Pieri, struci-lu drenti. Sù svelt, ubidìs.

No zove nè eri nè vâs-tu che san Pieri al devi fâ-lu fâ un sclop ta l' aghe.

— Al savarà lui çe che 'l comande, ma chiste mo jè gruesse! — al pense san Pieri tirant-si daûr dal Signor simpri parmîs dal flun.

— No us pari-e, Signor, — al dis Pieri e 'l si ferme di colp tignint scuasi el flat par sintî mior, — no us pari-e di sintî là int-al mieç dal sbusinor da l' aghe un che 'l sberli. „Salvai-mit, ajut!“ Sintîs-o?

— Mi pâr di sì, anìn plui donge par viodi.

Si tìrin donge e ti viòdin un int-une barce, bombat e çhamese e giachete di sudor, e ti lu sìntin a blestemâ come un danat, dut imbrojat che no 'l pôl mai menâ la barce donge da rive parçè che simpri la curint gi robe 'l lavor za fat: E jù sangos... e còrpos e jù duçh i sanç dal paradîs.

— Dai-imit une man, che 'l diau us puarti; judai-mit!

— Çho, Pieri, da-gi une man; creve un ramaç e buti-gi-lu.

Podês crodi! san Pieri al reste di clap. No 'l si mof; cunt-un voli al çhale 'l Signor cun chel altri chel puer on.

— Ma çe 'l pensi-e 'l Signor? — al dis tra di sè.

— Ma sù po, no tu sìntis; prest, ti disi, da-gi une man.

— Ma... e...

— Da-gi svelt.

E 'l puer san Pieri come un che 'l ja di bevi 'l vueli di riç e che 'l ti slunge la man par çholi la taçe siarant magari i voi, cussì lui al tae cu la ronçee çiziline une ramaçe e la slunge a di chel puer diau.

— A! che 'l Signor us binidissi... — al dis chel apene che 'l è fur dal pirìcul. — Us ringraçi propi di cur...

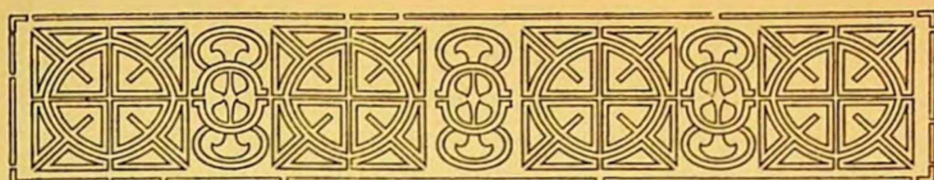
— Vait, vait a çhase; nuje, nuje; si devi pur judâ-si un cul altri. Vait cun Diu! — al rispuint el Signor.

Un di cà e doi di là. San Pieri e 'l Signor fàsin doi pàs sençe dî gheç. Ma san Pieri no 'l pôl tignî plui e 'l dis:

— Ma saves-o vo, Signor, che 'n vês di bielis; chel puer on là vie che 'l preave come un sant lu vês fat fâ un bon bain, chiste figure sporce inveçi che 'l blestemave a lu vês judat e fat tirâ fur dal pirìcul; e sì che dìsin che premiais i boins e çhastiais i trisçh.

— Tâs tu, Pieri; viodis-tu — gi rispuint el Signor — voaltris ùmins çhalais simpri çe che viodês par di fur e jè vere, no podês çhalâ çe che si masène drenti. Çhale mo: chel là vie che 'l pareve un sant no 'l jere altri che un sassìn e lari; al jere platat ta chel sterp par spietâ e fâ-gi la fuee a di chist puer on; chist inveçi al jere un puer on çhariat di siet fruç, che, se 'l murive tal flun, a varèssin patit fur di mût; al blestemave, ma lui ve al saveve çe che 'l diseve, al jere scuasi un sbroco dal displasè e da ràbie; viodis-tu, Pieri, se âi vut reson di fâ cussì? Ti compatissi, Pieri, tu ses ance tu un on.

'L on al jùdiche simpri mal.

Une dì 'l Signor e san Pieri çhaminant par un troi a rìvin propi donge di un puint. Lì di une bande, sot di un san Zuan al sta scrufugnit un on tra i trente e i cuarante ain, dut rot, sporc, cunt-une muse dute ingrispade. Apene che lui a ti ju viot a capitâ, al dà di gafe al rosari e al intone un parinestri:

— Puer on, — al pense san Pieri, — al ti judarà ben el Signor cumò, vin za alc ance par te tal sac.

Ma 'l Signor al pâr che no 'l si 'nacuarzi nance di chel puer diau.

— Ma çimût; che 'l vedi alc pal çhaf che no 'l si volte a çhalâ chel puer lì; spiete mo un pôc, — al pense san Pieri.

E jù tos di cà e tos di là, al si ferme, al si lamente dal sac, al çhante, al si tache a sivilâ, a çhacarâ bessol, al murmuje, al fâs di dut insume par fâ voltâ 'l Signor; za 'l prepare ance 'l voli par dâ-gi une çimïade. Ma no zove propi nuje afat. A pàssin indenant: el Signor denant e lui daûr; a pàssin el puint.

Propi 'pene finit el puint di là da l' aghe ti jè une vile, un biel païsut di çhasis tal mieç di plagnis di ùe madure (jere propi 'l autun) nere e blance, e çhanç di cà e çhanç di là; un bon odor di pomars: un paîs furlan di autun!

— Juste ben, che sîn cà — al pense san Pieri, — juste che podarìn passâ la gnot t-un jet.

Vân indenant, vòltin un comedon di strade e propi lì ti sìntin un çhant plen di miludìe pitost disperat, a vân indenant, çhàlin t-un bearç e ti viòdin une trupe di fantaç che ti çhàntin come sarenis sot di un barcon.

— Çe dal diambar ti jan-o chei fantaçaç là! Sporcaçhons, dome amor, dome amor, sence mai o pôc pensâ al Signor! — al dis san Pieri al Signor a planc, s' intint, par no fâ-si capî. Ma 'l Signor sençe scomponi-si di ches peraulis al pete une corete ta chel bearç e podês dome imaginâ-si, çimût che 'l si sint san Pieri co 'l ti sint la vos dal Signor:

— Sù po fantaç, za che vuè jè fieste pai doi nuviç, fasìn une çhantade a la furlane. — E lu sint a intonâ di prin la vilote:

Chê viulute palidute
çholte sù dal vas cumò
int-al sen a la me frute
l' aî mitude propi jo.

e po chê altre:

Se savessis, fantaçutis
çe che son suspirs d' amor;
a si mûr, si va sot tiare,
e ancemò si sint dolor.

A! se tu vessis viudut san Pieri a saltâ, a tirâ fur tant di rosari, a fâ tant di crosons! Puer on, no 'l sa çe fâ; no 'l sa se 'l â di platâ-si.

— U, çe scàndul, çe scàndul! cussì al aviart cun ches canais!.....

Ma in chel al càpite 'l Signor:

— Çe ves-o fat, Signor?! Çe scàndul! Podês po ben po pridiçhâ po vo, Signor, cuintre 'l viçi, e vo!... A!...

— Tâs, tâs là, Pieri.....

— Chisti canais tant e tant; e po vait a pridiçhâ che si dovi fâ la caretat e vo chel puer on là vie nance çhalâ-lu no.... A! sì, sì!.....

— Viodis-tu, Pieri; tu tu devis imparâ ancemò a judicâ un on. Tanti voltis che ti jai dit zaromai, Çhale mo: chel puer on là vie che 'l preave, çe 'l jeri-e? Une canae che 'l preave, che 'l doprave 'l miò nôn, sas-tu parçè? Par tirâ fur ai stùpiç i beç da sachete par po bevi-u e mangiâ-ju in ostarìe a sun di balis. Jè vere che son tantis di ches figuraçis, ma 'l çhastic o prest o tart ju mostrarà a la înt dal mont chisçh ipòcriç, sençe fede; chisçh zòvins inveçi, çe fasèvin-o di mal po? Çhantàvin contenç pai nuviç. Pensavin-o alc di mal forsi? Dunce son zòvins, contenç e legris e jo, 'l è juste in pont chist chel che fasi, jo a vuei che 'l on al vivi content e filìç. Zuvintut e ligrìe e amor jè une robe. Viodis-tu, Pieri, ten in amenç dut chist!

Viot di no fâ dal mal al furistir.

El Signor e san Pieri si çhàtin a jessi int-al mieç di un bosc propi cuant che 'l soreli al è par lâ a platâ-si e la gnot a ven sù plancut çidine, vistude di un tul di stelis compagnade di un ajarin cujet, friscut che gi busse i voi di rosade. A ti 'l è za mieç scurot. San Pieri, plen di sbìgule di çhatâ-si int-a chel luc plen di piricui, al gi dis al Signor:

— Signor, çimût vîn-o di fâ par usgnot? Dulà vîn-o di durmî, çhalait, 'l è za cuasi scur e.....

— No stâ vê paûre; çhale daûr di chel muntisel; viodis-tu chê çhase? Là çenarin e duarmarin fin che 'l cricarà 'l dì.

— Sôi propi strac, ve, Signor, el sac, se 'l è ance net, al çhalce li spalis e jo sôi un puer vieli....

— Tâs, tâs, çhacaron, ve' che sîn za donge di chê çhase; çhale traviars di ches fueis chel lusor di chê lun! Lu viodis-tu?

— Sì jo, lu viodi sì!

E san Pieri di gust al pete un salt content come une pasche.

A bàtin.

— Buine sere, ànimis cristianis; prees-o 'l rosari? Brave chê înt — al dis el Signor lant drenti — nus des-o un poc di puest, sîn furistirs e vîn fan e sun.

— Vulintir, vulintir, galantons! — al dis un vieli pojat cu la schene tal çhanton dal puartefurdinape

e al dà une oçhade di brut ai doi e al torne a tignî sù rosari.

— Signor, ves-o viudut i voi di chel on?

— Tâs tu, Pieri.

— Çe che 'l crustave i dinçh co 'l preave li avemariis?

— No stâ vê paûre tu!

Finit di preâ, chel on al dismonte jù dal fogolar, al va dret ta vìntule, al tire fur une plàdine di vuaìnis e un par di fetis di polente.

— Signor, çhalait çe gobe che 'l ja, Diu nus vuardi dai peçhâç! – al çizìche san Pieri ta vuarelis dal Signor.

— Se vês voe di durmî par usgnot, là jè la ceze!

— Juste ben ve che sîn ance stufs e stracs!

— E doman po cuant lares-o vie?

— E, apene che 'l criche 'l dì!

— Va ben, va ben, buine gnot, durmit ben, galantons!

— Vait cul nôn di Diu, che 'l Signor us binidissi!

E 'l Signor e san Pieri a vân su la ceze; si poin e duàrmin.

Tal doman a l' albe si jèvin e si mètin in vïaç; çhamìnin, çhamìnin, e ti rìvin sunt-une crosade.

Dut t-un colp al salte fur un on, chel gobo da sere prime, cun tant di curtìs e al si tache a sberlâ:

— O i beç o la vite.

E 'l ti çhape san Pieri pa cope.

Puer san Pieri, se tu lu vessis viudut!

— Ai, ai, Signor, al mi sçhafoe!

— Sù, svelt, Pieri, tachi-gi la çhaveçe! — gi rispuint el Signor e cunt-une man al toce chel on pa gobe e ti lu fâs restâ fer come un clap.

Pieri svelt come un glir al si dislee la cuarde che 'l ti â simpri 'tor da vite, al fâs un laç e gi lu tache 'tor dal cuel.

Chel gobo al lasse colâ 'l curtìs, la so muse si slunge, gi cres une code, el çhapiel al scomençe a a movi-si e dos vuarelatis lungis e largis almàncul come li fueis di verze a ti sàltin fur a pendolon e lui al ti scomençe a rontâ i-o, i-o.....

— Figurate, tu cagaras li friçis cumò, — al scomençe san Pieri e gi mole un par di puins di vueli sant. El Signor al fâs cul det une cros su la schene a di chel mus.

(Par chist duçh i mus in zornade di vuè jan ancemò chê cros par çhastic).

Cun chist mus si tàchin a çhaminâ.

Çhamine che ti çhamini ti rìvin 'tor misdì int-un mulin. Stracs e plens di fan come che son, a van in cusine par domandâ la caretat.

— Po vulintir, galantons, sintai-sit culì in taule cun nô ; sîn a la puere, jè vere, ma baste 'l bon cur.

Dopo vê mangiat insieme cun chê buine înt el Signor el domande al capo di famee :

— Us coventaressi-e forsi cualchidun pal mulin?

— Po magari, galanton, par tant che vîn çirut, no vîn pudut çhatâ nance un che 'l vedi açetat di lavorâ — gi rispuint el mulinar.

— Po ben, — al torne a dî 'l Signor — jo us puedi dâ propi un lavorent che 'l val tant aur che 'l pese.

E chel on al si çhale ator e 'l pense :

„Che 'l vedi di dâ-mi chel carampan di vieli a lì?"

— Po dulà is-e chist on? — al dis po fuart.

— Çhalait mo — gi rispuint el Signor — chel mus a lì tal bearç. Vignit di fur cun me.

— O ! no varès mai crudut che vo cun chê muse di bon mi vuaressis çholi pal cul !

— Ma no, no, nance par ideis, vignit di fur.

E 'l Signor in alore al dislee 'l mus leat par un pal di une spiàrgule e al gi mole une pache al mus.

— Viodarês ben cumò !

E propi par ver el mus svelt come une spade al çhol bessol su la schene doi tre sacs a la volte e ju sçharie sunt-un sçhalar. Dopo vê fat la vore, al si presente bessol denant dal Signor.

— Viodes-o, çe braf che 'l è !

— Ben, ben, lu provarai. Trop vuares-o vê di lui?

— Jo no us lu vendi ; us lu impresti par un an e une dì e par chist nauli jo domandi un napoleon !

— Va ben, cà la man e a riviodi-si!

Cussì dopo vê fat el contrat e plens come mucs, el Signor e san Pieri tòrnin indaûr vie pal mont.

Intant el mus al fâs dutis li voris di çhase; al puarte fur, a puarte drenti sacs di farine e di forment, al regòle parfin i nemai, al nete la stale, al met la sçharnete ta trombe e al mostre che 'l val propi un milion e mieç. E 'l mulinar gi ûl un ben di vite, ma no cussì la so fèmine e 'l famei che lu çhàlin di brut parçè che gi la fâs e 'l puer mus inveçi di magnòcule par spese, al devi parâ jù une buine puriçion di... legnadis.

Ma 'l è za passat un an e une dì, e 'l Signor e san Pieri dopo vê passat dut el mont a tòrnin là di chel mulinar tal Friûl!

— Bon dì.

— O, ses-o za cà? Jai provat el mus, al val propi beç, par chist jo us prearessi di lassâ-mi-lu ancemò par cualchi mês e us darai...

— Nuje, nuje, galanton, sîn d' acordo cussì e si dovi mantignî la peraule, po capi. Sîn vignuç a çholi propi 'l mus — gi rispuint el Signor.

— Us prei, galanton, lassai-mi-lu, us prometi che lu ingrassarai, che lu fasarai doventâ toront come un ufiel.

— Nance par ideis, de-mit el mus e ance 'l napoleon!

No zove nè predi nè frari, el mulinar al mene fur da stale 'l mus e vaînt come un frut gi lu consegne al Signor; san Pieri lu çhape pa çhaveçe e vie pa strade.

— E chel napoleon? Signor, çe, vîn-o di crompâ cualchi pedane? Opur tignî-lu cont par crompâ alc di mangiâ, cualchi poleç o...?

— Tâs, Pieri, anìn indenant!

E Pieri al va indenant cul çhaf bas:

„And-â-e mo di bielis chist benedet di Signor!“ — al pense lui.

Sot sere ti rìvin tal fresc sun chê crosade.

— Çho, Pieri, — al scomençe 'l Signor — çholi-gi la çhaveçe !

— Po sì, sì, puere bèstie, — al dis san Pieri — 'l è di just, che 'l passoni ance lui, cui sa çe tanti legnadis che 'l ja çhapat là di chel mulinar... — e al va donge dal mus e lu dislee. Çe-non-è apene disleat el mus al gambìe forme, gi cole 'l pel, gi sparìssin li vuarelis, la code gi sçhampe, insume al torne chel gobo d' in chê volte, vistut come prin di doventâ mus.

— A ! Signor !.... (chel gobo lant cun lor al veve sintut tanti voltis san Pieri a clamâ 'l Signor cun chist nôn) perdon, perdon, sôi culì in zenoglon, no fasarai mai plui cussì.

— Ben, is-e vere mo ?

El Signor 'l alçe 'l det e come che 'l è gi dis :

— Ben, no stâ fâ mai plui cussì ; rispiete i furistirs, i piligrins e ti larà simpri ben. Li legnadis che tu âs çhapat là dal mulinar che ti sein di spieli ; çho i beç che tu âs cuistaç, chist napoleon, e va a çhase, fâ-ti cognossi da to fèmine e dai tiei fruç, conti-gi la stòrie, el to peçhat, el çhastìc, el perdon e vif content par dute la to vite. Jo sôi 'l Signor sì, vignut apueste par insegnâ al on a jessi just e bon.

Podês dome crodi la ligrie, la fieste che gi fàsin a chist puer gubut, 'pene rivat a çhase !

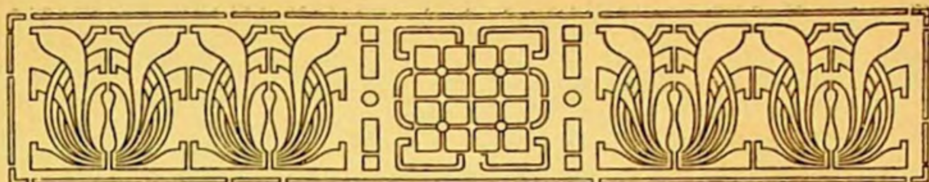
— A ! ses-tu tu, o la to ànime ? ! Par duçh i fossai ti vîn çirut par çhatâ-ti ; vîn za fat dî tanti messis pa to ànime. Ses-tu propi tu, el miò on ? — gi dis la so fèmine 'pene che lu viot.

— E ! sôi jo, sì !

E lì gi conte dute la so stòrie.

E dopo d' in chê volte duçh i viandanç che rivàvin là di chê famee, vignìvin simpri çholç sù cun dut el cur e vèvin dut çe che vuarèvin.

La corodele tradîs san Pieri.

Une volte 'l Signor e san Pieri pàssin donge di un çhamp. Çe-non-è un jeur al càpite fur imburit di une plagne e 'l si inçopede tai pîs dal Signor.

— Çho, Pieri, svelt; viarç el sac e çhapi-lu dentri!

— Eco fate. E cumò çe vîn-o di fâ di lui? Saves-o çe, Signor, juste ben che no vîn plui di mangiâ.

— Sigur, Pieri, noaltris fasarìn une buine çene! E tu che tu ses bon di frizi, a tu faras di cogo!

E ti vân indenant. Ti rìvin int-un paîs propi cuant che 'l soreli stuf di çhalâ 'l Friûl, 'l è fermat tal mieç di doi blecs di nul par çhalâ ancemò une volte i contadins come par çholi-ju pal cul, çe tant che si strussin par vê 'l pan a gustâ.

Ti viòdin la frasçhe sunt-une puarte e ti vân drenti.

— Buine sere, siore ustèrie.

— Buine sere, galantons.

— Che nus puarti mieze boçe di vin. — E intant tu Pieri va a fâ cuei el jeur.

— Va ben, Signor.

Intant san Pieri, on pràtic come che 'l è, i dà la gaffe a di un curtissat, lu uçe cu la so runçee e po 'l si tache a spelâ-lu e a scuartâ-lu e lu bute int-un lantian.

— Diu, çe chel çîs : — al dis a planc, — e çe gras ! Umm, çe odor ! Spiete mo !

No podaressi çerçhâ se 'l è bon ?... Uu !... çe bon ! E... çhale mo chist bocon culì al è za cuet, a jè la corodele. Umm, no la podarès mo mangiâ jo, cun chist crust di pan ? Çe dal diàmbar ûs-tu che 'l Signor al si vedi di nacuarzi-si !...

E dit e fat, a la tire fur cul piron e 'l si met a mangiâ. Apene mangiat, al dà une çhalade tal lantian.

— Signor, el jeur al è cuet, al è. A ja-o di meti-lu in taule.

— Is-el cuet ?.... Ben puarte, puarte.

Pieri al càpite lui : int-une man al â 'l lantian e cun chê altre 'l si nete li mostacis dal gras. Prime al veve za prontat el mantil e i tavajuç. Cun san Pieri no si scherçe : lui al sa ance 'l mistir dal camarir. E 'l ti met un plat par sè e un pal Signor e di buine voe a si tàchin a mangiâ.

„Diu, çe 'l ja-e 'l Signor, che 'l çir tal plat" ? al pense ta panço, „che 'l çiri propri la..."

— Çho, Pieri, dulà is-e la corodele ?

„A-o dit jo che 'l diau no 'l duar mai" !

— Ma, Signor, jo no sai jo, no âi stat atent, pôl stâ-i che 'l jèur no 'l vedi vut nance.... corodele ; çho, tal miò plat no jè....

— Devi jessi cussì sì, — al dis el Signor ridint da bulade di Pieri.

Ma Pieri tra passut di prime e tra la sbìgule che Diu nus judi, no 'l pôl parâ ju nance boçhade.

— Sù po, Pieri, çe âs-tu che tu ses cussì lichignôs ? As-tu forsi la corodele sul stòmit ? No stâ mìngul crodi che ti dôi la colpe a ti ? Mange, mange.

— No puedi, Signor, jai come un grop culì tal cuel, pitost un got di vin, — al rispuint san Pieri cunt-une vos che apene si sint.

Finit di mangiâ 'l Signor al pae 'l cont e vân a polsâ i vues stracs dal vïaç.

Puer san Pieri ! çe gnot di unfiar ! No 'l pôl siarâ voli !

„Che 'l si vedi nacuart — al pense, — che 'l si vedi nacuart? Al ja pur dit di no! E po çe che 'l è stat 'l è stat!"

Cun chisçh pinsirs dopo vê gambiat sot da plete mil pusiçions pôc prime che 'l crichi 'l dì finalmenti al çhape 'l sun pa gabanis. Ma sul plui biel:

— Sù, sù, Pieri, jeve sù che prin di misdì dovarìn rivâ in çitat.

E san Pieri voe o no voe sù lui malcontent, che s' intint, daûr dal Signor.

Epur lui al dovarès jessi content; a lì di primevere tal mieç da nature; ta chel ajarìn prufumat di duçh i odors di rosis e flors, e po bagnâ-si i pîs tal agaçon, e po sintî ogni tant fur di un sterp cualchi rusignul che 'l zorne content donge dal so nît, e ogni tant viodi in alt une udulute tal mieç dal net dal çîl a movi-si a scossadis cun ches alutis, e po sintî chel çhant sutil che pâr che 'l clami 'l on: „in çil, ven sù in çil" e po viodi a cricâ 'l dì! Viodi 'l çîl di grîs doventâ color di rose e po zal come une rose di fûc e po come une grande bore rosse el toront dal soreli cucâ travars dai pomars e viodi-lu mandâ i siei rais come une ploe su l' arbe e çhalâ-si ta ches gututis di rosade che ti pendòlin, si zìrin e po còlin di une fuee sun chê altre: dut chist çe is-e par san Pieri? Lui al ja la corodele sul stomi, lui!

E un pàs donge chel altri cuant che a Diu gi plas a rìvin ta çitat. Ma pene rivaç no ti viòdin altri che musis seris, vôi bas, in nissun luc avîs di bai, di fiestis come ta grandis çitaç e màssime ta capitals.

— Çe dal diàmbar a ja-e di sêi culì? — al pense san Pieri e al ûl domandâ-gi al Signor, cuant che lui al gi dis:

— Pieri, domandi-gi çe che 'l è culì a cualchidun.

Pieri al si fâs donge di un soldat. Si çizìchin sot vos e po Pieri cunt-une muse dure dure al torne donge dal Signor.

— E po, Pieri?

— A! Signor, Signor, çe robonis! La fie dal re jè malade sul sèrio; duçh i dotors la jan za spidide

e si spiete moment par moment che suni l' angunie di muart par je. I dotors son simpri donge 'l so jet, ma forsi no zovarà nie. El re al promet che cui che la vuarîs al çhaparà un sac di napoleons, ma, jai za dit, no si â nissune sperançe.

— Ben, Pieri, jo ti fasarai çhapâ chei beç. Sint: va là; dis che tu tu ses un grant dotor. Po, se ti cròdin, tu entraràs ta çhàmare da fie dal re, a lì tu tu staràs bessol un' ore siarat drenti; l' ùniche cure che tu âs di vê jè che tu tìris fur la to runçee çiziline e che tu gi tais vie 'l çhaf; tu metaràs 'lore 'l çhaf in fresc tal urinal e dopo un' ore tu lu tiraras fur; tu lu tacaras donge dal bust e la fie dal re sarà vuaride avual.

Dret come un pichet san Pieri al si presente là dal re:

— Jo, Maestat, sôi pront a vuarî vuestre fie.

— Tu?! Is-e vere mo? O, magari! un sac di napoleons a ti darai.

— Sì, jo, dome dovês lassâ-mi bessol un' ore ta çhàmare di vuestre fie.

— Çimut che tu ûs!

E 'l re stes lu mene ta çhàmare di so fie.

San Pieri al si siare drenti, al tire fur la ronçee e jû un colp: el çhaf al si distache, un flun di sanc al imbombe i cussins, i ninçui e 'l jet. La prinçipesse no respire nance plui.

E 'l çhaf al va a finî-le tal urinal, e sintat sunt-un çhadreon, san Pieri al spiete che passi chê ore.

Passe un' ore.

— Tun, tun! — a bàtin la puarte.

— Spietait ancemò un moment! — svelt al tire fur el çhaf, e lu met donge dal bust, ma çha' strïament, no 'l ûl propi tacâ-si. A, puer san Pieri! Çe afars! Al si tache a vaî come un mat.

— O sôi futut! Çe â-o di fâ cumò?

Tun, tun, — Viarç po dotor! — jè la vos dal re.

Çe â-o di fâ, puer jo!

Punf! jù la puarte. E 'l re al ven drenti in persone e al viot chel sanc e so fie muarte sassinade.

— Çe âs-tu fat, canae? Tu copâ me fie? A! chist maçili tu lu pajaras in cros. Vuardis, leai-lu e menai-lu vie e metè-lu in cros!

— A, Maestat, perdon, perdon, misericòrdie!

— Vie, mars!

— A! no pot salvâ-mi che 'l Signor, — al dis tra di sè passant pa stradis da çitat leat come Barabe viars el luc da condane. E tal mieç di doi soldaç vie lui di chê bande da force.

Çe-non-è sunt-une crosade san Pieri al ti viot el Signor.

— A! Signor, Signor, salvai-mit!

— Dulà menais-o chist on? — al dis el Signor ai soldaç.

— A la force.

— Çe 'l ja-e fat?

— Çe che 'l ja fat?! Al ja copat la fie dal re.

— No jè vere, molè-lu, anççi menai-lu là dal re par che 'l çhapi el sac di napoleons; la fie dal re jè sane come un pès.

— Se jè vere..... turnìn indaûr e viodarìn.

I soldaç dàn di volte e tòrnin indaûr pa strade di prime e, rivaç che son denant dal palaç real ti viòdin sul barcon la prinçipesse e sot el barcon pront un cavalir par fâ 'l amor.

E 'l re dut content al dà 'l sac di napoleons a san Pieri. San Pieri, vieli come che 'l è, al ja tante fuarçe in chel moment che, çhapat el sac su la schene, lu puarte come une plume e al rive sun chê crosade dulà che lu spiete 'l Signor.

— Viodis-tu mo, Pieri!

— Po, Signor, dopo disarês che jo no sôi bon di nuje!.....

— Da-mi cà i beç che come simpri ju spartissìn.

San Pieri al poe jù el sac e 'l Signor al si met a fâ i gruns, san Pieri lu çhale.

— Çinc jo, çinc tu, e çinc cà.

E cussì vie indenant.

— Ma, Signor, parçe tasês-o tre gruns, se sîn dome in doi?

— E! Pieri, — al dis el Signor dopo vê finit di fâ i gruns — çhale mo: chist grun cà 'l è 'l miò, chist 'l è 'l to e...

— E chist mo?

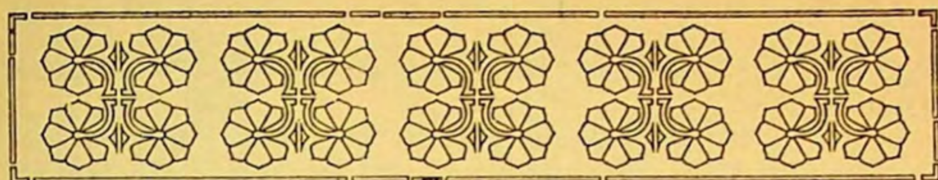
— ...E chist al è par cui che 'l ja mangiat la corodele!

— Signor, Signor, — svelt san Pieri — la jai mangiade propi jo.

— Viodis-tu, çimût che ti âi çhapat tal laç? Tu tu âs fat mal; la paûre jè stade 'l to çhastìc. A! Pieri, Pieri, ten ben a menç. La bausìe o cumò o dopo a càpite jù dai nui. Ti perdoni, ma no stâ fa mai plui cussì....

— No, no, us prometi, Signor.

El Signor al çhastìe i supiarps.

Une dì 'l Signor e san Pieri a ti pàssin donge di une fusine di fari. Su la puarte al stà pojat un fari cugnussut par dut par un supiarp.

Par chist el Signor al gi va donge e

— Bon dì, mestri gi dis

Ma il fari no gi rispuint.

— Bon dì, mestri, — al dis indaûr el Signor.

Ma 'l fari no gi rispuint nance chiste volte.

In alore 'l Signor che 'l sa dut cuant al dis plui fuart:

— Bon dì, mestri sore duçh i mestris.

Chiste volte 'l fari al si volte come se 'l fos un prìnçip di Mòdine e al rispuint dome:

— Bon dì.

E 'l Signor sençe dî nè tre nè cuatri al çhape san Pieri carampan come che 'l è di 80 ain, pai pîs, al si tache donge da fusine, al bute sù çharbon e po al bute drenti san Pieri. Dopo di vê-lu ben ben rustit e vê-lu fat doventâ ros come un giàmbar frit, a lu tire fur, gi dà di man a di un marcelat grant come une maçuele, lu tache sul lincuìn e jù colps e colps. San Pieri no 'l vif plui; el so cuarp 'l è a bucugnuç e a froçons come 'l pan gratat.

El Signor al mole une sole soflade; chei bucugnuç a si unìssin e san Pieri al è lì san come un

pès e di plui zovin e fresc come che 'l vès nance vinçh ain.

E po si çhòlin sù e vie fur.

— Po, corpo dal mostro — al dis el fari restat bessol ta fusine, — se 'l è stat bon di fâ cussì chel batècul a lì, no â-o di jessi bon di fâ jo?

Al va disore, al tire so pari fur dal jet, so pari pueret, che 'l è za plui di doi ain che 'l spiete di tirâ 'l pît, lu çhol su la schene e lu puarte jù ta fusine. Gi dà dentri cul sfuei, al met sù çharbon e cuant che 'l ti â preparat une buine tugarele, al çhape so pari e lu bute drenti, al spiete che 'l si rustissi ben ben, po lu tire fur, lu pronte sul lincuìn e jù marceladis. Cuant che chê çhar rustide jè za ben pestade, al prove ance lui a soflâ; ma sofle che ti sofli chei bucugnuç no vuèlin movi-si:

— U Diu! cumò ve che âi copat miò pari! Puer mai me! Çe â-o di fâ, jo, mestri sore duçh i mestris? Al è mior che lei a clamâ chel di prime e che lu prei tant che 'l vedi misericòrdie di me.

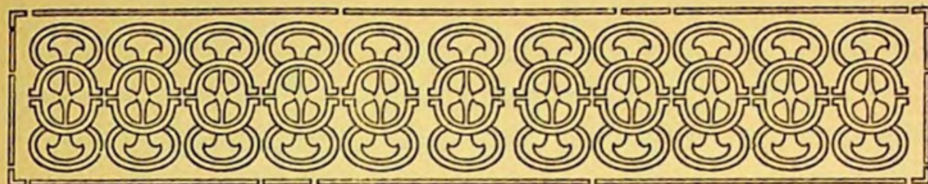
Al si met a cori e finalmenti ju çhape, el Signor e san Pieri.

— O! mestri sore duçh i mestris, çe ves-o che vês cussì coret?

— A! no sôi plui nance mestri, no; âi vuarut jessi di plui di vo e âi copat miò pari, vet misericòrdie di me e faset tornâ miò pari almàncul come che 'l jere prime, almàncul par no vê la nòmine di sêi sassin.

— Viodis-tu mo, se tu ses cui sà çe on? jo viodi 'l to pintiment, viot di no jessi mai e po mai supiarp; çe che ti â toçhat, ten simpri a menç; va a çhase, to pari 'l è tal jet malat come prime. Ma tu viot di no jessi plui supiarp.

Cui che 'l ja la rogne che 'l si la grati.

El Signor e san Pieri e san Zuan ti rìvin sot gnot denant di une çhase: ti èntrin.

— Sia lodato Gesù Cristo! nus tignîs-o a sotet chiste gnot? — al dis el Signor a la parone di çhase.

— Sì jo, cun chel pat che doman a buinore mi judais a bati 'l forment!

— Sì, nô!

E dopo vê çenat in famee, la parone ju mene a durmî su la ceze; san Pieri, plen di sun e durmion come che 'l è, al si bute subìte jù propi donge da sçhale, po tal mieç di lui e san Zuan al si poe 'l Signor.

Tal doman apene che 'l çhante 'l gial, a càpite sù chê fèmine; si met a sacodâ san Pieri che 'l è 'l prin, lu dismof e rabiade gi dis:

— Giò, çimût sîn-o d' acordo? Parçè no jevès-o sù?

— A! ancemò cualchi minut tant che mi dismovi.

E san Pieri al si volte di chê altre bande e 'l s' indurmidîs.

— Çho, sês stracs, us lassarai ancemò mieze ore, ma se no jevais nance alore, us onzarai cunt-une bachete

. . . .

— No ses jevaç ancemò? A! mostaçhons, poltronaç!

E jù cuais a puer san Pieri che 'l ti 'l è 'l prin.

Podês crodi chei altris doi si dismòvin e a sintî san Pieri, a lamentâ-si pa bachetadis si mètin a ridi come maç.

— Diu, Signor, çe afars! E pur jai ancemò sun e ance voaltris a dovês vê-nt: savês-o çe. Signor, fasìn cussì: za mior dos cuais che jevâ-si cumò; cumò, vignit vo culì sul or.

— Sì, sì, çimût che tu ûs!

E tòrnin a durmî.

Torne sù je chê fèmine:

— A! canajatis, cussì a si manten la peraule! Spietait spietait, tocs di piçhaç! Prime jai unzut chist cà che 'l è sul or e cumò tu lis çhaparas tu che tu ses tal mieç.

E jù su la gobe dal puer san Pieri.

— Ai, ai, Signor, çe cuais, — si met a sberlâ san Pieri cuant che chê femenate jè lade jù indaûr abas — ja-o di paidî-lis po par duçh jo, a no, sacredavanzete! Çhò, Zuan, ven tu tal mieç e jo vegni tal to puest!

— No 'l è mior po, Pieri, che jevinni?

— Çe jevâ! And-âi ancemò sun jo!

— „No lis çhaparai po dome jo“! al pense san Pieri.

A fàsin cussì e tòrnin a durmî come tre salamps.

Dopo mieze ore torne su je plui malignade di simpri, che fèmine.

— Çhans e là! Jè ore di finî-le! El soreli 'l è za alt. No vês di vignî jù po a bati 'l forment? Spietait mo, prime jai unzut chisçh doi cà, cumò no mi reste che di bati chel cà vie, jevarês po dopo.

E jù cuais par di lunc e par traviars e simpri su la schene di puer Pieri.

— Signor, Signor, jevìn, jevìn mai sù, mi la viodi brute culì, 'l è mior lavorâ, anin mai jù.

E san Pieri el prin jù pa sçhalete, po san Zuan e ùltin el Signor.

— Çholet culì 'l batali — a dis chê fèmine — e batet!

Un côl di forment al è tal mieç dal bearç. Ma 'l Signor al tire fur svelt la lesçhe e 'l açalin e gi dà fûc.

— A! brute canae, çe âs-tu fat?! Sôi ruvinade cumò.

— Sigur, brute femenate, che meretais! Altri che molâ legnadis! — gi dis san Pieri content come une pasche.

— Taset vo, fèmine; taset, taset, lasset fâ di me vo; viodarês ben.

E tant jè vere che apene finit el fûc, la bule, i spics e i grans dut 'l è ben separat, chei di une bande, chisçh di chê altre.

E ance chiste volte san Pieri al ja duvut inglutî la contenteçe che 'l veve viudint chê fèmine a lâ in malore; e dut rabiat ance cuintri 'l Signor no 'l sa çe fâ. El Signor al si mof e daûr di lui al si strissìne ruzinant come 'l mal timp san Pieri sul sac su li spalis.

San Pieri al è stuf di stâ cul Signor e al torne là da so fèmine.

— Saves-o, Signor, âi voe di lâ a çhatâ la me fèmine e la me famee.

— Va, va, Pieri.

— E..... trop timp ja-o di stâ cun je?

— Tant che tu ûs, Pieri !.....

E san Pieri cul carnir su la schene al ti càpite a çhase. Parmìngule, tal so pais al è bon vin e daspò che 'l è lât 'tor pal mont cul Signor, Pieri no 'n veve çerçhat plui gote. Ma, pardìe, cumò che 'nd-â tant che 'l ûl, al scomençe a butâ stramp.

— Ma, Pieri, — a gi dis la so fèmine — un biel afar tu âs fat a lâ vie cul Signor: tu âs imparat nome a çhapâ plombis.

— Tâs là cun chê boçhate! Ancemò un dopli, sango e là, e po larìn tal jet!.....

E cussì ogni dì: al scolave un dopli daûr di chel altri.

Ma dà-i vuè, dà-i doman, al ja finit cul mangiâ dut e fâ dèbiç. 'L â vindut la çhase e la braide e ance la barce.

Cussì voe o no voe, sençe impresçh come c' al è, al devi pricurâ di fâ un altri mistir. E 'l mior mistir al è chel dal stagnar. Dunce lui al va come garzon là di un stagnar. E garzon come c' al è, al scomençe a fâ judiçi.

Ma çha' çe scalogne, no gi mûr el paron...... e gi lasse duçh i impresçh a san Pieri.

— A! cumò che âi i impresçh, vîn di discori: vôi vie di chenti, sì, vôi vie di chenti

E al cor a clamâ so fradi Zaneto.

— Çho, Zaneto — gi dis — ven cun me che tu fasaras furtune: âi pensat di çholi un mus a nauli e di lâ a lavorâ fur tal teritori.

— A! no latè, Pieri; va mai bessol! Jo a no sai piç el mistir.

— Lu sai ben jo; tu baste che tu puartis li çhalderis 'tor pa puartis.

— Ma..... bandonâ la famee.....

— Po, folc che ti trai, çe baçilis-tu, no nìn mìngul in Mèriche! E po turnìn dopo une o dos stemanis.

— Ben ben, provarai.

Çhòlin el mus e vie lor. Ti rìvin int-un païsut. Lavor par cuindis e beç a sbreghebalon! Ma Pieri cun duçh chei beç ta sachete no 'l pense plui a la famee, e jù balis sore balis. E a di chel puer beat di Zaneto a gi toce inglutî el dolç e 'l amar sençe viarzi 'l bec: al è plui zovin e al devi tasê!

Dopo une stemane vie lor int-un altri paîs e po int-un altri. E cussì al passe un bon mês. Une dì Zaneto al çhape flat e gi dis a Pieri:

— Çho, Pieri, turnìn a çhase; a nus spietaran....

— Çe dis-tu?

— Che jè ore di tornâ a çhase.

— Ben ben, co tu ûs, anin. Çhale, Zaneto, e çe grampis di flurins!.....

Vòltin barache, çharìin i impresçh e vie lor a çhase. Ma co rìvin insomp di chel paîs, a Pieri a gi ven set: tan ben al viot une frasçhe, e jù un salt da carete e vie drenti lui e 'l puer Zaneto ance lui daûr. Pieri al clame sù un dopli e jù biondis e Zaneto ance lui gi dà daûr cu li taçis.

Ma i doi fradis no vèvin un stòmit compain. Zaneto, no usat a bevi, al scomençe a fricâ che gi dûl la pançe che no 'l pôl plui.

— Sù po ancemò une taçute, Zaneto, e no stâ fâ 'l friconat! — gi dis Pieri.

E jù un çhant cun chê vos di bas:

Jai la fèmine e i fruç a çhase
Oi, çe bale, oi çe bale!
Va a çirî-mi e no mi çhate
Oi, çe mate che jè je!.....

— U Diu, Pieri, çe mal di pançe! Anìn a çhase. No podi plui.

— Va in malore, tu el to mal di pançe.... „Ancora un litro di quel bon.... e dopo basta".

— Anìn, Pieri, ti prei, anìn!

— Çe primure dal diau che tu âs! Va là, friconat, tache 'l mus...... A mi li rèdinis..... Eri! eri!....

E jù legnadis di vueli sant pa schene al puer mus.

— Pieri, ferme, ti prei, un moment, Pieri mi dûl la pançe, ti prei, lasse che dismonti.

— Po za! Prime tante primure, cumò fermâ!... No. Eri! eri!....

E 'l puer Zaneto rindin-si al dovê natural al pete jù un salt jù da carete e al cor svelt a platâ-si daûr di un sterp.

Pieri inveçi al fâs cori 'l mus a volop. Zaneto dopo che 'l si â liberat di chel afar seri, al viot in lontanançe su la strade la carete e par çhapâ-le al si met a cori, a cori. Ma çe ûs-tu 'l è apene donge, che gi torne indaûr el mal di pançe.... e jù li barghessis. E intant Pieri, çhoc come che 'l è, vie di corse come 'l vint. Ma 'l diau no 'l duar mai: al è scuasi donge 'l paîs e la ravuede di denant si inçopede int-un paraçhar e vie lui Pieri jù int-al fossal e jù parsore di lui la valîs cuì ordens e Pieri, cu la so çhoche no 'l pôl jevâ sù e gi toce stâ lì int-un grun.

Intant al ven scur..... Ma 'l mus a fuarçe di fuarçe al ti romp i tiradors e a planc a planc al rive a çhase tor mieze gnot. Al çhate siarade la puarte e al si tache a çhantâ: i-o, i-o, i-o!

— Cui is-e cà mo? — a dis la fèmine di san Pieri e svelte a dismof la fèmine di Zaneto che duar ta che çhàmare cun je.

Si vuluçin int-un ninçûl, çholin sù un lumin e van jù a viarzi. Viàrzin e viòdin e cognòssin el mus.

— Çe jan-o fat chei bruç mòstros?!.... Ju ân-o sassinaç?...

E vie lor sù pa strade, cul ninçul sul çhaf. A fàsin un dusinte pàs e ti viòdin doi di lor e vân donge cul lusor e sìntin a zemi: viòdin un distirat che 'l ronçee e un altri in sinton donge di lui, che 'l si ten la pançe. Gi mètin el feral sot da muse e ju cognòssin e jù sacodin ben e no mal.

— A! canais! Cussì a tornais! Çhocs come purçiç. E stimi tu jo, Pieri, cussì vieli e sençe judiçi!

E jù cuais e legnadis e ti ju ònzin ben e no mal. Dopo ognidune a çhape el so on e ju strassìnin tal jet.

Tal doman Pieri al si çhale ator, al si viot dut macolat e 'l si racuarde da unzude che 'l ja çhapat. Al jeve e gi dis a la so fèmine:

— A! fèmine, jo torni là dal Signor!..... Culì li tentaçions son masse grandis, el vin 'l è masse bon! Mandi fèmine, che Diu nus judi!.....

E al busse la so fèmine, al bandone 'l so paîs e al torne là dal Signor.

Parangons

cun altris instoris e lïendis che cognossi jo.

— El misteri dal cisçel di Cormòns. —
Pagine friulane: I, No. 1 pag. 39:
La legende dal cisçhel di Glemone. —

— El prior dal convent su la mont di san Valantin e 'l diau. — Liint chiste instorie nus ven subite tal çhaf l' instorie di Faust in Germanie, mitude in puisie di Lessing, di Goethe e di cualchi altri.

— A vôi a cirî el Paradîs. —
Pascoli, Fior da fiore N.o 3:
In Paradiso —
Pitrè, Novelle popolari toscane.
Grimm, Kinder- und Hausmärchen, ed. Reclam, lib. II, N. 9:
Die himmlische Hochzeit. —

— El miluç di aur. —
Pagine friulane: II, 8, pag. 133:
L' invidiose. —

— El nànul e la fie dal mulinar. —
Grimm: I, 55:
Rumpelstilzchen. —

— „Pa — „tachi-ti là!“ —
Grimm: I, 64:
Die goldene Gans. —
Ludw. Bechstein, Deutsches Märchenbuch, 5ª ed. 1847, pag. 215:
Schwan, kleb' an. —
Pagine friulane: VII, 12, 195:
I doi fîs de vèdue. — A. Lazzarini (Buja).

— El çhaliar sençe paure. —
Pagine friulane: I, 9, 140:
Il zavatin. — Ett. Giorgini (Buja).
Ludw. Bechstein, op. cit.:
Der beherzte Flötenspieler. —

— Cui is-el content in chist mont. —
Idelfonso Nieri, Cento racconti popolari lucchesi:
La camicia della felicità. —

— El diau in glèsie e 'l predi tal unfiar. —
Pagine friulane: XIV, 7, 120:
Il diau nus puarte vie el plevan. — Armide (Gialariàn).

— E! in chist mont par doventâ siors si dovi propi robâ. —
Grimm, II, 192:
Der Meisterdieb. —
Ludw. Bechstein, 21:
Die Probestücke des Meister -Diebes. —
G. Fr. Stertzing, M. Hauptschrift für deutsches Altertum, III.

— No si devi ridi mai prime da l' ore. —
Pagine friulane: VII, 4, 69:
La bolp e il lov. — L. Gortani.

— El Signor al çhastìe i poltrons. —
Pagine friulane: XV, 1, 13:
La creazion dal pûlz. — Il Tuti.

— Jessi avar 'l è 'l plui grant peçhat.—
Grimm, I, 87:
Der Reiche und der Arme. —
Pagine friulane: II, 8, 133:
I fuflos di Pudigoi. — (Dial. di Gorizia) Carlo Seppenhofer.

— El Signor al çhastìe i avars e 'l prèmie chei di bon cur. —
Grimm, I, 87:
Der Reiche und der Arme. —
Pagine friulane: II, 8, 133:
I fuflos di Pudigoi. — (Dial. di Gorizia) Carlo Seppenhofer.

— Si def vê fede tal Signor. —
G. F. del Torre, Contadinel, an 32:
La fede tal Signor. —

— Çimût che 'l jùdiche 'l Signor e çimût che 'l on. —
G. F. del Torre, Contadinel, an 32:
Il voli di chist mont — scrite di C. Percoto.

— 'L on al jùdiche simpri mal. —
G. F. del Torre, Contadinel, an 32:
Il voli di chist mont — scrite di C. Percoto.

— La corodele a tradîs san Pieri. —
G. F. del Torre, Contadinel, an 37:
La bausie — scrite di C. Percoto.
Grimm, I, 81:
Bruder Lustig. —
Ludwig Bechstein, pag. 18:
Vom Schwaben, der das Leberlein gefressen. —

— El Signor al çhastìe i supiarps. —
Grimm, II, 147:
Das jungeglühte Männlein. —
Pagine friulane: VIII, 1, 24:
— Il mestri sore duçh i mestris — L. Gortani (sintude a contâ a Clovais, Avosâs, Cedarçhis, Inçharoj, Racolane).

— Cui che 'l â la rogne che 'l si la grati. —
G. F. del Torre, Contadinel, an 30:
Il prin Sarasin — scrite di C. Percoto.
chê stesse da Percoto ance ta
Pag. friul., XIV, 10, 162:
Pag. friul., III, 8, 131:
L' origin de 'l sarasin — Giovi (Gorizia).
Pag. friul., XVI, 4, 79:
Lis tre bastonadis di san Pieri. — Luigi Peteani (Terzo).

TÌTUI.

Instoris.

Lïendis.

...martin pag. IV
...ucin "
...ruse "
...lamp "
...linghină "
...membolă "
...ove și "
...ji "
...ris = cigiao